

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GENÇ BİREYLERİN EBEVEYNLERİYLE YAŞADIKLARI DİN VE
DEĞER TEMELLİ ÇATIŞMALARI ÇÖZME BECERİLERİ
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Saliha KESKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Hasan MEYDAN

MAYIS- 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GENÇ BİREYLERİN EBEVEYNLERİYLE YAŞADIKLARI
DİN VE DEĞER TEMELLİ ÇATIŞMALARI ÇÖZME
BECERİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saliha KESKİN

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

“Bu tez 22/05/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Hasan MEYDAN	Başarılı
Prof. Dr. Mahmut ZENGİN	Başarılı
Doç. Dr. Hamza AKTAŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Saliha KESKİN
22/05/2025

ÖN SÖZ

Aile üyeleri arasında sıkı iletişim ve etkileşim bulunmasına rağmen, bu yakınlık hem benzerlikleri hem de kaçınılmaz olarak farklılıkları ve anlaşmazlıkları beraberinde getirebilir. Kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ve uyuşmazlıklar literatürde çatışma kavramı ile ele alınmaktadır. Kişiler arası çatışmalar doğrudan olumsuz bir durum olarak değerlendirilmemektedir. Çatışma durumunu olumlu ya da olumsuz kılan husus, çatışmalara gösterilen yapıcı ya da yıkıcı tepkilerdir. Aile üyeleri arasındaki çatışmaların yapıcı şekilde çözülmesi taraflar arasında ilişkileri iyileştirmekte ve güçlendirebilmekteyken; yıkıcı tepkiler taraflar arasında ilişkileri zedelemekte ya da tamamen yok edebilmektedir. Ancak her ne kadar doğal karşılansa da kişiler arası çatışmalar kişiler tarafından istenmeyen bir durumdur. Dolayısıyla aile içi çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesi aile dinamiklerinin korunmasına ve ailede uzun vadeli huzur ve mutluluğun sağlanmasına katkı sunmaktadır. Bu noktada aile içi çatışmaların yapıcı bir şekilde çözüme kavuşturulması çözüm sürecinde sahip olunan çatışma çözme becerilerine bağlıdır. Böylece bireyler birbirlerini ve kendilerini tanıma imkanı bulacak, karşılıklı olarak istek ve gereksinimlerinin farkına varacak ve aralarındaki ilişkileri sağlam bir temel üzerine kurarak sağlıklı iletişim ağı oluşturabileceklerdir.

Lisansüstü eğitimimin en başından itibaren bana dair inancını, desteğini ve rehberliğini hiçbir zaman eksik etmeyen, yardımları ve önerileri ile akademik çalışmalarına ve gelişimime destekte bulunan saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Hasan MEYDAN'a teşekkürlerimi sunarım. Lisans eğitimim boyunca bana rehberlik eden ve akademik gelişimimde çokça katkıları bulunan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Fatmanur DİKMEN'e ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DİKMEN'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışma esnasında katkılarını sunan ve katılımcılara ulaşmamda yardımcı olan arkadaşlarıma ve görüşmeleri kabul ederek çalışmamıza değerli düşünceleriyle katkı sunan tüm katılımcı gençlere teşekkürlerimi sunarım. Ve tabi ki eğitim hayatım da dahil olmak üzere tüm yaşamım boyunca bana maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen, her zaman yanımda duran ve bana inanan KESKİN aileme en büyük teşekkürlerimi sunarım.

Saliha KESKİN

22/05/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	15
1.1. Gençlik	15
1.1.1. Gençlik, Din ve Değerler.....	18
1.1.2. Gençlik ve Aile.....	19
1.2. Aile	21
1.2.1. Ailenin Tanımı ve Önemi	21
1.2.2. Tarih İçerisinde Ailenin Değişim-Dönüşümü ve Türkiye’deki Durumu.....	22
1.2.3. Ailenin İşlevleri	25
1.2.4. Ebeveynlik.....	27
1.2.5. Ebeveynlik Stilleri.....	27
1.2.6. Ebeveyn Stillerinin Çocuk Üzerindeki Etkisi	31
1.3. Çatışma	36
1.3.1. Çatışma Tanımı.....	36
1.3.2. Çatışma Türleri.....	37
1.3.3. Çatışma Kaynakları	38
1.3.4. Çatışma Çözme.....	40
1.4. Aile İçi İletişim ve Çatışma	46
1.4.1. Aile İçi İletişim Becerileri	48
1.4.2. Aile İçi İletişim Engelleri	51
1.4.3. Ebeveyn-Genç ve Çatışma	52
2. BÖLÜM: GENÇLERİN EBEVEYNLERİYLE YAŞADIKLARI DİN VE	
DEĞER TEMELLİ ÇATIŞMALAR VE ÇATIŞMA ÇÖZME SÜRECİNE DAİR	
BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ	56
2.1. Gençlerin Aile İçi İletişim Biçimlerine Dair Görüşleri	56

2.1.1. Olumlu İletişim.....	56
2.1.2. Olumsuz İletişim	59
2.1.2.1. Kavgacı	59
2.1.2.2. Mesafeli/Kapalı	62
2.2. Gençlerin Ebeveynleriyle Yaşadıkları Çatışma Alanları	65
2.2.1. Giyim-kuşam.....	66
2.2.2. İbadetler	69
2.2.3. Akraba Ziyareti (Sıla-i Rahim)	72
2.2.4. Özerklik ve Bireyselleşme İstenci.....	74
2.3. Gençlerin Ebeveynleriyle Yaşadıkları Çatışma Nedenleri	77
2.3.1. Dindarlık Algısı	77
2.3.2. Kuşak Farkı ve Ebeveynlerin Geçmiş Deneyimleri	80
2.3.3. Olumsuz Ebeveyn Tutumları.....	83
2.3.4. Sosyo-kültürel Farklılıklar	85
2.4. Gençlerin Çatışma Çözme Stratejilerine Dair Bulgular ve Değerlendirmeler	86
2.4.1. Kavgacı.....	87
2.4.2. Uyum Gösterme/ Kaçınma	90
2.4.3. Taktiksel Yaklaşım.....	95
2.5. Gençlerin Çatışma Çözme Becerilerine Dair Bulgular ve Değerlendirmeler	100
2.5.1. Problem Çözme	101
2.5.2. Etkili İletişim.....	103
2.5.3. Empati	106
2.5.4. Öz Düzenleme	109
2.5.5. Öz Farkındalık	110
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	121
EK... ..	129
ÖZ GEÇMİŞ	134

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler Örgütü
Çev.	: Çeviren
e.t.	: Erişim Tarihi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
t.y.	: tarih yok
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....11

Tablo 2: Görüşmelerden Elde Edilen Tema ve Kategoriler.....13

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çatışma Şeması.....	44
------------------------------	----

ÖZET	
Başlık: Genç Bireylerin Ebeveynleriyle Yaşadıkları Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma	
Yazar: Saliha KESKİN	
Danışman: Prof. Dr. Hasan MEYDAN	
Kabul Tarihi: 22/05/2025	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 128 (ana kısım) + 5 (ek)
Çalışmanın amacı, gençlik dönemindeki bireylerin ebeveynleriyle yaşadığı din ve değer temelli çatışmaların doğasını ve bu çatışmaların çözümü sürecinde ne gibi strateji ve beceriler kullandıklarını anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda gençlerin çatışma çözme sürecinde ne gibi becerilere sahip oldukları analiz edilerek sağlıklı aile yapısının kurulması ve sürdürülmesi için gerekli olan empati – etkili iletişim gibi temel becerilerin önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiş olup 2024 yılı içerisinde yaş aralığı 18-25 olan toplamda 17 genç ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlardan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile oluşturulan tema, kategori ve kodlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları arasında gençlerin ebeveynleriyle en çok giyim-kuşam, ibadetler, sıla-i rahim (akraba ilişkileri) ve bireyselleşme istenci üzerine çatışmalar yaşadıkları bulgulanmıştır. Bu çatışmaların nedenleri arasında ise dindarlık algısı, kuşak farkı ve geçmiş deneyimler, sosyo-kültürel farklılıklar ve olumsuz ebeveyn tutumları olduğu görülmektedir. Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaların çözüm sürecine dair bulgular, çatışmaya gösterilen tepkilerin taraflar arasındaki ilişkiye olumlu ve olumsuz etkisi üzerinden ele alınmıştır. Mülakatlarda elde edilen kavgacı, kaçınma ve taktiksel yaklaşım gibi çatışma çözme stratejilerinin aile içi ilişkileri olumsuz etkileyecek tutumlar olduğu değerlendirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen problem çözme, empati, etkili iletişim ve özdenetim gibi becerilerin ise çatışma çözme sürecinde olumlu ve yapıcı bir işlevi bulunduğu değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaların çatışma çözme becerileri doğrultusunda çözüme kavuşturulması ve bu becerilerin bireylerde geliştirilmesi aile bütünlüğünün sağlanması, sağlıklı aile yapısının oluşturulması, ailenin din ve değerleri aktarmadaki işlevselliğinin korunması ve artırılması açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.	
Anahtar Kelimeler: Gençlik, Aile, Aile İçi İletişim, Çatışma Çözme Becerisi, Çatışma Çözme Stratejileri	

ABSTRACT	
Title of Thesis: A Qualitative Study on the Skills of Young People to Resolve Religious and Value-Based Conflicts with Their Parents	
Author of Thesis: Saliha KESKİN	
Supervisor: Prof. Dr. Hasan MEYDAN	
Accepted Date: 22/05/2025	Number of Pages: vii (pre text) + 128 (main body) + 5 (add)
The aim of the study is to understand the nature of religious and value-based conflicts experienced by individuals with their parents during their youth and the strategies and skills they use in the resolution of these conflicts. In this context, by analyzing the skills that young people have in the conflict resolution process, it aims to draw attention to the importance of basic skills such as empathy and effective communication, which are necessary for the establishment and maintenance of a healthy family structure. In the study, semi-structured interview technique, one of the qualitative research methods, was preferred and semi-structured interviews were conducted with a total of 17 young people aged 18-25 in 2024. The data obtained from the interviews were evaluated within the framework of themes, categories and codes created by the content analysis method. Among the findings of our study, it was found that young people mostly experience conflicts with their parents regarding clothing, worship, kinship relations and desire for individualization. The reasons for these conflicts are seen to be the perception of religiosity, generation gap and past experiences, socio-cultural differences and negative parental attitudes. The findings on the resolution process of religion and value-based conflicts experienced by young people with their parents are discussed through the positive and negative effects of the reactions to the conflict on the relationship between the parties. Conflict resolution strategies such as belligerence, avoidance and tactical approach obtained from the interviews were evaluated as attitudes that would negatively affect family relationships. It was evaluated that skills such as problem solving, empathy, effective communication and self-control obtained from the interviews had a positive and constructive function in the conflict resolution process. In this direction, it is considered that it is important to resolve the religion and value-based conflicts that young people experience with their parents in line with conflict resolution skills and to develop these skills in individuals in order to ensure family integrity, to create a healthy family structure, to protect and increase the functionality of the family in transferring religion and values.	
Keywords: Youth, Family, Family Communication, Conflict Resolution Skills, Conflict Resolution Strategies	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Sosyal bir varlık olan insan için diğer insan ve canlılarla iletişim ve etkileşimde bulunmak temel bir olgudur. Bireyin doğduğu andan itibaren etkileşimde bulunduğu ilk kişiler anne ve babaları olmaktadır. Dolayısıyla aile, birey için kişiler arası iletişimin ilk adımı ve en yoğun yaşandığı sosyal bir gruptur (Abay Çelik, 2023). Ancak modernleşme süreciyle birlikte sosyal ve bireysel yaşamda yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm aile yapısını ve aile içi ilişkileri de etkilemiş; ebeveyn ve genç arasında değer temelli çatışmaları daha görünür kılmıştır. Yeni ideolojiler, yeni kimlikler, yeni iletişim biçimleri ortaya çıkmıştır. Kuşaklar arası farklılaşmalar daha hızlı ve daha belirgin hale gelmiştir. Geleneksel düzenin değişmesinden ise en başta toplumun temel birimi olan aile etkilenmiş olup yapısal ve kurumsal açıdan farklılaşmaya başlamıştır. Ailenin geleneksel fonksiyonlarının azalması veya değişmesi aile içi iletişim ve ilişkilerin de değişmesine yol açmıştır (Duman, 2022). Aile üyelerinin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarındaki değişim ve dönüşümleri, aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişim biçimlerine de farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bu tezahürlerin sonuçlarından biri de aile üyeleri arasında yaşanan çatışmalardır.

Bu çatışmaların en yoğun yaşandığı dönemlerden biri de gençlik dönemidir. Gençlik dönemi, bireyin şahsiyet ve kişilik kazanmaya başladığı, biyolojik ve psikolojik karakter oluşumunun en üst düzeyde yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem gençler için, bağımsızlaşma isteğinin, kimlik ve benlik arayışının yaşandığı, duygularının yoğunlaştığı bir evredir. Bu dönemde gencin, fizyolojik, biyolojik ve ruhsal açıdan hızlı bir değişim göstermesi ve çok yoğun duyguların etkisine girmesi gençlik dönemini diğer dönemlerden ayıran ve önemli kılan bir durumdur (Duman & Akosman, 2022). Gençlik döneminin doğası gereği bu dönemde özdeşim kurmalar kadar çatışmalar, benzeşim ve uyumlar kadar farklılaşmalar yaşanması bu sürecin olmazsa olmaz özelliklerindendir (Ayten & Vural, 2023).

Bireyin gelişiminde birincil işlevsel rolü aile oynamaktadır. Bireyin doğduğu andan itibaren en yakın temas ve iletişimde bulunduğu aile bireyleri arasında sağlıklı ve olumlu bir iletişimin varlığı çocukların bireysel gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimi olumlu ya da olumsuz yönden etkileyen birçok

faktör bulunmaktadır. Özellikle ebeveyn-çocuk arasındaki kuşak farkı, kültürel faktörler, ebeveyn tutumları, farklı biliş, algı ve duyuya sahip olma, rol ve statü farklılıkları, iletişim engelleri gibi birçok etkenlere bağlı olarak aile içi iletişim her zaman sağlıklı ve olumlu ilerleyememektedir. Bu durumda aile içi çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Aile içi iletişimi doğrudan etkileyen olgulardan biri de din ve değerlerdir. Dini ve ahlaki değerlerin farklı yorumlanması ve kuşaklar arasındaki değer farkları, ebeveyn ve çocuk iletişiminde çatışmalara yol açabilmektedir (Duman & Akosman, 2022).

Çatışmalar genel olarak üç başlıkta ele alınmaktadır: içsel çatışmalar, kişiler arası çatışmalar ve örgütsel (grup) çatışmaları. Çalışmamızda özellikle üzerinde duracağımız “kişiler arası çatışmalar” özet şekliyle “iki ya da daha fazla kişinin isteklerinin birbiri ile uyuşmaması durumunda ortaya çıkan anlaşmazlık” olarak tanımlanmaktadır (Taştan, 2004).

Çatışmada taraf olan bireyler çatışmayı çözmek adına birtakım strateji ve beceriler kullanmaktadırlar. Literatürde genel çerçevede çatışma çözme yöntemleri beş farklı durumla sınıflandırılmaktadır: Kavga/zorlama, kaçınma, uyma, uzlaşma, problem çözme/işbirliği (Güner, 2007; Johnson & Johnson, 1994; Taştan, 2004). Bu sınıflandırmanın yanı sıra güncel çalışmalarda ortaya çıkan ve tanımlanan birtakım farklı çatışma çözme stratejileri de ele alınmaktadır.

Bu doğrultuda Türkiye’de gençler üzerine gerçekleştirilen bir çalışma olan Karahasan’ın raporuna göre (2019) gençlerin çoğunluğu anne-babalarına büyük güven duymakta ve hayatlarının merkezine almaktadırlar. Bu minvalde gençler, hayatlarının merkezine koydukları ebeveynleriyle iletişimlerini olumlu yönde yürütebilmek adına aile içinde ortaya çıkan çatışmalarına bir çözüm yolu bulma arayışına girmektedirler. Ancak bireyler tek bir çözüm stilini devamlı olarak kullanmamakta, kişinin duygu, düşünce, durumu algılayış biçimi, empati biçimi gibi birtakım etkenlere bağlı olarak çatışma çözme stillerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Next Generation Türkiye Araştırması: Gençlerin Sesi raporunda ifade edilen “Gençlerin bir yandan bağımsız bir yaşam sürmeyi arzu ederken bir yandan da aileleriyle doğrudan çatışma ve yüzleşmeden kaçınmak için bilinçli başa çıkma stratejileri geliştirdikleri” ifadesi çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Aynı raporda gençlerimizin ailelerinin kurallarına ve değerlerine doğrudan karşı çıkmak yerine, ailelerine yalan söyleme veya gizleme gibi taktiklere başvurduğuna dikkat çekilmektedir (Next Generation, 2022).

Bu çalışmanın konusunu gençler ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşamaktadırlar ve bu çatışmaları ne gibi yöntemlerle çözmektedirler problemi oluşturmaktadır. Çalışmamızın ilk aşamasında gençlik, aile, çatışma, çatışma çözme, aile içi iletişim ve çatışma gibi kavramlar ele alınarak çalışmamıza kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölümde ise görüşmelerimizden elde edilen bulgular analiz edilmiş ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamız “gençler ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşıyorlar ve bu çatışmalarını çözerken ne gibi çözüm stratejileri ve/veya becerileri kullanıyorlar?” problemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Literatür taraması sonucunda genç-ebeveyn arasındaki din ve değer temelli çatışmalar ve bu çatışmaları çözme becerileri üzerine doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaları çözme becerilerini anlamayı temel amaç olarak ele aldığımız çalışmamızın alt amaçlarında şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Gençler ebeveynleriyle olan ilişkilerini nasıl tanımlamakta ve değerlendirmektedirler?
2. Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaları hangi konularda yoğunlaşmaktadır?
3. Gençler bu çatışma durumunu çözerken ne gibi çözüm stratejileri ve becerileri kullanmayı tercih etmektedirler?
4. Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların nedenlerine dair görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Çatışma denildiğinde olumsuz yönde düşünce ve kavramlar akla gelse dahi kişilerarası iletişimsel çatışmalar başlı başına olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmemelidir (Güner, 2007). Aksine hayatın olağan bir parçası olan çatışma durumunu olumlu ya da olumsuz kılan, çatışmalara gösterilen yıkıcı ya da yapıcı tepkilerdir (Taştan, 2004). Ancak çatışma olağan bir durum olarak değerlendirilse dahi kişiler ve gruplar tarafından istenmeyen bir olgudur. Bu minvalde çatışmaların uzlaşısı ile çözülebilmesi bireylerin çatışma çözme becerisine bağlıdır. Çatışma çözme becerisine sahip bir birey hem aile içinde hem de sosyal ilişkilerinde karşılaştığı problemleri uzlaşısı ile çözerek sağlıklı bir iletişim ağı geliştirebilmektedir. Bireyin en yakın iletişimde bulunduğu kişiler arasında aile

bireylerinin bulunduğu düşünüldüğünde, aile içi problemlerin yapıcı bir şekilde çözülmesi, aile dinamiklerinin korunmasına ve ailede uzun vadeli huzur ve mutluluğun devam etmesine katkı sağlamaktadır.

Satir (2018), “Dünyada barışı tesis etmek için önce ailede barışı tesis etmemiz; bireyle ve aileyle işe başlamamız gerek” ifadesiyle aile içi ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Şüphesiz güçlü ve sağlıklı bir toplum; sağlıklı ve güçlü bireyler yetiştiren ailelerin varlığıyla mümkündür (Duman & Akosman, 2022). Öyle ki bireyler ailede yetişmekte ve bu bireyler aynı zamanda toplumları oluşturmaktadır. Sağlıklı toplumlar için mümkün olan en güçlü ve doğru insanı yetiştirmek aileden başlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın son aşamasına denk gelen 2025 yılı T.C. Cumhurbaşkanlığı tarafından “Aile Yılı” olarak ilan edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı tarafından “güçlü bir millet, güçlü bir aileden oluşur.” ifadesiyle ailenin toplumdaki merkezi rolüne vurgu yapılmıştır. Bu yaklaşım, çalışmamızın odağını oluşturan aile içi ilişkilerin ve çatışmaların analizini daha da anlamlı kılmaktadır. Zira çatışmaların yapıcı şekilde çözümü aile içi iletişim ve ilişkilerin sağlıklı biçimde sürdürülmesine, aile bütünlüğünün ve toplumsal denge unsurlarının korunması açısından kritik öneme sahiptir. Günümüzde kamuya yoğun şekilde yansıyan aile içi çatışmalar sağlıklı aile yapısı için bir risk oluşturmaktadır. Dolayısıyla aile içi mevcut ve muhtemel çatışma kaynaklarının tespiti ve aile içi çatışma çözme sürecinin anlaşılmasının sağlıklı aile yapısını kurma çabasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bulgularının aile içi iletişimi geliştirme ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin temel değerlerinden olan aile bütünlüğünü sağlama çalışmalarına kuramsal ve uygulamalı düzeyde katkı sağlaması beklenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve Talim Terbiye Kurulu’nun tanımladığı 21. Yüzyıl becerileri arasında yer alan ve çalışmamızda çatışma çözme becerileri olarak ele alınan empati, etkili iletişim, problem çözme ve özdenetim gibi beceriler çatışmanın yapıcı biçimde yönetilmesini sağlamaya katkı sunmaktadır. Dolayısıyla çatışma çözme becerilerinin bireylerde geliştirilmesi ve eğitilmesi hem bireyin kendi inanç ve değer sistemini oluşturmaya hem de aile içi sağlıklı iletişime katkı sunacağı düşünülmektedir.

Aynı zamanda ailenin çocuk üzerinde birtakım işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevlerden biri de dini işlevdir. Aile, üyelerine dini inançları kazandırmak, onlara dini ahlaki bilgileri öğretmek, dini kurum olarak ibadetlerin uygulanmasını organize etmek, dini değerleri öğretmek gibi işlevlere sahiptir (Gökçe, 1976). Bu doğrultuda aile içinde yaşanan din ve

değer temelli çatışmalar yapıcı ve sağlıklı biçimde yönetilemediğinde ailenin bu işlevi olumsuz etkilenebilmektedir. Zira çatışmaların varlığını devam ettirmesi ya da olumlu biçimde çözülememesi bireyin din ve değer oluşumunu sekteye uğratabilecektir. Dolayısıyla aile içi din ve değer temelli çatışmaların neler olduğu, nedenleri ve çözüm sürecinin tespiti hem ailenin dini işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine hem de aile içi iletişim dinamiklerinin korunmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Akademik çalışmalar incelendiğinde ebeveyn-genç arasında yaşanan iletişimsel çatışmalar ve çatışma çözme sürecine dair çalışmaların eksikliği tespit edilmiştir. Var olan çalışmalarda ise din ve değer özelinde aile içi çatışma ve çatışma çözme sürecine dair bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda çalışmamızın alandaki bu boşluğu doldurması ve konuya dair gelecek çalışmalara kaynak olması hedeflenmektedir.

Literatür Değerlendirmesi

Gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmaları çözme becerileri ile ilgili olarak YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin kataloğu, Google Akademik ve Dergi Park üzerinden “aile içi iletişim”, “gençlik”, “çatışma”, “çatışma çözme becerisi”, “çatışma çözme yöntemleri”, “aile içi çatışma” anahtar kelimeleri kullanılarak araştırma konumuza benzer ya da yakın muhtevaya sahip olduğu düşünülen çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde aile içi iletişim üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların çoğunluğu eğitim ve sosyal bilimler enstitülerine bağlı olarak hazırlandığı ve en çok psikoloji alanında çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların aile içi iletişimin, çocuğun ve bireyin psikolojik ve karakteristik gelişimine etkisi üzerine yapılan çalışmalar olduğu görülmüştür.

Bir diğer dikkat çeken husus aile içi iletişim ve sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiye dair çalışmaların yoğunluğudur (Aktaş Özdemir, 2021; Alp, 2021; Ardıç, 2023; Demirel, 2023; Kırmızı Uysal, 2021; Öztat, 2019; G. Yılmaz, 2022).

Aile içi problemler ve çatışmalara dair yapılan araştırmada, karı-koca arasındaki iletişimdeki problemler ve çatışmalara dair çalışmaların yapıldığı görülmektedir. (Yaşar, 2023). Kişiler arası çatışmalara dair çalışmalarda ise üniversite öğrencilerinin yaşadığı çatışmalar (Kasap, 2006) ve ilköğretim seviyesindeki bireylerin yaşadığı öğrenci çatışmaları (Uçar, 2003) gibi gençlere dair akranlar arası çatışmaların ele alındığı görülmektedir.

Çatışma çözme becerisi terimi incelendiğinde, çalışmaların “çatışma çözme (becerisi) ve akran arabuluculuğu eğitimi” programı çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Çavuş Kasık, 2012; Taştan, 2004; Türkoğlu, 2019).

Aile içi iletişim ve çatışmalar üzerine çalışmalar incelendiğinde karı-koca arasındaki iletişim ve çatışmalara dair çalışmaların daha çok ele alındığı ancak ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve çatışma durumlarına dair çalışmaların eksikliği dikkati çekmektedir. Literatür taraması sonucunda ebeveyn ve genç arasındaki din ve değer temelli çatışma ve çatışma çözme becerisine dair doğrudan ele alınan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ebeveyn ve çocuk arasında yaşanan çatışmalar doğrultusunda konu bakımından araştırmamıza yakın gördüğümüz lisansüstü çalışmalar ise şunlardır:

Perk, Sivas merkez ilçede yaşayan 14-25 yaş aralığındaki gençlerin aile içerisinde anne ve babaları ile yaşadıkları çatışma durumları ve dereceleri üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde konuyu kuşak çatışması üzerinden ele almıştır. Perk’e göre kuşaklar arası çatışmanın en yoğun görüldüğü yer ailedir. Çalışmanın bulgularında gençlerin aileleriyle yaşadıkları çatışma durumları ve derecelerinin farklılık gösterdiği görülmektedir (Perk, 2003).

Ünal, ergenlik dönemindeki gençlerin anne, baba ve yakın arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde çatışma çözme stillerinin örüntüsünü ve bu örüntülerin esenlik hali ile ilişkisini ele almaktadır. 11-19 yaş arasındaki bireylerin katıldığı bu çalışmada ergenlerin üç yakın ilişki kümesi bağlamında sergiledikleri çatışma çözme davranışları incelenmiştir. Bu üç küme, “çatışmacı”, “problem çözücü” ve “çatışmacı ama iletişimi kesmeyen” şeklinde isimlendirilmiştir. Çalışmada ikinci aşamada kümeler arasında psikolojik esenlik hali açısından bir fark olup olmadığını anlamak için tek değişkenli varyans analizi yapılmıştır (Ünal, 2020).

Aydın, çalışmasında ergenlerin çatışma çözmesindeki anne ve babanın tutumlarının etkilerini incelemektedir. Çalışmaya göre ebeveynlik stillerine göre ergenlerin çatışma çözme davranışları değişkenlik göstermektedir. Öyle ki demokratik anne-baba tutumları ile ergenlerde saldırganlık arasında negatif, koruyucu-istekçi ile otoriter anne-baba tutumları arasında ise pozitif ilişki olduğu çalışma bulgularında ele alınmıştır (E. Aydın, 2017).

Öztürk, anne-baba ve çocuk arasındaki aile içi olumlu ve olumsuz iletişimlerin aile bireyleri arasındaki ilişki durumlarını ele aldığı çalışmasında örneklem grubu olarak 48-

72 ay çocukları bulunan anne ve babaları seçmiştir. Nicel yöntemle gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda aile içi iletişim becerileri ile çocukların iletişim becerileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Öztürk, 2023).

Lisansüstü çalışmaların yanı sıra çalışmamıza konu bakımından benzerlik gösteren makale ve raporlar şu şekildedir:

Kargı ve Akman üniversite öğrencilerinin aile içi sorunlara ilişkin düşüncelerinin belirlenmesini amaçladıkları çalışmada, nitel araştırma yöntemi ile 16 üniversite öğrencisiyle görüşmeler yapılmıştır. Gençlerin çoğunluğunun aile içi sorunlar yaşadığı ve bu sorunları daha çok kişiler arası iletişimsizlikle ilişkilendirdiklerini ve sorunların daha çok bireye ilişkin özelliklerden kaynaklandığını düşündüklerini bulgulamıştır. Düşük oranda olsa da işsizlik, stres, yaşam koşulları, akrabalarla ve geniş aileyle yaşanan sorunlar gibi bireylerin iradesi dışındaki etkenlere de değinilmiştir (Kargı & Akman, 2007).

Yavuz ve Özmete tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye’de 18-25 yaş grubundaki genç bireyler ve bu gençlerin ebeveynleriyle yaşanan sorunların hangi konularda olduğunun belirlenmesi ve gençlerin ebeveynleri ile sorun yaşama durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesini amaçlanmıştır. Nicel yöntemle ele alınan çalışmada hem gençlerin hem de ebeveynlerin konuya dair bakışları incelenmiştir. Genç ve ebeveynleri arasında en yaygın olarak sorun yaşanan konuların harcama ve tüketim alışkanlıkları, arkadaş seçimi, kılık-kıyafet tarzı konularında sorunlar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Yavuz & Özmete, 2012).

Türkiye’deki 18-30 yaş arası gençlerin ihtiyaçlarını, potansiyellerini ve isteklerini incelemek üzere veri toplayan bir araştırma programı olan Next Generation tarafından 2016-2017 yıllarını kapsayan zamanda “Next Generation: Türkiye’deki gençlerin sesi” adıyla yayınlanan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Akademik danışmanlığını Prof. Dr. Ferhat Kentel ve Doç. Dr. Demet Lüküslü yürütmüştür. Programa Türkiye’den 2500’ü aşkın genç katılmıştır. Çalışma, üç ana başlıkla ele alınmaktadır: Gündelik yaşam ve sosyal hayat, geleceğe yatırım, kimlik, siyaset ve katılım. Gündelik yaşam ve sosyal hayat bölümünde “gençler kimlerle ve nasıl zaman geçiriyor, aileleri, çevreleri ve diğer topluluklarla nasıl bağlar kuruyorlar?” sorusuna cevap aranmıştır. İkinci başlık olan geleceğe yatırım bölümünde “gençlerin umutları ve istekleri neler? Bunlara ulaşmada ne gibi zorluklar ve engellerle karşılaşılıyorlar?” sorusuna cevap aranırken kimlik, siyaset ve

katılım başlıklı üçüncü kısımda “gençler, kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumun yurttaşlarını nasıl tanımlıyorlar; nüfuz sahibi olan ve verdikleri kararlar ile gençlerin gündelik yaşamını etkileyen kişilerle olan iletişimlerini nasıl görüyorlar?” sorusunun cevabı anlaşılmaya çalışılmıştır (Next Generation, 2022).

Alan yazın incelendiğinde aile içi çalışmaların ekseriyetle anne-baba (eşler) arasındaki iletişim ve çatışmalara dair olduğu; ebeveyn ve çocuk arasındaki çatışma durumları ve bu çatışmaları çözme süreciyle ilgili çalışmaların oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalar yöntem olarak ele alındığında çalışmaların ekseriyetinde nicel yöntem kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca din ve değerler özelinde ebeveyn-çocuk arasında yaşanan çatışma ve çatışma çözme becerilerine dair doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Netice itibarıyla çalışmamızın literatürde tespit edilen bu boşluğa odaklanarak gençlerin ebeveynleriyle olan din ve değer temelli çatışmalarını ve bu çatışmalarını çözme sürecine dair nitel bir araştırma ile alana katkı sunması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda nitel araştırma paradigmasına dayanan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel veri, nicel yöntemlerde olduğu gibi sayısal bir sonuç vermemektedir. Bunun yerine nitel veri, “bireylerin, süreçlerin, olguların hakkında, deneyimlerin, davranışların, faaliyetlerin tanımlandığı; niyetlerin, isteklerin, değerlerin, fikirlerin, duyguların, hislerin, yansıtılabildiği; bilgilerin, inançların, kanaatlerin ayrıntılı bir biçimde aktarılabildiği bir veridir.” (Kümbetoğlu, 2005). Böylece nitel araştırmanın amacı, araştırma olgusunu anlamak ve gerçeği olduğu gibi tanımlamaktır.

Çalışmamızda nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni tercih edilmiştir. Fenomenoloji deseni “farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara” odaklanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2021). Bu doğrultuda gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaların neler olduğu ve bu çatışmaları çözerken ne gibi strateji ve beceriler kullandıklarına dair hususlar farkında olduğumuz ancak ayrıntılı ve derinlemesine bilgi sahibi olmamamız sebebiyle nitel araştırmanın fenomenoloji desenine uyum sağlamaktadır.

Çalışmamız için görüşmelerin yapılacağı örneklem grubu belirlenirken nitel araştırma örnekleme tekniklerinden olan amaçlı ve ölçüt örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkin kullanımı için ilgilenilen konu hakkında

bilgili ve deneyimli birey ya da grupların tanımlanması ve seçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Yağar & Dökme, 2018). Bu doğrultuda görüşmeler ebeveynleriyle din ve değer temelli çatışmalar yaşadığı düşünülen kişilerle ön görüşmeler yapılarak bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir dizi kriteri karşılayan tüm durumların çalışılması olup kolay ulaşılabilir örnekleme ise ulaşılması hızlı ve kolay olan öğelere dayanmaktadır (Baltacı, 2018). Bu bağlamda örneklem grubu oluşturulurken birtakım kriterler belirlenmiştir. 18-25 yaş aralığında olan genç bireylerden oluşan çalışma grubu için belirlenen diğer kriterler, ebeveynlerinin hayatta olması ve gençlerin aileleriyle birlikte yaşıyor ya da aile evinde kurulu düzenlerinin bulunuyor olması ve maddi olarak ailelerine bağlı olmaları belirlenmiştir.

18-25 yaş aralığındaki genç bireyler örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Bu yaş aralığındaki gençler üniversite eğitimi aşamasında bulunmaktadır. Aynı zamanda bu yaş aralığı literatürde “beliren yetişkinlik” olarak yer edinen gelişim çağına da tekabül etmektedir. Beliren yetişkinlik kavramı ilk olarak ABD’li gelişim psikoloğu Jeffrey Jensen Arnett tarafından ortaya atılmıştır (A. Doğan & Cebioğlu, 2011). Ergenlik ile yetişkinlik arasındaki döneme tekabül eden bu gelişim çağı 18-25 yaşlarını -bazı çalışmalarda üst yaş limiti olarak 28-29 olabileceği öne sürülmektedir- kapsamaktadır. Beliren yetişkinlik dönemindeki kişilerin temel özelliklerinin şöyle olduğu belirtilmektedir: kimlik arayışı, istikrarsızlık, kendine odaklanma, arada kalmışlık ve sonsuz olanaklara sahip olma düşüncesi (A. Doğan & Cebioğlu, 2011). Bu tanımlama referans alındığında hayatının arada kalmışlık dönemini yaşayan bu yaş grubundaki bireylerin içsel ve dışsal bunalım hallerinin etkisiyle aile ve çevresiyle olan iletişimlerinde aksamalar ve bu aksamalara bağlı olarak da iletişimsel çatışmalar yaşanabileceği düşünülmektedir.

Veri toplama sürecinde katılımcılarla yüz yüze ve online şekilde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. İçerik analizi temel anlamda, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayacağı şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Şimşek & Yıldırım, 2021). Böylece görüşmeler sonucunda birbiriyle ilişkisi olduğu tespit edilen veriler sistematik bir şekilde bir araya getirilerek belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde yorumlanmış, tanımlanmış

ve okuyucuya sunulmuştur. Verilerden oluşturulan kategori ve temalara dair nihai tablo “Görüşmelerin Analizi” kısmında belirtilmiştir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma, gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalar ve bu çatışmaları çözerken başvurdukları strateji ve becerilere dayanmaktadır. Geniş bir anlam yelpazesine sahip olan çatışma kavramı “kişilerarası çatışmalar” olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda çalışmanın özgünlüğü açısından literatürde boşluğu tespit edilen “din ve değer temelli ebeveyn-genç arasındaki çatışmalar” olarak sınırlandırılmıştır. Çalışma grubu olarak aynı zamanda üniversite çağına denk gelen 18-25 yaş aralığındaki gençler seçilmiştir. Görüşmeler 2024 yılı içerisinde yüz yüze ve online şekilde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 18-25 yaş aralığında, ebeveynleri hayatta olan, aile evinde yaşayan ya da kurulu düzenleri bulunan, maddi olarak tamamen ya da büyük oranda ailesine bağlı bulunan gençler oluşturmaktadır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair bilgilendirme aşağıda verilmiştir:

Katılımcı No	Yaş	Cinsiyet	Okuduğu Bölüm	Memleket
K-1	19	Kız	Harita Mühendisliği	Düzce
K-2	19	Kız	Japon Dili ve Edebiyatı	Ankara
K-3	18	Kız	Bilgisayar Mühendisliği	Düzce
K-4	19	Kız	Endüstri Mühendisliği	İstanbul
K-5	22	Kız	Mimarlık	Kocaeli
K-6	22	Kız	İlahiyat	Batman
K-7	20	Kız	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	Osmaniye
K-8	21	Kız	Matematik	Samsun
K-9	22	Kız	Mimarlık	Kocaeli
K-10	18	Kız	Lise Mezunu	İstanbul
K-11	22	Kız	İlahiyat	Zonguldak
K-12	24	Erkek	İlahiyat	İstanbul
K-13	23	Erkek	İlahiyat	Bursa
K-14	25	Erkek	İlahiyat	Van
K-15	23	Erkek	İlahiyat	Van
K-16	20	Kız	Bilgisayar Mühendisliği	İstanbul
K-17	23	Erkek	Antrenörlük Eğitimi	Ankara

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan yalnızca K-10 lise mezunu ve üniversiteye hazırlanmakta olup diğer katılımcıların tamamı üniversite eğitimine devam etmektedir. Konumuzun amacı gereği örneklem grubu belirlenirken kriter olarak gençlerin ebeveynlerinin hayatta olması ve katılımcıların ebeveynleriyle yaşıyor ya da düzenli görüşüyor olması bir kriter olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan K-10 dışında tamamı üniversite eğitimi sebebiyle yılın belli aylarını yarı zamanlı olarak ailelerinin bulunduğu şehirden farklı bir şehirde geçirmektedirler. K-10 ise devamlı olarak aile evinde yaşamaktadır. Ancak katılımcıların tamamının aile evlerinde kurulu düzenleri bulunmakta ve eğitim-öğretim ayları dışında tam zamanlı olarak aileleri ile birlikte yaşamaktadırlar. Aynı zamanda katılımcıların tamamı aileleriyle düzenli iletişim kurmakta ve maddi olarak henüz bağımsızlıklarını ele alamamış olup tamamen ya da büyük oranda (burs, kredi vs. dışında) ailelerine bağlı bulunmaktadır. Katılımcılar 12'si kadın 5'i erkek olmak üzere dağılım göstermektedir. Çalışma grubunun çoğunluğunun kadınlardan oluşmasının bir nedeni erkekler kadınlara nazaran katılım göstermede ve konuya dair kendilerini ifade etmede daha çekingen durmuşlardır. Bunun bir nedeni olarak araştırmacının da kadın olması yorumu yapılabilir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle gençlik, ebeveynlik, çatışma ve çatışma çözme becerileri, aile, aile içi iletişim ve çatışma kavramları üzerine literatür taraması yapılmıştır. Literatür incelendikten sonra araştırmanın konusu ve amacına dair kaynaklar belirlenmiştir. Kaynakların incelenmesi sonucu çalışmaya kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaların neler olabileceğine dair araştırmacının çevresindeki ebeveyn ve gençlerle istişareler yapılmıştır. Nihayetinde literatür araştırması ve araştırmacının ebeveyn ve gençlerle gerçekleştirdiği istişareler ve gözlemleri sonucunda bir yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından ilk hali oluşturulan görüşme formu, ilk olarak danışman öğretim üyesine ve ardından alanda uzman iki farklı öğretim üyesine daha sunulmuş görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda görüşme formu revize edilmiştir. Formun son hali Sakarya Üniversitesi etik kuruluna sunulmuş ve araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir. Görüşme formu ve etik kurul izni çalışmanın sonunda Ek'ler kısmına eklenmiştir.

Asıl görüşmelerden önce gençlerle pilot görüşmeler yapılmış ve soruların anlaşılabilirliği ve araştırmanın amaçlarına uygunluğu test edilmiştir. Soruların amaca hizmet ettiğinin tespitinin ardından asıl mülakatlara geçilmiştir. 18-25 yaş aralığında toplamda 17 görüşmeci genç ile mülakat yapılmıştır. Görüşmeler imkan dahilinde yüz yüze ve gençlerin üniversite eğitimi sebebiyle başka şehirlerde bulunması, yüz yüze görüşmenin mümkün olmadığı ve gençlerin tercihi gibi durumlarda online olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 15-45 dakika arasında sürmüştür. Katılımcıların görüşleri, izinlerine başvurularak ses kaydına alınmış ve kayıtlar Word üzerinde transkripsiyon edilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler yazılı metne dönüştürüldükten sonra verilerin analizi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi temel anlamda, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayacağı şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Şimşek & Yıldırım, 2021). Bu doğrultuda elde edilen veriler çalışmanın amacını ortaya koyacak şekilde tema, kategori ve kodlar oluşturularak yorumlanmıştır. Tema, kategori ve kodlara dair nihai tablo şu şekildedir:

Temalar	Kategoriler	Kodlar
Aile İçi İletişim Biçimleri	Olumlu	Anlaşmak, konuşmak, desteklemek, paylaşmak, değer verme, güven, rehberlik etme/yol gösterme
	Olumsuz a. Çatışmacı b. Mesafeli / Kapalı	a. Azarlama, kızma, sinirlenme, kavga, dayatma, tehdit, kontrolcülük b. Paylaşmama, konuşmama, susma, ilgisizlik, içe dönük karakter, dolaylı iletişim
Çatışma Alanları	Giyim-Kuşam	Giyim, kıyafet, karşı olmak, açıklık, kontrol etme
	İbadetler	Namaz, baskıcı ve tehditkâr ebeveyn tutumu
	Akraba Ziyareti	Gitmek istememek, sevmemek, zorunlu ziyaret, aidiyet duymama
	Bireyselleşme İstenci	
Çatışma Nedenleri	Dindarlık Algısı	Daha bilgili olduğunu düşünmek, büyüklerinden gördükleri şekilde, taklidi iman
	Kuşak Farkı ve Geçmiş Deneyimler	Kalıplaşmış fikirlere sahip olmak, pişmanlık, yaş ve jenerasyon farkı, anlaşılamama
	Sosyo-kültürel Farklılık	Çevre etkisi, çevresel faktörler
	Olumsuz Ebeveyn Tutumları	Kontrolcü, baskıcı, sinirli, tehditkâr, beklenti farklılığı
Çatışma Çözme Stratejileri	Kavgacı	Sinirlenme, kavga, fikir tartışması
	Uyum Gösterme- Kaçınma	Sessiz kalmak, susmak, direnmemek, tartışmamak, kaçınma, alttan alma, karşı çıkmamak
	Taktiksel Yaklaşım	Onaylama, gizleme, anlatmama, yalan söyleme
Çatışma Çözme Becerileri	Problem Çözme	Düşünmek, anlatmak, işbirliği yapmak
	Etkili İletişim	Güzelce ifade etmek, açıklamak, dinlemek, konuşmak
	Empati	Anlamak, anlayışla karşılamak, haklı bulmak
	Özdenetim	Kırmamak ve üzmemek için çaba göstermek
	Öz farkındalık	Düşünmek, farkına varmak

Tablo 2: Verilerden Elde Edilen Tema ve Kategori Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, toplanan verilerin detaylı bir şekilde işlenmesi, araştırmacıların sonuçlara nasıl ulaştıklarının izlenebilir olması, veri eşitilmesi ve derinlemesine analiz uygulamaları ile sağlanabilmektedir. Bunları nitel araştırmada inanırlık, güvenilirlik, aktarılabirlik ve doğrulanabilirlik ltleri olarak tanımlamak mümkündür (şimşek & Yıldırım, 2021). İnanırlık ve güvenilirlik nicel araştırmadaki i ve dış geçerlilik ölçütlerine karşılık gelirken güvenilebilirlik nicel araştırmadaki güvenilirliğin, doğrulanabilirlik ise objektifliğin karşılığı olarak değerlendirilmektedir (Başkale, 2016).

Nicel araştırmalardan farklı olarak nitel çalışmalar ortaya sayısal bir veri koymak yerine olguyu anlamaya odaklanmaktadır. Dolayısıyla araştırmacının yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplaması ve araştırma alanının bizzat içerisinde bulunması geçerlik açısından önemli bir kazanımdır (şimşek & Yıldırım, 2021). Araştırmacının tarafsızlığı, nesnelliği ve etik ilkelere uygun davranışı anlamına gelen doğrulanabilirlik, bir nitel güvenilirlik ölçütüdür (Tutar, 2022). Bu doğrultuda çalışmamızda geçerlik ve güvenilirlik sağlaması açısından görüşmelerde katılımcılara herhangi bir müdahalede bulunulmamış; katılımcıların ifadeleri araştırmacı tarafından yorum katılmadan aynen aktarılmıştır. Aktarım sürecinde katılımcıların yüz ifadeleri, beden hareketleri, tonlama ve vurguları gibi detaylara da dikkat edilerek yorumlanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara kendilerini samimiyetle ve güvenle açıklayabilmeleri için araştırma etiği çerçevesinde tüm imkân ve güvenceler sağlanmış böylece kendilerini özgürce ifade edebilmeleri adına rahat bir ortam sağlanmıştır.

Nicel araştırmalarda araştırmanın değerini yargılamada “genelleme” ifadesi kullanılırken nitel araştırmalarda bunun karşılığı “aktarılabirliktir” (Başkale, 2016). Aktarılabirlik kısaca, bir çalışmanın sonuçlarının nasıl genellenebileceği ve nasıl iletilebileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda veriler, literatürden destek alınarak teyit edilmiş ve bulguların benzer ortamlarda test edilebilir nitelikte olduğu görülmüştür.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Gençlik

En genel tanımlamayla çocukluğun en son evresi olan gençlik çağı, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemidir (Türkiye'nin Gençleri 2, 2022). Gençlik dönemi yaş aralığı Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) tarafından 12-24 yaşları; UNESCO tarafından ise 15-25 yaş aralığı olarak ele alınmaktadır. UNESCO'nun tanımına göre gençlik, “genç, öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait konut bulunmayan kişidir”(Baş, 2017). Ancak bireylerin içinde bulunduğu sosyo-kültürel farklılıklara göre gençliğin tanımı ve yaş aralığı farklılık gösterebilmektedir. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013), ülkenin sosyokültürel durumuna atıfta bulunarak 14-29 yaş aralığındaki bireyleri genç olarak kabul etmiştir. Bu açıklamaları referans alarak Nişancı, çalışmasında gençliği 18-30 yaş arası bireyler olarak ele almaktadır (Nişancı vd., 2021). Milli Eğitim Bakanlığı'nın gençlik tanımına bakıldığında ise “buluş çağına erme nedeni ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ile genç yetişkinlik arasında kalan 12-24 yaşları arasındaki grup” olarak değerlendirilmektedir (SEKAM, 2016). Avrupa Birliği programlarında ise bazı kurum ve kuruluşlar tarafından genç üst yaşının 30'lara kadar çıkarıldığı görülmektedir (Baş, 2017).

Gençliğin demografik bir kategori olarak ele alınmasının yanı sıra sosyal bilimciler gençliği daha çok davranış ve tutumlarına göre ele almaktadırlar. Farklı bilim dallarının farklı bakış açıları sonucu gençliğe dair epeyce tanım ve değerlendirme bulunmaktadır. Bu noktada literatürden tespit edilen ve konumuz bağlamında gençlik dönemi özelliklerine değinmenin çalışmamıza katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Gençlik farklı bilim dalları tarafından üzerine sıkça araştırma yapılan bir konudur. Her disiplin gençliği kendi bakış açısı üzerinden ele almakta ve tanımlamaktadır. Biyolojik yaklaşım temelinde gençlik yaş, biyolojik ve fiziksel gelişim faktörleri çevresinde değerlendirilirken; psikolojik yaklaşımda gençlik, kişinin duygu ve düşüncelerindeki değişimlerle ilgilenmiştir (Burcu, 1998). Sosyolojik anlamda ise gençlik; yaş, cinsiyet, duygu durumu gibi ortak noktaları bünyesinde taşıyan toplumsal bir kategoridir (Daşkiran, 2009) ve belirleyici etken sosyal çevredir (Burcu, 1998). Gençlik dönemini sosyal bir perspektiften ele alan sosyo-psikolojik yaklaşım ise ne çocuk ne yetişkin olan

genci “marjinal” bir dönem olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre gençlik bir yaşam periyodudur ve genç henüz yetişkin statülerine, rollerine ve fonksiyonlarına tam anlamıyla uyum gösterememektedir (Burcu, 1998).

Baran (2013), sosyolojide gençlik perspektifinden ele alınan kuramları dört başlıkta ele almaktadır: yapısal işlevsel, yapısal çatışmacı, sembolik etkileşimci ve alt kültür kuramı. Burcu (1998) ise benzer şekilde sosyolojik yaklaşım içerisinde gençlik teorilerini üç başlıkta ele almaktadır: Çatışmacı, sembolik etkileşimci ve yapısal-fonksiyonalist. Gençliğe dair bu kuramsal perspektifler aynı zamanda kişiler arası çatışma durumunu anlamak adına bir çerçeve sunmaktadır.

Yapısal işlevsel kurama göre toplum birbiriyle ilişkili ve bütünleşmiş bir sistem olarak nitelendirilmektedir. Gençliği içinde bulunduğu toplumla bir bütün olarak ele alan yapısal-işlevsel kurama göre toplumsal yapının bir kurumunda gerçekleşen değişimler toplumsal bütünün bir parçasını oluşturan gençleri de etkilemektedir. Aynı zamanda bir kurumdaki değişim bir diğerinde bozulma anlamına gelebileceğinden dolayı değişim istenmeyen bir durumdur. Gençlik döneminin bir geçiş dönemi olduğu düşünüldüğünde yapısal işlevsel kuram gençliği işlevsel olarak toplumsal bütünleşme açısından ele almakta ve gençliği yeni rollere hazırlanma dönemi olarak görmektedir. Yapısal işlevsel kurama göre toplumda düzenin sağlanması için uyum ve bütünleşme önemlidir. Bu doğrultuda rolleri ve statüleri doğrultusunda gencin toplumla uyum içinde bütünleşmesi ve sosyal ilişkilerini sürdürmesi beklenmektedir. Şayet genç toplumla bütünleşemez ve uyum sağlayamazsa kuşaklar arası çatışma ortaya çıkabilmektedir. Yaşı toplumdaki rol ayrımı için önemli bir farklılaşma faktörü olarak değerlendiren yapısal işlevselci yaklaşıma göre kuşaklararası çatışma, toplumun genç yaş grubu ile yaşlı yaş grubu arasında meydana gelen bir çelişki durumudur. Bu tür çatışmaların yaşanmaması ve gencin sağlıklı bir kişilik gelişimi için aile ve okul gibi sosyal kurumlar genç bireye rehberlik etme ve rol modellik sunmakla sorumludur. Ancak günümüzde yaşanan hızlı toplumsal değişimlere bağlı olarak ailenin gencin gelişimi ve sosyalleşmesi üzerindeki etkisini göstermekte zorluk yaşayabilmektedir (Burcu, 1998; Görgün Baran, 2013).

Çatışmacı kurama göre ise toplumlar bilim ve teknolojik değişimlerin hızına bağlı olarak yapısal değişimler yaşamaktadırlar. Teknolojik ve kültürel yapıda hızlı değişimlerin yaşandığı toplumlardaki gençler, mevcut değişimle birlikte ortaya çıkan yeni normlar ve değerler sonucu gencin birbirine uymayan ve çatışan değerlerle karşılaşmasına neden

olduğu için gencin yetişkin rollerini edinmekte git gide zorlanmasına sebep olmaktadır (Burcu, 1998). Toplumsal değişimin hızlı yaşandığı toplumlarda genç bireyin aile içinde yeterince sosyalleşme sağlayamaması, toplumsal normlara uygun davranamaması ve ekonomik bakımdan yeterli kaynağa sahip olamaması gibi etkenlerden dolayı yaşadığı problemlerde artış görülmektedir. Dolayısıyla ebeveyn ve genç arasında kuşak çatışması ve sistemle bağlantılı olarak sosyo-ekonomik alanla da problemler yaşanabilmektedir. Sonuç olarak çatışmacı kuram, gencin problemleri ile sistemin problemleri arasında bir bağlantı kurmaktadır (Görgün Baran, 2013).

Sembolik Etkileşimci Kuram'ın hareket noktası gencin kişilik gelişiminde “kendilik” kavramıdır (Burcu, 1998). Bu yaklaşıma göre insan, dünyayı ona yüklediği anlamlar çerçevesinde algılamakta ve bu anlamlar karşılıklı ilişkiler sürecinde oluşturulmaktadır (Canatan, 2013). Bu doğrultuda genç, toplumun kültürel kodlarını öğrenme sürecinde kendi yorumsal anlamlarını da ortaya koyarak toplumun bir bireyi haline gelmekte ve ilişkilerini sürdürmektedir. Böylece genç sosyal ilişkilerinde bir yandan toplumun normlarını bir yandan da kendi kurallarını oluşturmaktadır (Görgün Baran, 2013).

Her ne kadar toplumdan topluma ve bilim dalları arasında gençliğin tanımı farklılık gösterse de genel çerçevede akılda canlanan genç profilini Kulaksızoğlu şu şekilde ifadelendirmektedir: “Okuyan veya tam olarak bir meslek sahibi olamamış, evlenmemiş, anne ve babası ile yaşayan ve anne-babasının (ailesinin) desteğinde yaşam sürdüren bir birey” (Kulaksızoğlu, 1990). Bu dönemde gencin, fizyolojik, biyolojik ve ruhsal açıdan hızlı bir değişim göstermesi ve çok yoğun duyguların etkisine girmesi ile gençlik dönemini diğer dönemlerden ayıran ve önemli kılan bir durumdur (Duman & Akosman, 2022). Gençlik dönemi kendine özgü yaşam tarzı, düşünme yapısı, dil kullanımı ve iletişim kurma biçimi ile farklılık gösteren bir dönemdir (Görgün Baran, 2013). Birey için çocukluktan çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı bir geçiş dönemi olması sebebiyle gençlik dönemi önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir. Bu dönem genç için yeni arayışların, sorgulamaların, düşüncelerin, bakış açılarının oluşmaya başladığı ve gelecekte sahip olacağı kimliğe giden bir yoldur. Zira gençlik döneminin en önemli psiko-sosyal yanı, kimliğin kazanıldığı bir dönem olmasıdır (Daşkiran, 2009). Bu dönem gençler için, bağımsızlaşma isteğinin hissedildiği, kimlik ve benlik arayışının yaşandığı, duygularının yoğunlaştığı, biyolojik ve psikolojik karakter yapısının şekillendiği bir evredir (Duman & Akosman, 2022).

1.1.1. Gençlik, Din ve Değerler

Genç bireyler, kendini ve etrafında olup biteni düşünme ve sorgulama eğilimi içerisinde olup hayatın anlamını merak ettikleri bir gelişim dönemindedirler. Bu dönemin kimlik arayışının aslında bir anlam ve amaç arayışı olduğu yanlış bir değerlendirme olmayacaktır (Ayten & Vural, 2023). Meydan'ın (2022) ifadesine göre “Her dönemde olduğu gibi günümüz insanının da temel ihtiyacı anlam arayışıdır. Bu arayış bireyin dini ve ahlaki sorularının da temelini oluşturmaktadır” (Meydan, 2022). Kimlik karmaşası yaşayan gençte henüz hayatın anlamı netlik kazanmamıştır (Ayten & Vural, 2023). Bu doğrultuda anlam arayışının daha çok kendini gösterdiği gençlik döneminde genç bireyin dini konularda düşünme faaliyeti artış göstermekte ve gelişim döneminin bir etkisi olarak eleştirel bakış açısı din ve değer algısına da yansımaktadır. Özetle genç, gerçek anlamda dinin ne ifade ettiğini ve içyapısını anlamaya çalıştığı bir dönemdedir (Adıgüzel, 2015). Hökelekli (2020) bu doğrultuda gençlerin, “bir dünya görüşü geliştirme, kendine yön verecek değerleri araştırma, hayatın anlamı ve kendisinin yeri ve rolü konusunda tatmin edici cevaplar bulma gibi arayış ve yönelişler” doğrultusundaki davranışlarını gençlik dönemine has davranışlar olarak değerlendirmektedir (Hökelekli, 2020).

Kimlik bunalımı ve arayışı içinde olan genç, yine dini eğilimlerini de gençlik döneminde netleştirmektedir. Dini ilginin şuurlu uyanışı ve gelişimi bu dönemde açıkça görülmektedir. Bu eğilimin yanı sıra bu dönemde gençler dinî konularda şüphe, kaygı, zorlanma ve bunalım yaşayabilmektedir. Bu durumun muhtemel nedeni, onların dinî inançlarıyla dünyevî arzuları arasında bilişsel çelişki ve duygusal gerilim hissetmesidir (Yapıcı, 2020). Ancak yine de din gençlerin çoğu için güvenlik, kimlik, bağlanma gibi psikolojik istek ve ihtiyaçlarına cevap vermesi bakımından etkisi yüksek bir değer olarak görülmektedir (Hökelekli, 2020).

Ergenlik döneminin de içinde bulunduğu gençlik dönemi dini gelişim anlamında üç aşamada değerlendirilmektedir. Birinci aşamada gencin dine ilgisi artmakta ve bu yönde bir bilinç uyanmaktadır. Bu aşamada Allah'a ve dini değerlere sarılmaya başlamasıyla din, genç bireyin kişiliğinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Duman & Akosman, 2022). Hökelekli, bu aşamayı 12-14 yaşlarını kapsayan bir dönem olarak ele almakta ve dini şuurun uyanışı olarak tanımlamaktadır. Akabinde 14-18 yaşlarını kapsayan dönemi ise dini şüphe ve çatışmalar ile ifadelendirmektedir. Bu dönemde fiziksel ve duygusal değişimlere bağlı olarak bir bunalım yaşanmaktadır. Bireyin dini

anlayışı da bu bunalımdan etkilenmektedir. İmanla ilgili şüphe, kararsızlık ve çatışmalar en çok bu dönemde yaşanmaktadır (Hökelekli, 2020). Gencin sağlıklı bir aile ortamında çocukluk geçirmiş olması ve ebeveynlerinin dine karşı olumlu bir tutum ve davranışlarına tanıklık etmesi gencin bu bunalımlı dönemi daha kolay atlatmasına katkıda bulunacaktır (Duman & Akosman, 2022). Son aşama ise 18-21 yaşlarını kapsayan dini inanç ve tutumların gençlerde biraz daha netleşmeye başladığı bir dönemdir. Bu netleşme kimi için olumlu kimi için olumsuz yönde ilerleyebilir (Hökelekli, 2020). Zira her konuda olduğu gibi din ve değer konularında da aile içi iletişim önemli bir rol oynamaktadır. Genç birey, aile ortamında dinle ilgili merak ettiği soruları rahatlıkla sorabildiği, ebeveynleriyle bu noktada konuşabildiği takdirde kafasında biriken ve onu rahatsız eden konuları ailesinin desteğiyle aşabilecek ve dini inancını daha da güçlendirebilecektir. Aksi durumda genç kafasındaki soru işaretlerine tutarlı bir cevap bulamazsa bu sorular iç dünyasında büyüyecek ve şüpheler onu bunalacaktır (Duman & Akosman, 2022).

1.1.2. Gençlik ve Aile

Aile, bireyin ilk iletişim kurduğu ve sosyalleştiği bir alandır. Aile, her bir üyenin birbiriyle etkileşimde olduğu ve bu ilişki ağına bağlı olarak her bir aile üyesinin kendi öz farkındalığını ve kişiliğini yapılandığı bir yerdir (Cüceloğlu, 2024). Dolayısıyla kimlik oluşumunda aile ve aile içi ilişkiler büyük önem taşımaktadır.

Duman'a (2022) göre "Kişilik ve karakter başta olmak üzere kişinin bireysel kimliğini şekillendiren en önemli kültürel kodlar aile yapısından ve ilişkilerinden gelmektedir." (Duman, 2022). Aile içinde ebeveynler çocuklara bir kimlik, kişilik ve şahsiyet kazandırarak çocukların toplumun makbul bir vatandaşı haline gelmesi için gerekli olan kazanımları ona verme işlevi görmektedirler. Aynı zamanda aile, ahlak ve değerlerin öğrenilip uygulandığı, yanlışların düzeltildiği ve problem çözme becerilerinin kazanıldığı mikro düzeyde bir sistem olarak ifade edilebilmektedir (Ince, 2022).

Kültürle bağlantılı olarak toplumsal değerlerin ilk ve en belirgin şekilde ortaya çıktığı yer aile kurumudur. Böylece ailenin sahip olduğu değer ve inançlar, çocuğun davranışları ve kişiliği üzerinde belirleyici bir etki oluşturmaktadır. Yılmaz (2020) bu durumu şu şekilde özetlemektedir: "Kimlik, aileden aktarılan değerler, davranış kuralları ve toplumla uyum içindeki unsurlar doğrultusunda edinilir. Bu unsurlar doğrultusunda, dini

inançlar, ahlak, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, töreler gibi asli toplumsal kurumların da aktardığı unsurlar kimliğe şekil verir ve donatır.” (M. Yılmaz, 2020).

SEKAM (2016) tarafından yayınlanan çalışma raporuna göre gençlerin genel ve baskın bir eğilimi, aile kurumunu önemsemekte ve aile kurumunun geleneksel işlevini ve önemini de kabul etmektedirler. Dolayısıyla gençler için aile kurumu, modası geçmiş bir kurum olarak görülmemektedir. Yine SEKAM’ın araştırmasına göre gençler, hayatta kişiye değer katan en önemli şeyin ne olduğuna dair ikinci sırada ailenin, üçüncü sırada ise din ve ahlak olduğunu düşünmektedirler (SEKAM, 2016).

Ancak her ne kadar gençler tarafından aile kavramı değerli görülse de kimi zaman genç ve ebeveynler arasında birtakım anlaşmazlık ve çatışmalar yaşanabilmektedir. Öyle ki gençlik döneminin doğası gereği bu dönemde özdeşim kurmalar kadar çatışmalar, benzeşim ve uyumlar kadar farklılaşmalar yaşanması bu sürecin olmazsa olmaz özelliklerindendir (Aytan & Vural, 2023). Bu anlaşmazlık ve çatışmaların birçok sebebi olabilir. Bir sebep olarak gençlerin kimlik arayışı içerisinde olduğu karmaşık bir dönemde ebeveynlerin çocukları ile ilgili zihinlerindeki ideal tip örtüşmeyebilmekte ya da farklı dönemlerde yetişmiş olmaları sebebiyle genç ile ebeveynleri arasında kuşak çatışması yaşanabilmektedir (Ince, 2022). Ancak çocukların yetiştirilmesi sürecinde vurguyu yalnızca aile içi ilişkilere, ebeveyn tutumları gibi faktörlere yapmamak gerekir. Zira çocuğun yetişmesinde yalnızca aile içi dinamiklerin değil aynı zamanda dış dinamikler olarak bahsedebileceğimiz, arkadaş çevresi, toplum, sosyal medya gibi faktörlerin de özellikle sosyalleşme sürecinde aktif rol oynadığı görülmektedir (Görgün Baran, 2004). Netice itibarıyla gençlik, bireyin kendisine bir kimlik arayışı içinde olduğu çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş dönemidir. Hayat boyu devam eden kimlik gelişimi en belirgin şekilde gençlik döneminde gerçekleşmektedir. Kimliğin şekillenmesinde din, kültür, aile, çevre gibi faktörlerin rol oynamasının yanı sıra teknoloji ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarının da gencin kimlik arayışı ve inşasında etken olan bir dış faktördür. Şehirleşme, kalkınma ve teknolojik gelişmeler gibi etkiler, nesiller arasındaki kültür ve değer aktarımını etkilemiş; insan ilişkilerini değiştirmiştir. Dolayısıyla bu değişimin etkileri bireyin anlam dünyasını, algısını ve kimlik kazanım sürecinde de görülmektedir. Özellikle dijitalleşmeyle birlikte ebeveynler çocuklarının yaşadığı duygusal ve sosyal değişimlere adapte olmakta zorlanmış ve dolayısıyla ebeveyn-çocuk arasında hayata bakış açısı farklılıkları artış göstermiştir (Aytan & Vural, 2023).

Öte yandan aile, gençlerin dini sosyalleşmesini sağlayan kritik bir unsurdur. Ancak modern yaşamın beraberinde getirdiği koşullar ebeveyn-genç ilişkilerini kimi zaman zayıflatabilmektedir. Gençler, sosyal kıyaslama ve özdeşim yoluyla davranışlarını şekillendirirken, çevrelerindeki modellerin etkisine de açık hale gelirler. Dolayısıyla ebeveyn-genç arasında meydana gelen hayata bakış farklılıkları gençler tarafından dini inançların sorgulanmasına ve aile içi çatışmaların artmasına neden olabilmektedir (Çepni, 2024).

1.2. Aile

1.2.1. Ailenin Tanımı ve Önemi

Aile, sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji gibi birçok farklı alanın ortak paydası olarak üzerinden ekonomik, sosyolojik, biyolojik ya da politik pek çok tartışma ve tanımlamaların yapıldığı odak bir noktadır. Aile, bütün toplumların paylaştığı en ortak kurum olmakla birlikte, toplumdan topluma değişik özellikler gösteren bir yapıdır. Toplumların kendi tarihi seyri içerisinde dahi zamanla çeşitli değişim ve dönüşümler yaşasa da aile kurumu, tarih boyunca toplumlar tarafından önemini korumaya devam etmiştir (Sezai, 1997).

Türk Dil Kurumu (TDK) aile kavramını, “evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlamaktadır. Aile, bir kadın ve bir erkeğin toplumsal ve yasal kabule dayalı olarak kendi rızaları ile anlaşmaları ile başlayan ve çocukların dünyaya gelmesi ile devam eden bir toplumsal kurumdur (Abay Çelik, 2023). Bir diğer tanıma göre ise aile, “kan bağına dayalı ilişkilerin bir sonucu olarak meydana geldiği ve toplumsal örgütlenme içinde en küçük birim olarak sosyal yaşamın temel değerlerini ürettiği ama daha da önemlisi insan soyunu devam ettiren önemli bir kurumsal yapı” şeklinde ifade edilmektedir (Duman, 2022).

Bir diğer ifadeye göre ise “Aile, aynı zamanda kültürün üretilip sonraki kuşağa öğrenme yoluyla aktarıldığı ve buna bağlı olarak da bir toplumsal organizasyonun somutlaştığı bir alan” (Bayer, 2013) olması sebebiyle özellikle dil başta olmak üzere toplumların kültürel değer ve normlarının geleceğe aktarılma aracı olarak değerlendirilmektedir. Bireyin kişilik ve karakter başta olmak üzere bireysel kimliğini şekillendiren kültürel kodlar aile yapısı ve ilişkilerinden gelmektedir. Dolayısıyla birey, ailesinden aldığı kültürel kodların

etkisini ileriki yaşlarda da hissetmektedir (Duman, 2022). Böylece bireyin sosyalleşmesi, kimlik kazanımı, kültürün geleceğe kişiler üzerinden aktarımı gibi hususlarda ailenin işlevi oldukça önemli görülmektedir.

Aile, bireyin gözünü dünyaya açtığı andan itibaren ilk karşılaştığı, büyüdüğü, devamlı temasta olduğu insanlardan oluşan, kimliğin ve benliğin geliştiği, bireyin sosyalleştiği bir ortam olması sebebiyle toplumlar için önem arz etmektedir. Dolayısıyla ailenin kan bağına bağlı biyolojik işlevinin yanı sıra bireye kazandırdığı iş birliği, paylaşım, dayanışma, çatışma ve uyum gibi sosyal etkilerin tümünü içinde barındıran bir örüntü olarak bir tanımını yapmak da yerinde olacaktır (Duman, 2022).

Özetle toplumsal bir yapı ve kurum olarak aile, insan soyunun üretildiği ve soyun devam ettirildiği, bireyin yakın ilişkiler yoluyla sosyalleştiği, toplumsal kültürün norm, değer, tutum ve davranışlarının kuşaktan kuşağa aktarıldığı, toplumsal rol ve statülerin temellerinin atıldığı bir birim olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla aile, toplumsal hayat için oldukça önem arz etmekte ve vazgeçilmez bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

1.2.2. Tarih İçerisinde Ailenin Değişim-Dönüşümü ve Türkiye’deki Durumu

Aile içi iletişim ve ilişkiler içinde bulunduğu dönemin koşullarına göre farklılık gösterebilmektedir. Ailenin içinde bulunduğu toplumsal yapı, kültür ve zamanın şartlarına göre aile biçiminde farklılık ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla bir aileyi tanımlamak ve yorumlayabilmek için ailenin hangi gelişimsel evrede olduğunu belirlemek ve bulunduğu dönemin özelliklerine göre ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Aile kavramı ve geçirdiği gelişimsel süreç elbette çok derinlikli bir konudur. Ancak aile kavramının tarih içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşüme ek olarak Türkiye’deki mevcut aile durumuna konumuz bağlamında yeterli olacağını düşündüğümüz kadarıyla kısaca değinmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Aile hem kavram olarak hem de kurum olarak insan tarihi kadar eskidir. Böylece insanlığın tarihindeki değişmelere paralel olarak aile kavramı ve şekli de tarih içerisinde değişiklik göstermektedir:

“İnsanlık tarihi, üretim ilişkilerinin ortak mülkiyete dayalı olduğu ‘ilkçağ toplumundan’ özel mülkiyetin oluşmaya başladığı ve üretim aracının toprak olduğu ‘tarım toplumuna’ ve oradan da endüstriyel sanayinin ve bilgi teknolojilerinin egemen olduğu ‘modern topluma’ doğru bir evrilme geçirmiştir. Bu süreçte aile de

her dönemin değişim ve dönüşümüne bağlı olarak yapısal ve işlevsel düzeyde sürekli bir değişim göstermiştir.” (Duman, 2022)

Sanayinin henüz tamamlanmadığı toplumlarda aile, kavram olarak ‘geniş aile’ olarak karşımıza çıkmakta ve aynı hane içinde karı-koca, çocuklar ve büyüklerin de bulunduğu, iki veya üç kuşağın aynı ev ya da avlu içinde birlikte yaşadığı bir aile şeklindedir. Bu tür ailelerde karar alma mercii en yaşlı erkek üyedir ve ailenin diğer üyeleri bu karara uymaktadırlar (Sezai, 1997).

Geniş aile, birçok üyeden (anne-baba, çocuklar, kuzenler, büyük anneler ve büyük babalar, kardeşler vs.) oluşan ve akrabalık bağlarının varlığını devam ettirdiği aile yapısıdır. Yıldırım, (2013) geniş ailenin özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Geniş aile, en yaygın biçimiyle geleneksel toplumlarda görülmektedir. Bu toplumsal dönemin tarımsal üretim tarzı, inanışları, özgün tarihsel koşulları vs. aile üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, çok işlevli, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve ilişkilerin güçlü olduğu toplumsal bir yapı akla gelmektedir.” (Yıldırım, 2013)

Modernleşme ise aile türlerine yenilerini katmış ve aileyi değişime uğratmıştır. Öyle ki sanayileşmeyle birlikte tarıma dayalı kırsal yaşamdan kentlere doğru bir göç başlamıştır. Kırdan kente göçler sonucu büyük aile otoritesi yerini daha özgürlükçü ve bireysel ailelere bırakmıştır. Böylece büyüklerin bulunduğu ortak yaşıntıdan ayrılmış yalnızca anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan küçük/çekirdek aile tipi oluşmaya başlamıştır. Ancak bu etki sanayileşme öncesi dönemde var olan aile türlerinin tamamının yok olduğu anlamına gelmediği gibi küçük/çekirdek ailenin sanayi öncesi dönemde var olmadığı anlamına da gelmemektedir (Yıldırım, 2013a). Öyle ki geçmiş zamanlarda da rastlanılan çekirdek aile modeli sanayi devrimi sonrasında kent toplumlarının aile yapısı olarak daha yaygın biçimde ortaya çıkmıştır (Çağan, 2013).

Çekirdek aile, geniş aileyle karşılaştırıldığında psikolojik, biyolojik, toplumsallaştırma ve koruyuculuk gibi aile işlevlerinde birtakım kayıplar yaşamaktadır:

“Ailenin işlev kaybı, özellikle aile üyelerinin rol ve statülerinde görülebilir. Örneğin çekirdek ailede baba ailedeki merkezi ve otoriter ve rol model konumunu kaybetmiştir. Buna karşın anne, çekirdek ailede her açıdan daha önemli bir konum edinmiştir. Anne artık salt ev işlerini gören ve çocukların bakımını üstlenen biri değildir. O, hem ev içinde hem de ev dışında görevler üstlenen çok fonksiyonlu bir aktördür. Çocuklar ise çekirdek ailede, bütünüyle aileye bağımlı olmaktan

uzaklaşmışlardır. Üretim sürecindeki değerleri azalmıştır. Eğitim ve benzeri ihtiyaçları için ev dışına yönlendirilmişlerdir.” (Çağan, 2013)

Literatürde geniş ve çekirdek aile tiplerinin yanı sıra ataerkil geniş aile, geçici aile, parçalanmış aile, tek ebeveynli aile gibi farklı isimlendirmelerde ve sınıflandırmalarda aile tipleri de bulunmaktadır. Ancak çalışmamızın amacı ve örneklemimiz ele alındığında anne-baba ve çocuğun birlikte yaşaması ve/veya sürekli bir iletişim halinde olması kriteri sebebiyle geniş aile ve çekirdek aile kavramlarının bilinmesinin çalışmamız açısından yeterli olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple diğer aile tipleri sınıflandırmaları açıklanmamıştır.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) gerçekleştirdiği “İstatistiklerle Aile, 2023” raporuna göre hane halkı büyüklüğü 2008 yılından 2023 yılına dek düşüş göstererek seyretmiştir. Aynı raporda “geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halklarının oranı ise 2015 yılında %16,5 iken 2023 yılında %13,2’ye düşmüştür.” Böylece Türkiye’de aile büyüklüğünde sayısal olarak bir azalma olduğu ve dolayısıyla geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim olduğu görülmektedir (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Aile-2023-53784>). Ancak aile yapısını yalnızca sayısal veriler çerçevesinde değerlendirmemek gerekmektedir. Zira geniş aile ya da çekirdek aile gibi aile tanımlamalarına bakıldığında dönemin yapısıyla ilişkili olarak ortaya çıkmış olduğu görülmektedir. Öyle ki geniş aile, ekseriyetle geleneksel toplum yapısının hakim olduğu toplumlardaki aile modelini tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır ve geleneksel toplumun kültür ve normlarını taşır (Bayer, 2013). Çekirdek aile ise modernleşmeyle birlikte yaygınlaşan ve modern kentin özellikleri ile donatılmış aile modeli olup aynı zamanda “kent ailesi” olarak da tanımlanmaktadır. Böylece kentin yaşam tarzı, çalışma biçimi, sosyal ilişkileri vs. gibi etkenler aileye büyük oranda etki etmekte ve modernizmin ilke ve normlarını bünyesinde taşımaktadır (Yıldırım, 2013a). Dolayısıyla aile yapısını değerlendirirken yalnızca sayısal verilerle değil aynı zamanda kültürel ve toplumsal yapısı açısından da ele almak gerekmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bazı çalışmalarda Türkiye’deki mevcut aile yapısına dair “Türkiye, ne geleneksel geniş aile ne de modern çekirdek aile tipini yansıtmakta; gelenekselden moderne geçmeye çalışan ‘geçiş ailesi modeline’ sahiptir” (Bayer, 2013) ve “Türk toplumunda hem geniş aile hem de çekirdek ailelerin birlikte var olduğu” (Yıldırım, 2013b) şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır.

1.2.3. Ailenin İşlevleri

Aile, çok yönlü bir olgu olması sebebiyle hem kendi içinde hem de toplumsal boyutta birtakım işlevlere sahiptir. Tarih boyunca aile olgusundaki değişimler, ailenin işlevlerinde de değişiklik yaşanmasına neden olmuştur. Zaman içerisinde bazı işlevlerin zayıfladığı, bazı işlevlerin bir toplum tarafından kabul görürken diğer bir toplum için tamamen ortadan kalktığı ya da değişen dönemsel koşullarla yeni aile işlevlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak literatürde ele alınan aile işlevleri sınıflandırmaları değerlendirildiğinde dünden bugüne ailenin taşıdığı ortak ve benzer işlevlerin beş başlıkta ele alındığı görülmektedir. Bunlar; biyolojik, psikolojik, ekonomik, eğitim ve dini işlevlerdir (Abay Çelik, 2023; Avşaroğlu, 2021; Çağan, 2013).

Biyolojik İşlev: İnsan biyolojik, psikolojik ve toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla öncelikli olarak ailenin en önemli işlevlerinden biri insan neslinin devamını temin etmektedir. Bu işlev, toplumsal bir onayla aileye verilmiştir (Avşaroğlu, 2021; Çağan, 2013).

Psikolojik İşlev: Aile, üyelerine psikolojik tatmin sağlamak gibi bir işleve de sahiptir. Bu psikolojik tatmin ise ebeveyn ve çocuklar arasındaki duygusal ilişkiye ve bu ilişkinin yoğunluğuna bağlıdır. Böylece ailenin sağladığı psikolojik destek aile üyelerinin yalnızlık hissinden kurtulmalarını desteklemekte (Çağan, 2013); aynı zamanda aile üyeleri arasında sevgi bağının kurulmasına; güven ve saygı duygusunun gelişimine katkı sağlamaktadır (Avşaroğlu, 2021).

Ekonomik İşlev: Aile kurumu karşılıklı bağlarını güçlendirecek iş birliği modeliyle üyeleri arasında maddi ihtiyaçlarını karşılayacak bir üretim ve tüketim fonksiyonuna da sahiptir. Aile bireyin yetenekleri için gerekli maddi imkanları sağlamak ve destekleme işlevine sahiptir. Böylece aile üyeleri arasında üretim, tüketim, tasarruf, harcama, gelir gibi faaliyetleri kapsamına alan ekonomik işlev, aile üyelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılamak ve bireylerin hayatlarını sürdürmesi anlamına gelmektedir (Y. Arı, 2023).

Eğitim İşlevi: Toplumsal bir varlık olan insanın hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için belirli bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Böylece birey topluma uyum sağlayacak bilgileri, değerleri ve davranış örüntülerini edinmektedir. Geleneksel dönemlerde çocuğun eğitimini büyük oranda aile üstlenmiş iken sanayileşme ile birlikte sistemli eğitim kurumları belirilmiş ve çocuğun eğitimi aile ile eğitim kurumları arasında iş birliği içinde sürmeye başlamıştır. Fakat ailenin çocuğun eğitimi noktasındaki önemi

daima devam etmiştir. Zira bireyin eğitiminin ilk başladığı yer gözlerini dünyaya açtığı yer olan ailedir. Böylece çocuk ilk defa ailede eğitilerek ve sosyalleşerek yalnızlıktan ve ruhi boşluktan kurtulup aile tarafından topluma kazandırılır (Kır, 2011). Aile, özellikle çocuklara içinde yaşadıkları toplumun kültürünü aktarmak, öğretmek gibi önemli bir misyona sahiptir.

Dini İşlev: Diğer eğitimlerin yanında çocuğa din, değer ve ahlak eğitiminin de önemli bir kısmı aile ortamında verilmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi çocuğun eğitiminin ilk başladığı yer aile ortamı olmasından hareketle bireyin gelişiminde din, değerler ve ahlak eğitiminin ilk oluştuğu ve şekillendiği yer kuşkusuz ailedir. Çocuğun değerler ve ahlak eğitiminde en etkili kurum olan ailenin bu önemi onun çocukla münasebetinde diğer eğitici kurumların ulaşması mümkün olmayan bazı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Kaymakcan & Meydan, 2020).

Aile, üyelerine dini inançları kazandırmak, onlara dini ahlaki bilgileri öğretmek, dini kurum olarak ibadetlerin uygulanmasını organize etmek, dini değerleri öğretmek gibi işlevlere sahiptir (Gökçe, 1976). Aile, çocukta dini duygu ve tecrübelerin uyanmasında ve dini inancın şekillenmesinde aynı zamanda dini pratiklerin uygulanması alışkanlığı kazanmasında başrol oynayan kültürel bir faktördür (Hökelekli, 2020). İslam’a göre de ailenin çocuğun üzerindeki işlevleri, bireye kendini tanıtmak, fitratını korumak, çocuğu yaratılış amacına uygun yetiştirmek, bireyi doğru istikamette tutmak ve iyi insan olmasını sağlamaktır (Kır, 2011).

“Hiçbir baba çocuğuna güzel ahlaktan daha hayırlı bir miras bırakmamıştır.” (Tirmizi, Birr, 33) Hadis-i Şerif’inde ifade edildiği gibi İslam, her konuda olduğu gibi çocuk eğitimi konusunda da bilgiye dayalı ve ahlak merkezli bir eğitim ve öğretim modelinin referanslarını ve bu konuda ailenin işlev ve önemini Kur’an-ı Kerim (bkz. Tahrir, 66/6; Bakara 2/223) ve Peygamberin Sünnetinde bizlere göstermektedir.

Sosyalleşme: Ailenin çocuk üzerindeki bir işlevi de çocuğa sosyalleşme sağlamasıdır. Sosyalleşme, “bireyin toplumsal yaşamda ihtiyaç duyduğu bilgileri, değerleri, gelenek ve görenekleri, ahlaki ve dini inançları, tutum ve davranışları aileden ve toplumun diğer kurumlarından alıp içselleştirmesidir.” (Altunsu Sönmez, 2014). Dolayısıyla çocuğun ilk eğitim yerinin aile olduğu düşünüldüğünde çocuğun yetiştirilmesi ve topluma kazandırılmasında aile öncelikli işlevi görmektedir.

Modern topluma geçişle birlikte bireyin sosyalleşmesinde aile ve akrabalık ilişkilerinin yanı sıra okul, arkadaş ortamı, kitle iletişim araçları, sivil toplum kuruluşları, dini kurum ve topluluklar da önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde ise gencin hayatında en fazla rol oynayan ve sosyalleşmesinde önemli bir etken olarak görülen faktörler teknik ve teknolojik araçlardır (Duman & Akosman, 2022).

Öte yandan günümüzün teknolojik gelişmeleri ve küresel süreçler toplumsal yapıda ekonomi, siyaset, eğitim kurumlarına etkiye bulunduğu gibi aile kurumunu da derinden etkilemektedir. Aile çocuğun sosyalleşmesi sürecinde sahip olduğu işlevler gereği temel kuralları, değerleri, tutum ve davranışları aktarır. Bu bakımdan çocuğun ilk sosyalleşme aracı ailesidir. Ailenin yaşam tarzı, tüketim alışkanlıkları, iletişim kurma ve dili kullanma biçimi vb. faktörler bireyin sosyalleşmesinde önemli değişkenlerdir. Bu bağlamda aile, ilk sosyalleşme aracı olarak bireyin gelecekteki davranışlarını belirleme özelliği taşımaktadır (Görgün Baran, 2013).

Özetle ailenin işlevleri, bireylerin üremesini ve toplumsallaşmasını sağlamak, ekonomik gereksinimleri karşılamak, çocukların eğitim ve gelişimlerine destek olmak, çocuklarına din, değer ve ahlak eğitimi vermek, aile üyelerinin birbirini koruması, karşılıklı sevgi ve saygı ortamı geliştirmesi şeklinde ifade edilebilir.

1.2.4. Ebeveynlik

Toplumun en küçük yapısı ve birincil dereceden iletişim ve etkileşimin olduğu aile, anne-baba ve çocuktan oluşmaktadır. “Ebeveynlik, bir çocuğun fiziksel, psikososyal ve ekonomik olarak gelişebilmesi için dikkatin ve eylemin ona yöneltildiği araçsal bir uğraş ve yaşamın normal bir aşaması olarak tanımlanmaktadır.” (Savcı, 2023).

Ebeveyn ve çocuklardan oluşan ailede karşılıklı iletişim ve ilişkileri etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazıları ebeveynin çocuğu nasıl algıladığı, tanımladığı ve çocuğa karşı nasıl bir tutum benimsediğidir. Literatürde ebeveynlik tutumları ya da ebeveynlik stilleri şeklinde tanımlanan ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken uyguladığı tutum ve davranışlara dair çeşitli çalışmalar ve kavramsallaştırmalar bulunmaktadır.

1.2.5. Ebeveynlik Stilleri

Her kültürün kendine has çocuk yetiştirme tutumları bulunmaktadır. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişiklik gösteren çocuk yetiştirme tutumu, aynı toplumdaki aileler arasında dahi farklılık gösterebilmektedir. Her aile kendi kültürüne, hayat felsefesine ve değerler sistemine göre çocuk yetiştirme tutumu sergilemektedir. Kulaksızoğlu, çocuk yetiştirme tutumlarının çeşitliliğine dair özetleyici bir yorum getirmektedir: “Ne kadar çok anne-baba varsa, o kadar çok çocuk yetiştirme biçimi vardır.” (Kulaksızoğlu, 2004). Ebeveynlik tutumları daha çok çocuğa karşı duygusal ve disiplin ilişkilerinin yönünü ifade etmekte olup çocukların toplumsal, ruhsal ve özellikle de duygusal gelişmelerinde önemli rol oynamaktadır (Kaymakcan & Meydan, 2020). Çok sayıda ebeveyn tutumlarının ortaya çıkmasındaki asıl sebep ebeveynlerin sahip oldukları farklı özelliklere dayanmaktadır. Ebeveynlerin kendi anne babalarından deneyimledikleri ebeveynlik tutumları (Yavuzer, 1990), eğitim düzeyleri, yaşı, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar, anne-babanın ebeveynliğe duygusal ve bilişsel olarak hazır bulunuşluğu (Yıldız, 2004), ebeveynin inanç ve düşünceleri, etik kural ve değerleri (Avşaroğlu, 2021) gibi faktörler ebeveynlik tutumlarındaki belirleyici faktörler olarak sayılabilmektedir.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede kullandıkları tutum ve davranışlara dair alanda birçok çalışma yapılmış ve literatürde çeşitli kavramlar ortaya konulmuştur. Ebeveynlik tutumlarına dair kapsamlı çalışmalarıyla alana öncülük eden ve literatürde sıkça kabul gören kuramcı Baumrind, çalışmalarında ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecindeki tutumlarını ebeveynlik stili (parenting style) başlığıyla ele alarak üç temel ebeveynlik stili sınıflandırmasını ortaya koymaktadır: Müsamahakar/İzin Verici (Permissive), Açıklayıcı/Otoriter (Authoritarian), Demokratik (Authoritative) (Baumrind, 1966).

Ebeveynlik tutumları sınıflandırmaları her ne kadar farklılar gösterse de literatür incelendiğinde ebeveyn tutumlarında ortak olan ve ağır basan tarafların olduğu görülmektedir (Korap, 2013; Kulaksızoğlu, 2004; Tabak, 2007; M. T. Yılmaz, 2009). Genel çerçevede ebeveynlik tutumları şu şekildedir:

Eşitlikçi ve Demokratik Anne-Baba Tutumu: Çocuklarına karşı demokratik tutuma sahip ebeveynler, çocuklarını bağımsız bir birey olarak kabul etmekte ve onlara karşı daha akılcı yaklaşmaktadırlar. Bu yaklaşımdaki ebeveynler, çocuklarıyla ilişkilerinde karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörü tutumu benimsemektedirler. Çocuklarına karşı demokratik yaklaşım benimseyen ebeveynler çocuğun yetişmesi ve gelişmesi için çocuğun özgür bir şekilde kendini gerçekleştirmesine izin verir. Bu tutumdaki aile içi iletişim karşılıklıdır.

Çocukların da kendi fikirlerini dile getirmesi istenir ve bunun için uygun ortam sağlanır. Başarıların ödüllendirildiği bu tutumdaki ailelerdeki çocuklar, küçük yaştan itibaren sorumluluk almaya hazır bulunurlar. Sevgi ve hoşgörü tutumlarını göstermekten çekinmeyen eşitlikçi ve demokratik ebeveyn tutumundaki bireylerin çocuklarının, özgüven, saygı, empati ve girişimcilik duyguları gelişmiş olmaktadır (Korap, 2013; Kulaksızoğlu, 2004).

Baumrind (1966) konuyla ilgili çalışmasında demokratik (authoritative) tutuma sahip ebeveynlerin, çocuğun eylemlerini rasyonel ve sorun odaklı bir şekilde yönlendirdiği tutumunda olduklarını ele almaktadır. Ebeveyn kendi kararlarının arka planını çocukla paylaşır ve çocuğun uyum göstermediği noktada onun itirazlarını dikkate alır. Bu sebeple ebeveynin çocuğa uyguladığı kontrolcü tutum, çocuğu kısıtlayıcı biçimde değildir. Ebeveyn bir yetişkin olarak kendi bakış açısını çocuğa yansıtır ancak bununla birlikte çocuğun bireysel ilgi alanlarını ve bakış açısını da kabul eder (Baumrind, 1966).

Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Anne-Baba Tutumu: Müdahaleci anne-baba, çocuklarına karşı daima kendi himayelerine muhtaçmış hissiyle yaklaşmaktadırlar ve çocukları adına karar alma tutumu göstermektedirler. Ebeveynin çocuğa karşı her konuda siper olduğu ve ben olmadığım takdirde sen yapamazsın imajı veren bir ebeveyn tutumu olan aşırı koruyucu ve müdahaleci ebeveyn tutumunda yetişmiş çocukların ilerleyen yaşlara gelmiş olsalar dahi kendi kararlarını verebilecekleri zeminin olmadığı görülebilmektedir. Bu tür tutumlu ailelerde ebeveyn ve çocuk arasında fedakârlık-şükran ilişkisi bulunmaktadır. Ebeveyn, çocuğu için her türlü fedakarlığı göstermekte ve çocuktan bu fedakârlık karşısında kendisine minnet duymasını beklemektedir. Bu tutumla yetiştirilmiş çocuklarda, ilerleyen yaşlarda asosyallik, girişimcilik duygularının gelişmemesi, diğer kimselere karşı aşırı bağımlılık ve hayatlarının her döneminde kendilerini koruyacak ve kendilerine müdahale edecek birini aradıkları görülmektedir. Ebeveynin çocuğunu tehlikelere karşı koruma ve himaye etme görevi doğaldır. Ancak bu tutum çocuğun bireysel ve sosyal kazanımlarının gelişmesine engel olacak düzeyde olmamalıdır (Kaymakcan & Meydan, 2020; Korap, 2013; Kulaksızoğlu, 2004; Tabak, 2007).

Aşırı Otoriter ve Baskıcı Anne-Baba Tutumu: Bu tutumun temel nitelikleri baskı ve itaattir. Bu tür tutumdaki ebeveynler kendi doktrinlerini çocuğa dayatır ve çocuğun bunlara itaat etmesini bekler. İtaat göstermediği takdirde ebeveynlerinin ters tepkisiyle

karşılaşacağını bilen çocuk, ebeveynlerine karşı isyankâr ya da boyun eğici olabilmektedir. Bu tür otoriter tutum, çocuğun özgüvenini zedelemektedir. Bu tür ailelerde iletişim genelde tek yönlüdür ve çocuğun, duyguları bastırılır (H. Yavuzer, 2003).

Baumrind'e göre bu tutuma sahip ebeveynler, çocuğun tutum ve davranışlarını belirli bir davranış standardı içinde şekillendirmeye ve kontrol etmeye çalışmaktadırlar. İtaati bir erdem olarak gören ebeveynler, çocuğun ebeveyninin iradesine aykırı davrandığı noktada cezai ve zorlayıcı tedbirleri tercih eder. Geleneksel yapıyı ve düzeni değerli bir hedef olarak gören bu ebeveynler, çocuğun bağımsızlığına da kısıtlamalar getirmektedirler. Bu tutumdaki ebeveyn, çocuklarından kendi sözünü olduğu gibi kabul etmesini bekler ve çocukla sözlü bir istişarede bulunmaz (Baumrind, 1966).

İlgisiz Aile Tutumu: Bu tutumu benimseyen ebeveynler, çocuğun maddi-manevi ihtiyaçlarına karşı duyarsız, çocuğa karşı kontrol noktasında yetersiz, sevgi ve şefkatten noksan bir tutumla çocuğa yaklaşmaktadırlar. Çocuk bir nevi kendi başına bırakılmıştır. Çocuk ve ebeveyn arasında iletişim kopukluğu söz konusudur (M. Kaya, 1997). İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumunun çocuklarda saldırganlık eğilimi ve öz denetim azlığı gibi kişilik problemleri olduğu görülmüştür (H. Yavuzer, 2003; M. T. Yılmaz, 2009).

Dengesiz/Tutarsız Ebeveyn Tutumu: Ebeveynlerin çocuğa karşı her seferinde farklı tepkilerde bulunması sonucu ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkileyen ve çatışmalara neden olabilen bir tutumdur. Hayatının her anında ebeveynlerinin rehberliğine ihtiyaç duyacak olan çocuk, anne-babanın tutarlı ve güvenilir bir yol gösterici olamaması durumunda bocalama yaşayabilmektedir (Korap, 2013). Böylece çocuk hangi davranışın doğru ve makul olduğu konusunda ikilemde kalarak karar almada başarısız, özgüveni düşük ve zayıf iradeli bir birey olarak yetişmektedir (Kaymakcan & Meydan, 2020).

Aşırı Serbest/Gevşek Ebeveyn Tutumu: Bu tutumdaki ebeveynler çocukları hayatlarının merkezine almaktadırlar. Çocuklara sayısız hak sağlanan bu ailelerde sorumluluklara ve temel davranışlara dair herhangi bir yönlendirme yapılmamaktadır. Çocuğun isteklerine karşı aşırı müsamahakâr davranılan bu ailelerde toplumsal normlar, haklar ve değerlerle ilgili herhangi bir öğreti çocuğa aktarılmamaktadır. Böylece neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemeyen çocuk özdenetim becerisi kazanamadığı gibi

özgürlüğü kısıtlandığında isyankar davranışlar gösterebilmektedir (Tabak, 2007; H. Yavuzer, 2003; M. T. Yılmaz, 2009).

1.2.6. Ebeveyn Stillerinin Çocuk Üzerindeki Etkisi

Çocuğun aile içinde gözlemlediği tutum ve davranışlar, onun kişilik ve karakterinin oluşumunda önemli bir etkidir (M. Kaya, 1997; H. Yavuzer, 2003). Bireyin hayata geldiği andan itibaren gördüğü ve gözlemlediği ilk kişiler ebeveynleri olmaktadır. Çocuklar öncelikli olarak ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını gözlemekte ve örnek almaktadırlar. Böylece çocuk aile içinde kendisine karşı tutum ve davranışları benimsemekte ve dışarıya bunları yansıtmaktadır (Kulaksızoğlu, 2004).

Dolayısıyla çocuğun doğduğu andan itibaren ilk tanıştığı ve etkileşime girdiği ebeveynlerin tutumlarının çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Olumlu bir aile içi iletişime sahip bireyin gelişimi de olumlu yönde seyretmektedir. Aksi durumda ise olumsuz bir aile içi iletişime sahip birey, kimlik oluşumu, bilişsel ve duyuşsal gelişim, sosyal davranışlar gibi birçok alanda eksik kalabilmektedir (M. Kaya, 1997).

Genel çerçevede ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumları, çocuğun kişiliğinin oluşması, bireyselliğini kazanması, toplumsal uyum ve toplumla bütünleşme gibi birçok konuda çocuğun gelişimi açısından önem göstermektedir. Literatürde ebeveyn tutumlarının çocuğun bilişsel, sosyal, duyuşsal ve davranışsal gelişimi arasındaki etkileri ve ilişkisi bağlamında çalışmalar mevcuttur.

Genel çerçevede demokratik ve anlayışlı ebeveyn tutumlarının çocukların gelişiminde olumlu yansımaları bulunurken katı, otoriter, mesafeli, ilgisiz tutumdaki ebeveynlik ile çocuğun gelişimi arasında olumsuz bir ilişki söz konusudur:

“Otoriter, katı, cezalandırıcı, sevgi ve ilgiden yoksun ebeveyn tutumları çocukları mutsuz etmekte, kişinin kaygılı, çekingen ve şüpheli bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır. Çocuklarına karşı sevgi ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocukları ise daha olgun, bağımsız, sosyal, iş birliğine açık ve özgüven seviyesi yüksek olduğu gözlenmektedir.”

(<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/CGE201U/ebook/CGE201U-16V1S1-7-0-1-SV1-ebook.pdf> sayfa 137).

Demokratik tutumlu ebeveynler, çocukların ihtiyaç ve isteklerini hoşgörü ile karşılayarak kendilerini ifade etme hakkı tanıyan demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının

yeteneklerini ortaya çıkarabilmekte ve kendisini gerçekleştirme imkanı buldukları görülmektedir (Baumrind, 1966). Demokratik yaklaşım, içerisinde sevgi, saygı ve hoşgörü barındırdığı için bu tür ailelerde çocuğun duygu ve düşünceleri saygı görmek ve aile içi iletişimde çocuğun söz hakkı bulunmaktadır. Dolayısıyla demokratik aile ortamında yetişen çocuklar özgüvenli, sosyal açıdan girişimci, kendi kendine karar ve sorumluluk alabilen ve bu karar ve sorumluluklarını uygulama becerisine sahip olarak yetişmektedir. Böylece demokratik ailede büyüyen çocuk ilerleyen yaşlarında dışa dönük, aktif, girişimci ve liderlik özelliklerine sahip ve iletişim becerileri gelişmiş olmaktadır. (M. Kaya, 1997)

Otoriter tutumlu ebeveynler ise çocukların ilgi istek ve ihtiyaçlarını görmezden gelerek kendi isteklerini çocuğa dayatma tutumundadırlar. Bu ailelerde çocuklar genellikle itaate zorlanmakta ve güvenleri zedelenmektedir (Duman & Akosman, 2022). Bu tarz ailelerde yetişen çocuklarda bağımsız kişilik gelişimi sekteye uğramakta, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyi artış gösterirken benlik saygı düzeyi düşük olduğu görülmektedir. Otoriter ailelerde çocuğun duygu ve düşüncelerinin önemsenmemesi tutumu çocuğun özgüven duygusu geliştirememesine ve sosyalleşmede eksik kalmasına neden olmaktadır. Böylece çocuk içe dönük, güvensiz, pasif bir gelişim göstermektedir. Dolayısıyla otoriter tutumlu ailelerde yetişen çocuklar ileri yaşlarında kişilerarası ilişki ve iletişim kurma konusunda zorluk yaşayabilmektedirler. Bu aile ortamında büyüyen çocuklarda büyük ölçüde iç çatışmalar ve nörotik problemler görülebilmektedir (M. Kaya, 1997).

Bireyin sosyal çevre ile kurduğu iletişimde çevresini algılama ve bu algıya göre geliştirdiği tepkiler kişinin yaşayabileceği olası problemleri çözme mekanizmasını oluşturmaktadır (Korap, 2013). Yapılan çalışmalarda demokratik anne baba tutumu ile çocuğun problem çözme becerisi arasında olumlu ilişki bulunurken aşırı koruyucu ve otoriter/baskıcı ebeveyn tutumuna sahip ailedeki çocukların problem çözme becerilerinde olumsuz ilişki bulunmaktadır. Koruyucu ebeveynlik çocuğun davranışlarını kısıtlayan ve onu sürekli olarak denetleyici bir tutum olması sebebiyle çocuğun ebeveynine bağımlı olmasına, kaygılı ve kendi başına hareket edemeyen bir birey olmasına yol açmaktadır. Aynı doğrultuda baskıcı/otoriter tutumlu ebeveynler de çocukları adına karar alma eğiliminde olmalarından dolayı bu ebeveynlerin çocukları bir problemle karşılaştığında

ebeveynleri çocuğun yerine problemleri çözme girişiminde bulunmaları söz konusu olabilmektedir (R. Arı & Şahin Seçer, 2003).

Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşim, çocuğun tek taraflı olarak etkilenmesinden ziyade anne-babanın da çocuktan etkilenmesine bağlı olarak karşılıklıdır. Öyle ki ebeveyn ve çocuk arasında karşılıklı bir beklenti söz konusudur. Etkileşim sürecindeki bu karşılıklı beklentiler kimi zaman taraflar arasında güç ve baskı oluşturabilir. Ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimde bu güç ve baskıcı tutum aynı zamanda taraflar arasında çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu çatışmalara gösterilen karşılıklı çözüm becerileri ebeveyn-çocuk arasındaki dengeyi sağlamlaştırabileceği gibi yanlış tutum ve yaklaşımlar iletişimin ve ilişkilerin kopmasına da sebep olabilmektedir. Netice olarak ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim içinde olmaları oldukça önemlidir. Böylece çözüm odaklı bir çatışma çözme yaklaşımı ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu etkileyecektir. Çocuğun aile içi ilişkilerinde sağlıklı bir iletişim yöntemini benimsemesi ve içselleştirmesine katkıda bulunacak önemli bir etken ebeveyniyle kurduğu bağıdır. Bu içselleştirme aşamasında ise ebeveynlerin çocuklara karşı birtakım olumlu tutumları yerine getirmesi gerekmektedir.

Bireyin sağlıklı bir kişilik, kimlik ve iletişim becerisi ediniminde ailenin en başta yerine getirmesi gereken fonksiyonları ve aile üyelerinin birbirine karşı hassas davranmaları gereken hususları Duman (Duman, 2022), şu şekilde ele almaktadır:

Duyguları paylaşma: Aile içinde duygularını özgürce ifade edebilme imkanına sahip bireyler, kendisine karşı ve dışarıya karşı güven duyguları daha gelişmiş olmaktadır. Özgüven duygusuna sahip birey ise iletişim hususunda dışarıya karşı daha açık hale gelmektedir.

Duyguları anlama: Birey herhangi bir konuda duygu ve düşüncelerini paylaştığında, diğer aile üyeleri tarafından bu duygu ve düşüncelerinin önemsendiğini ve dikkate alındığını hissetmek ister.

Bireysel farklılıkları kabullenme: Aile üyelerinin her biri farklı kişisel özellikler taşıyabilmektedir. Öyle ki aynı anne babadan olan çocuklar dahi birbirinden çok farklı özellikler ve eğilimler içinde olabilmektedir. Bu hususta ailenin, mevcut olan bu farklılıkları kabul etmesi ve saygı duyması önemlidir. Aynı zamanda bu farklılıkları ortaya çıkaracak imkânı aile üyeleri birbirlerine vermelidirler.

İlgi ve şefkat duygularının gelişimi: Aile üyeleri birbirlerine olan iletişimde ilgi ve şefkat duygusunun bulunması bireyin aileye olan aidiyet duygusunu desteklemektedir.

Problem çözme: Birey zaman zaman farklı nedenlerle gerek bireysel gerek aile içi birtakım sorunlar yaşayabilmektedir. Ancak nedeni ne olursa olsun yaşanan problemler çözülmeye çalışılmalıdır ve bu noktada aile önemli bir görev üstlenmektedir. Var olan problemlerin aile içinde hoşgörüyle karşılanması ve çözümü için karşılıklı müzakere ortamının oluşturulması aile yapısının demokratik olmasından geçmektedir.

İletişim: Doğrudan iletişimin kurulduğu bir ortam olan ailede her üye kendisini özgürce ifade edebildiği, istek, talep ve itirazlarını hür iradeleriyle söyleyebildiklerinde sağlıklı bir iletişim ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla aile içinde aile üyelerinin buyurgan ve tek taraflı iletişimden ziyade birbirlerine karşı önyargısız ve empatik bir iletişim biçimi kurmalıdırlar.

Birlikte zaman geçirme: Birlikte vakit geçirmek aile üyeleri arasında olumlu ilişkiler kurulmasına ve aile birliği duygusunu geliştirmeye destek olmaktadır. Aile üyelerinin bir araya gelmesi aralarındaki manevi bağların güçlenmesine ve böylece bireyin kendini yalnız hissetmemesine katkıda bulunmaktadır.

Cüceloğlu (Cüceloğlu, 2024a), aile içi ilişkileri sağlıklı ve sağlıklı olarak iki başlıkta değerlendirmekte ve ebeveynlerin çocuklara karşı tutumlarının sağlıklı ve sağlıklı aile düzenini ortaya çıkardığına değinmektedir. Bu ailelerdeki ebeveyn-çocuk arasındaki tutum ve davranışlar maddeler halinde ele alınacak olursa Cüceloğlu, sağlıklı aile düzeni içerisindeki tutum ve davranışları şu şekilde ifade etmektedir.

- Aile üyelerinin gereksinimlerinin karşılandığı ve her bir aile üyesinin içinde olmaktan mutlu olduğu bir düzendir.
- Sağlıklı ailelere sahip kişiler görev ve sorumluluklarını doğal olarak yerine getirirler.
- Aile üyeleri arasında olumlu duygusal bağlar bulunmaktadır.
- Kendi üyelerine değer verir ve benlik değerlerinin olumlu yönde gelişmesi için birbirlerini desteklerler.
- Çocuğun kendine özgü algılayış ve düşüncelerini ifade etme olanağı sağlarlar.
- Çocuğun kendi istediğine kendi karar vermesi ve bu sorumluluğunu yüklenmesi öğretilir.
- Aile üyeleri arasındaki ilişki akıcı, rahat ve olumlu bir yapıya sahiptir.

- Çatışmanın var olduğu bilinir, tanınır ve üzerinde konuşulur; çatışma çözme sürecinde kullanılacak kurallar aile üyeleri tarafından belirgin bir şekilde bilinir. Sağlıksız aile düzeninde aile içi ilişkilere dair yapı ise şu şekilde ele alınmaktadır;
- Gereksinimler karşılanamaz ve aile üyeleri mutsuz ve doyumsuz oldukları halde bu durumu devam ettirmeye çaba gösterirler.
- Çocuğun nasıl algılaması, düşünmesi ve davranması gerektiğiyle ilgilenilir ve anne-baba için çocukları belirli bir kalıba sokmak önemlidir.
- Çocuğun hangi duygular içinde olduğuna önem verilmez.
- Ne yapması gerektiği sürekli olarak çocuğa söylenir ve kendi davranışlarının sorumluluğunu kazanması engellenir.
- Katı kurallar çerçevesinde aile içinde kişinin nasıl bir insan olması gerektiği sürekli sürekli söylenerek bireyin olmak istediği yönde kendi özünü geliştirme ve gerçekleştirme özgürlüğü kısıtlanır.
- Ne kadar haksız olurlarsa olsunlar anne babaya her zaman ve her konuda boyun eğilmelidir. Suçlama, aşağılama, kötüleme, yargılama gibi tutumlar baskındır.
- Bu ailelerdeki bireyler dıştan denetimli olmalarından dolayı çocuk kendi algı, duygu ve düşüncelerine güvenmez. Başkalarının duygu, düşünce ve algılamaları onun için gerçektir.
- Çatışmadan söz edilmez; kullanılan kurallar gizli olduğu için her şey dolaylı ve örtük bir şekilde ifade edilir.

Özetle aile, bireyin ilk iletişimde bulunduğu, sosyalleştiği, kimlik kazanımını elde ettiği bir kurumdur. Aile sadece aynı çatı altında yaşayan ebeveyn ve çocuklardan oluşan sosyal bir yapı olmayıp gelecek için fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı bireylerin yetiştirildiği önemli ve kritik işlevlere sahip bir yapıdır. Bireyin içine doğduğu aile üyelerinin tutum ve yaklaşımları, çocuğun büyümesi, gelişimi ve birey olması açısından önemli rol oynamaktadır. En genel tabirle anne-baba ve çocuktan oluşan aile yapısında çocuğun gelişimi açısından anne-babanın tutum ve davranışları oldukça önemli görülmektedir. Zira çocuğun gelecekteki kimlik ve kişiliğinin belirleyici rolünü büyük oranda aile üyelerinin yaklaşımları üstlenmektedir.

Demokratik ve anlayışlı ebeveynlik tutumuna sahip ailelerde yetişen çocukların iletişim becerileri gelişmiş, öz güven, öz saygı, girişimcilik, problem çözme gibi toplumsal ve bireysel yaşantısında kendisine olumlu etkiler sağlayacak becerileri gelişmiş olmakta;

sağlıklı aile yapısına sahip ailelerde aile içi iletişim ve ilişkiler de olumlu yönde ilerlemektedir. Otoriter, baskıcı, ilgisiz, aşırı koruyucu gibi ebeveyn tutumlarına sahip ebeveynlerin çocuklarında ise öz güven ve öz saygı eksikliği, iletişim kurma yetersizliği, problem çözme becerisinin zayıf olması gibi olumsuz kişilik gelişimleri görülebilmektedir. Çocuğa karşı tehdit, aşağılama, dinlememe, yargılama gibi olumsuz ebeveyn tutumları aile içi ilişkilerin sağlıklı ilerlemesine sebep olmaktadır.

1.3. Çatışma

1.3.1. Çatışma Tanımı

Sosyal bir varlık olan insan doğduğu andan itibaren çevresiyle iletişim ve etkileşim halindedir. Ancak her zaman bu iletişim olumlu yönde seyretmeyebilir. Birbirleriyle iletişim ve etkileşim halinde olan tarafların tercihlerinde, isteklerinde, inanç ve değerlerinde farklılıkların yaşanması gibi birçok sebepten aralarında anlaşmazlık durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu durum kişiler arası çatışma olarak değerlendirilmektedir. Çatışma psikoloji, sosyoloji, iletişim gibi birçok bilim dalının ortak konusudur. Bu sebeple geniş bir anlam yelpazesine sahip bir kavram olan çatışmaya dair alan yazında tespit edilen bazı tanımları şu şekildedir:

Deutsch (1973), çatışmayı, iki veya daha fazla tarafın amaçlarının, değerlerinin veya ihtiyaçlarının karşılanması konusunda birbirleriyle uyumsuz olduğu durum olarak tanımlamaktadır (Taştan, 2004).

Akın (2018)'a göre çatışma, bir ya da birden fazla kişinin herhangi bir konu üzerinde anlaşma sağlayamadığı, ihtiyaçları ve dürtülerinin örtüşmediği durumlarda ortaya çıkan bir durumdur (Akın, 2018).

Öner (2000), çatışmaların bir veya daha fazla bireyin bir olay hakkında anlaşmazlığa düştüğü durumlarda kendini gösterdiğini ve bireylerin istek, gereksinim ve dürtülerinin birbiriyle karşıt olduğu durumlarda çatışmanın yaşanabileceğini belirtmiştir (Akt. Karapınar, 2021).

Aytekin (2021)'nin çatışma tanımı da özetleyici niteliktedir: “Çatışma öncelikle kişilerin iç dünyalarında yaşanan ve tarafların birbirlerinin iletişim biçimi, tavır, tutum ve davranışlarından huzursuz olması ile başlayan bir süreçtir. (...) En az iki kişi arasında çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkan anlaşmazlık olarak tanımlayabiliriz.” (Aytekin, 2021)

Öğülmüş (2001) ise çatışmayı etkileşimde bulunan taraflardan en az birinin, mevcut etkileşim biçimi ile ideal etkileşim biçimi arasındaki farkı algıladığı noktada bu fark yüzünden gerginlik duyması ve bu gerginliği ortadan kaldırmak amacıyla bulunduğu girişimlerin engellenmesi şeklinde tanımlamaktadır (Öğülmüş, 2001).

Yavuzer (2024) ise çatışmayı, kişilerarası ilişkilerde bireylerin karşılıklı olarak gereksinim ve taleplerine müdahalede bulunması durumunda ya da değerleri uyuşmadığı durumda, kişiler arasında meydana gelen uzlaşmazlık, zıt düşünme, kavga ya da sürtüşme olarak tanımlamaktadır (H. Yavuzer, 2024).

Çatışma kavramına dair tanımlar incelendiğinde dikkat çeken bazı temeller bulunmaktadır: uyuşmazlık, anlaşmazlık, fikir ayrılığı. Özetlenecek olursa çatışma, istekler, inançlar, değerler ve gereksinimlerdeki farklılıklar nedeniyle bir ya da birden fazla kişi veya grup arasında uyuşmazlık ya da anlaşmazlık çıkması olarak tanımlanabilir.

1.3.2.Çatışma Türleri

Çatışma, etkileşimde bulunan tarafların özellikleri, meydana geldiği alan, zaman ve hangi bağlamda ve düzeyde nasıl gelişim gösterdiğine bağlı olarak farklı sınıflandırmalarla açıklanmıştır. Tosun'a (2024) göre, kişi, kendisinden kaynaklı çatışmalar yaşadığı durumlarda iç çatışma, kendisinin dışındaki faktörlerden kaynaklı engellemeler yaşadığında dış çatışma meydana gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde en genel çerçevede çatışma türlerinin içsel çatışmalar ve kişiler arası çatışmalar olarak sınıflandırıldığı görülmüştür:

İçsel çatışma: Bu tür çatışma, bireyin kendi içinde yaşadığı değerler, inançlar veya hedefler arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanmaktadır (Ergenç, 2018). Kişinin duygu ve düşüncelerinin etkisinde kalarak kendi içinde yaşadığı uyuşmazlıklara bir çözüm bulamadığında iç aleminde bir çatışma yaşamaya başlamaktadır.

Kişiler arası çatışma: Bu tür çatışma en az iki kişi arasında yaşanan anlaşmazlık ve uyumsuzluklardan meydana gelmektedir. Johnson & Johnson'a göre bireyler arasındaki iletişim eksikliği, yanlış anlamalar veya çıkar çatışmaları nedeniyle ortaya çıkan çatışma türüdür (Taştan, 2004). Cüceloğlu (2024b)'na göre etkileşim halindeki insanlar, iletişim yoluyla kendi durumunu karşısındaki kişiye tanımlamaktadır. Bu aktarım sürecinde bireyler aynı fikirde olduklarında iletişim olumlu yönde ilerler, ancak kişiler birbirlerini

farklı tanımladıklarında iletişimde sorunlar başlamaktadır. Bu problemler aynı zamanda kişiler arasında çatışmayı ortaya çıkarmaktadır.

Bu sınıflandırmanın yanı sıra Johnson ve Johnson (1991) da dört farklı çatışma türünden bahsetmektedir: (bkz. Akın, 2018; Aydın, 2017; Karapınar, 2021; Taştan, 2004).

Tartışma: Bireylerin düşünceleri, bilgi birikimleri ve/veya teorileri diğer bireylerle uyuşmadığı durumlarda ortaya çıkan bu tür çatışmada anlaşamayan iki birey çatışmanın çözümü için çaba harcar ve bu noktada gösterdikleri çaba çözüme ulaşamadığında çatışma meydana gelir (E. Aydın, 2017).

Kavramsal Çatışma: Bireylerin yeni öğrendiği bir bilginin mevcut bilgiyle uyuşmaması durumudur. Yeni bilgi ile mevcut bilginin birbiriyle uzlaştırılması gerekmektedir. Bireyler bu tür çatışmanın çözümü için, akıl yürüterek, birbirinin bakış açısını anlama çabası göstermektedirler (Taştan, 2004).

Çıkar Çatışması: Her bireyin hayatta benzer ya da birbirinden farklı istek ve arzuları bulunmaktadır. Bireyler bu istek ve arzularını gerçekleştirmek için yaşamları boyunca çaba gösterirler. Çıkar çatışması, bireylerin amaçlarına ulaşmak için çaba gösterdiği sırada bir engelle karşılaşması sonucu ortaya çıkan çatışma türüdür (Akın, 2018).

Gelişimsel Çatışma: Büyüme ve gelişme ile birlikte kişi hayata dair farklı beklenti ve isteklere bürünmektedir. Yaş almayla gelen bu beklenti ve isteklerdeki farklılaşma sonucu ortaya çıkan çatışma türüdür (Karapınar, 2021).

Çatışma türleri incelendiğinde çalışmamızın amaç ve kapsamına göre “kişiler arası çatışma” türü ele alınacaktır ve çalışmamızda çatışma denildiğinde kişiler arasındaki anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar kastedilecektir. Bu tür çatışmalar, iki veya daha fazla kişi arasındaki anlaşmazlıkları ifade etmektedir. Bu anlaşmazlıklar, kişilerin birbirlerini yanlış anlamaları, kişilerin birbirlerinden farklı beklentileri olması veya kişilerin farklı ihtiyaçları, hedefleri, değerleri ya da inançları olması nedeniyle ortaya çıkabilmektedir (Ergenç, 2018).

1.3.3. Çatışma Kaynakları

Çatışmalar, kişiler arasındaki etkileşimlerde ortaya çıkan çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Karşılıklı iletişim ve etkileşim içerisinde olan en az iki birey ya da grup arasında zaman zaman uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. Bu durum ortaya çatışma olgusunu çıkarmaktadır. Çatışmaları olumlu ve yapıcı bir yönde

çözebilmek için kaynaklarının iyi belirlenmesi önemlidir. Literatürde çatışmanın kaynaklarına dair çeşitli sınıflandırmalar, kavramlar ve yorumlar mevcuttur. Aşağıda özellikle çalışmamızın amaç ve problemine yönelik çerçevede çatışma kaynakları ele alınmıştır.

Schrumpf, Crawford ve Bodine, (1997), çatışmayı üç temel başlıkta ele almıştır. Bunlar; 1. Temel ihtiyaçların karşılanmaması, 2. Kaynakların kıtlığı, 3. Farklı değerlerdir (Akt. Güner, 2007; Karapınar, 2021; Taştan, 2004; Türnüklü, 2007).

Temel İhtiyaçların Karşılanmaması: İnsanları belirli kalıplarda davranmaya güdüleyen birtakım gereksinimler bulunmaktadır: ait olma, güç, özgürlük ve eğlence. İnsanı davranışa geçiren onun bu temel gereksinimleridir. Şayet iki kişi temel gereksinimlerini karşılama noktasında farklı görüşlere sahip ise aralarında çatışma ortaya çıkabilmektedir (Taştan, 2004).

Kaynakların Sınırlı Olması: Kaynakların sınırlı olmasından kaynaklanan çatışmalar genel çerçevede para, mal ve zaman kaybı üzerinedir.

Değerlerin Farklı Olması: Her bireyin sahip olduğu inanç ve değerleri diğer kişilere karşı koruma ve değiştirmeme konusunda direnç gösterme eğilimi bulunmaktadır. Böylece tarafların değer, inanç ve önceliklerinin farklı olmasından kaynaklı çatışma yaşanabilmektedir (Akin, 2018). Bireyin kimlik ve benlik oluşumunda içinde bulunduğu ailenin ve sosyal çevrenin etkisi büyüktür. Bu nedenle “Kişi, çevresinden alarak özümlediği ve kabullendiği değerlerine karşı oldukça hassastır. Taraflar arasında değer çatışmaları olduğunda, taraflar kendi benliklerine karşı bir saldırı olduğunu varsayarak savunmaya geçerler.” (E. Aydın, 2017). Bu bağlamda bireyler, benimsedikleri değerlere karşı çevrelerinden bir tepki ya da farklılık gördüklerinde çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Bir diğer çatışma nedenlerine dair sınıflandırma Moore (1996) tarafından beş başlıkta ele alınmaktadır : “a) değer çatışmaları: davranışlar ve fikirlerin değerlendirilmesinde farklı kriterler kullanmak; farklı yaşam, ideoloji ve dine sahip olmak; içsel olarak değerli kişisel hedefleri açıkça ifade etmek, (b) ilişki çatışmaları: güçlü duygular; yanlış algılamalar; yetersiz iletişim becerileri; tekrar eden olumsuz davranışlar, (c) veri çatışmaları: yetersiz bilgi, bilgisizlik; belli konularda farklı görüşlere sahip olmak; verileri farklı yorumlamak; süreci farklı değerlendirmek, (ç) çıkar çatışmaları: somut çıkarlara ilişkin rekabet; psikolojik çıkar, (d) yapılandırılmış çatışmalar: yıkıcı davranış ya da etkileşim örüntüsü; kaynakların adaletsiz dağıtımı, kontrolü ya da sahip olunması; adaletsiz güç ya da otorite;

bireyler, dahil oldukları toplumun aşikâr (bağlantılı) bilgi düzeyini kavrayamadıkça ya da kavrayana kadarki süreçte grup üyeleri ve birey arasında çatışma gözlemlenebilmektedir. Bir diğer çatışma kaynağı olarak sosyo-kültürel farklılıklar ele alınabilir. Toplumda yer alan sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik farklılıklar yerine göre çatışma kaynağı olabilmektedir. Çünkü bireyin yetiştiği ve içinde bulunduğu etnik, siyasi ya da dini öğeler, bireylerin hayata bakış açılarını, algı ve anlayışlarını, önceliklerini etkileyen faktörlerdir. Özellikle hoşgöründen uzak anlayışla kendinden olmayanı ötekileştirme yaklaşımı ortaya kişilerarası çatışmayı çıkarabilmektedir (Küçükköse, 2018).

Yılmaz (2020)'ın çalışmasında da benzer şekilde sosyo-kültürel geçmişin kişilerarası iletişim ve çatışma hususunda etkisi ele alınmaktadır. Yılmaz'a göre iletişimde ayrılıklar ve benzeşimlerin olduğundan bahseder. Benzeşimler bireyler arasında uyumun artmasına katkı sağlarken ayrışmalar kişiler arasında iletişim kopukluğu ve çatışmaları artırmaktadır:

“Etkili bir iletişim sürecinde ayrılıklar ve benzeşimler bulunmaktadır. Bu durum, bireylerin iletişim kurma anının koşulları yanında, tavır ve davranışların türemesinde temel etken olan sosyokültürel değerlerinin geçmişiyle de bağlantılıdır. Bu değerler üzerinden bireyler arasında benzeşimler arttıkça uyum da artmaktadır. Ayrışmalar arttıkça da iletişim kopukluğu ve çatışmalar artmaktadır.” (M. Yılmaz, 2020)

Netice itibariyle kişilerarası çatışmaların birbiriyle bağlantılı ya da bağlantısız birçok nedeni bulunmaktadır. Algı farklılıkları, geçmiş deneyimler, inanç ve değerlerdeki farklılıklar, kuşak farkı, beklenti farklılıkları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik tabaka farklılaşması gibi etkenler kişiler arası çatışma nedeni olarak sayılabilir. Burada dikkatimizi çeken husus “farklılık” kavramıdır. İnsanoğlu, benzer yaşam koşullarına sahip olduğu gibi farklılıklara da sahiptir. Aynı kültürden, aynı toplumdaki ve hatta aynı aileden gelen kişiler arasında dahi farklılıklar bulunabilmektedir. Bu farklılıklar kimi zaman taraflar arasında anlaşmazlıklara bağlı olarak çatışma durumunun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla kişiler arası çatışma hayatın olağan bir parçasıdır yorumunu yapmak yerinde olacaktır. Ancak her ne kadar doğal bir durum olsa da çatışma kişiler tarafından istenmeyen bir olgudur. Dolayısıyla kişiler mevcut çatışmalarını çözmek üzere birtakım strateji ve beceriler geliştirmektedirler.

1.3.4. Çatışma Çözme

Uzlaşmazlık, anlaşmazlık gibi olumsuz anlamlara sahip olsa dahi çatışma, doğrudan olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmemelidir (Güner, 2007). Çatışmayı olumlu ya da olumsuz kılan husus, çatışma durumunda çatışmayı çözmek için gösterilen tepkilerdir (Taştan, 2004). Zira kişiler çatışma çözme becerisine dayalı yapıcı bir tutumla çatışma durumuna yaklaşırsa sonuç her iki tarafın da yararına olacak şekilde sonuçlanabilmektedir. Öyle ki çatışmaları yapıcı bir şekilde çözmek kişinin kendisini tanımaya ve sağlıklı bir sosyal gelişim sürmesine yardımcı olmaktadır (Taştan, 2004). Cüceloğlu (2024) iki kişi aralarında meydana gelen bir sorunu yapıcı bir tutumla ele alır ve tartışılırsa aralarındaki ilişkinin gelişmesine katkı sağlayacağını ancak yıkıcı tutumların iki kişinin birbirinden uzaklaşmasına ve ilişkilerinin zayıflamasına ya da tamamen kopmasına neden olacağını ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2024b). Bu bağlamda bir çatışmayı olumlu ya da olumsuz kılan husus tarafların çatışmayı bir sonuca ulaştırmak için benimsedikleri çatışma çözme beceri ya da stratejilerine bağlı olduğu söylenebilir. Törnüklü (2007) kişilerarası çatışma ve anlaşmazlıkları nötr bir durum olarak değerlendirmektedir. Çatışma başlangıçta ne doğru ne de yanlıştır ne olumludur ne de olumsuzdur, sadece nötr bir durumdur. Kişilerin anlaşmazlık ve çatışmaları çözmek için seçtikleri yol doğru ya da yanlış; yapıcı ya da yıkıcıdır (Törnüklü, 2007). Dolayısıyla bir çatışma durumu gösterilen tepkiler ve tutumlarla farklı şekillerde yönetilip sonuçlandırılabilir. Aynı zamanda yine Törnüklü'ye göre bireyler, aralarındaki çatışmaları kendi hayat deneyimleri çerçevesinde algılamakta ve çatışma durumuna ilişkin bu algı ve yorumlamalar kişinin tutumlarının şekillenmesinde oldukça etkili olmaktadır.

Çatışma çözme, çatışma yaşayan tarafların olumlu bir sonuca ulaşabilmek için birlikte yol aldıkları bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Öğretir, 2023). Birey, sonradan yaşayarak ve deneyimleyerek çatışmalara vereceği tepkiyi öğrenmektedir. Çatışmalara karşı gösterilen tepkiler aileden, okuldan, arkadaş çevresinden, kitle iletişim araçlarından etkilenebilmektedir (Güner, 2007). Dolayısıyla çatışmaya gösterilen tepkiler kişiden kişiye, olaydan olaya farklılık gösterebilmektedir. Taraflar çatışma anında olayları algılama şekillerine göre hareket etmektedirler veya bilinçli olarak çatışmanın yönünü kendileri seçmektedirler (Öğretir, 2023).

Çatışma çözme sürecinde asıl gaye bireylerin kişiler arası çatışma durumlarında yapıcı çözüm yollarından birini kullanabilmeleridir. Çatışma çözme sürecinin etkili bir şekilde

yürütülebilmesi için bireylerin bazı temel becerileri geliştirmesi gerekmektedir. Mevcut çalışmalarda çatışmaların yapıcı şekilde çözülmesine yardımcı olacak beceriler iletişim, yapıcı konuşma, etkili dinleme şeklinde ele alınmaktadır (Güner, 2007).

Birey birtakım değişkenlere bağlı olarak her zaman aynı beceri seviyesine sahip olamamaktadır. Kişilik özellikleri, duygusal gelişim, kültürel geçmişler, deneyimler, bireysel farklılıklar, sosyal çevre gibi faktörlere bağlı olarak her birey, problemi farklı şekilde ele alır ve yorumlar. Bireyler problemleri yorumlayış şekillerine göre çözüm stratejileri geliştirmekte ve bu çözüm stratejileri de birbirinden değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda alan yazında çatışma çözme stratejilerine dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Kişilerin çatışma çözme sürecindeki yaklaşım ve tutumlarına dair çeşitli çalışmalar ve sınıflandırmalar yapılmış olsa da ortak bir çatışma çözme yaklaşımları sınıflandırması bulunmaktadır. Bu çatışma çözme stratejilerinin bireyler tarafından hangisinin tercih edileceği ise kişiler arası amacın ve ilişkinin önemine bağlıdır (E. Aydın, 2017; Karapınar, 2021; Öğretir, 2023; Taştan, 2004) .

Çatışma çözme stillerine dair literatürde oldukça yaygın kullanılan bir çalışma Johnson&Johnson (1994)'a aittir. Bu çalışmaya göre Johnson & Johnson (1994) çatışma çözme stillerini 5 farklı başlıkta ele almakta ve her bir durumu bir hayvan ismi ile ifadelendirmektedir: Kaçınma/ Geri Çekilme (Kaplumbağa), Uyuma/Verme/Yatıştırma (Oyuncak Ayı), Kavga/Zorlama/Rekabete Girme/ Güç Kullanma (Köpek Balığı), Uzlaşma (Tilki), Problem Çözme / İş birliği (Baykuş) (bkz. E. Aydın, 2017; Karapınar, 2021; Taştan, 2004; Tosun, 2024).

Çatışma çözme yöntemlerine dair Rahim ve Bonoma (1979) ve Rahim, Magner ve Shapiro (2000) çalışmalarına göre ise bireylerin çatışmayla karşılaştıklarında kullandıkları beş çatışma çözme stratejisi bulunmaktadır: Hükmetme, kaçınma, uyuma, uzlaşma ve bütünleştirme. (Akt. Karapınar, 2021)

Literatür incelemesi sonucu çatışma çözme yöntemlerinin genel çerçevede beş başlıkta ele alındığı tespit edilmiştir: bkz: (Güner, 2007; Johnson & Johnson, 1994; Taştan, 2004)

Kavga-Zorlama (Forcing): Çatışma yaşayan taraflardan biri kendi görüşünü kabul ettirmek üzere karşı taraf üzerinde güç ve baskı kullanması durumudur. Bu çatışma çözme tutumunun sonucunda kaybet-kazan durumu söz konusudur. Bu davranış biçimine göre sonuçta çatışmanın bir kazananı bir de kaybedeni olmaktadır (Taştan, 2004).

Kaçınma (Avoidance): Bu çatışma çözme tutumuna göre taraflar problem üzerine konuşmaktan ve çözüm yolu aramaktansa çatışmadan kaçınmayı ve uzak durmayı tercih etmektedirler. Çatışma yaşayan veya yaşayacağını anlayan kişiler, fiziksel ve psikolojik olarak geri çekilmenin daha kolay olacağını düşünürler. Bu sebeple bu kişiler herhangi bir çatışmaya girmemek için bilinçli ya da bilinçsiz olarak çeşitli kaçma davranışları gösterirler. Johnson&Johnson bu durumu kaplumbağa ile betimlemektedir. Tıpkı bir kaplumbağa gibi kabuklarına çekilirler böylece hem kendi ihtiyaçlarını hem de karşısındakinin gereksinimlerini ve çatışmayı görmezlikten gelmektedir (Karapınar, 2021; Taştan, 2004).

Cüceloğlu, “hasır altı etmek” kavramı ile bazı kimselerin çatışma durumunda yalnızca tartışmadan kaçınmakla kalmayıp sanki taraflar arasında hiçbir tartışma ve sürtüşme durumu yokmuşçasına çatışma durumunu görmezden gelmeyi ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2024b). Johnson&Johnson’ın sınıflandırmasındaki kaplumbağa modeli tanımında ‘kabuğuna çekilmek’ betimlemesiyle benzer şekilde; çatışmayı hasır altı etmek, kişi için çatışmadan bir kaçınma davranışıdır.

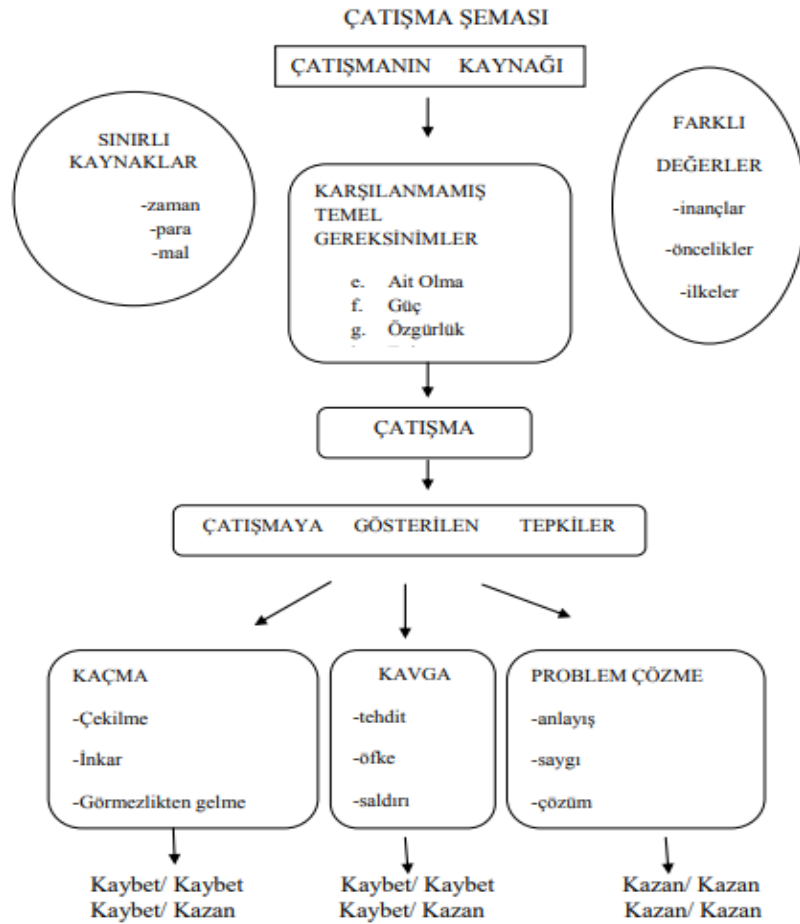
Uyma (Accommodation): Bu türde bir birey, kendi istek ve düşüncelerini karşı tarafın istek ve düşüncelerine göre uydurur. Karşı tarafın istek ve düşüncelerine göre hareket eder. Bu tür çatışma çözümünü benimseyen kişi, kendi istek ve ihtiyaçlarını arka planda bırakarak karşı tarafın istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlar ve buna göre hareket eder. Bu yolu seçen kişiler, insanların birbirlerini incitmeden sorunlarını çözemeyecekleri fikrine sahip olduklarından başkalarının sevgisini kaybetmemek ya da başkalarının ilgi ve sevgilerini kazanmak için kendi amaç ve ihtiyaçlarından vazgeçerek çatışma çözmeye çalışmaktadırlar (Taştan, 2004).

Uzlaşma (Compromise): Çatışma yaşayan tarafların her ikisi de kendi isteklerinin bir kısmından vazgeçerek karşısındaki kişiyle uzlaşma yolu arar. Bu tür çözüm stratejisine sahip bireyler için kişiler arası ilişkiler önem arz ettiğinden çatışmanın çözümü için çaba harcarlar. Her iki taraf da karşılıklı olarak çıkar ve gereksinimlerinin bir kısmından vazgeçerek her iki tarafın da kazançlı olacağı bir uzlaşma yolu bulmaya çalışmaktadırlar (Öğülmüş, 2001).

Problem Çözme-İş birliği (Collaboration): Bu tutuma göre, çatışmacı taraflar adil bir çözüm arayışı içerisine girerek uzlaşma için iş birliği yaparlar. Bu iş birliğini gerçekleştirirken birbirlerinin istek ve gereksinimlerini de göz önünde

bulundurmaktadırlar. Bu bireyler gereksinimlerini karşılayabilmek ve anlaşmazlıklarını çözebilmek adına karşılıklı çözüm yolları aramaktadırlar. Böylece her iki tarafın kendi görüşlerini açıklamasına olanak sağlanmakta ve anlaşmaya varılabilmektedir. Böylece her iki taraf için de kazan-kazan durumu yaşanmaktadır (Taştan, 2004).

Taştan (2004) çatışmanın kaynakları, çatışmaya gösterilen tepkiler ve tepkilerin sonuçlarına dair özet bir şema ele almıştır:

(Taştan, 2010, s.25)

Şekil 1: Çatışma Şeması

Kaynak: (Taştan, 2004)

Andrej Slabon ise, çatışma çözme sürecinin dayanışma, çatışma ve yabancılaşma olmak üzere üç kutbu olduğunu ifade etmektedir:

“Aile içinde kuşaklararası ilişkilerin dayanışma, çatışma, yabancılaşma gibi kutuplar arasında geliştiği kabul edilebilir. Belirli bir durumda aile içindeki karşılıklı ilişkiler, bu üçgenin belirli köşelerine olan mesafeler belirtilerek açıklanabilir. Bazı durumlarda ilişkiler "saf" tipler olarak üçgenin bir köşesine yakın bir yerde yerleşebilirken, bazı durumlarda ise üçgenin bir tarafında veya ortasında yer alabilir. Bu, tüm ilişki türlerinin benzer oranlarda gerçekleştiği anlamına gelir. Bu ilişki modelinin zaman içinde değişim ve dinamikler de gösterebileceğini de belirtmek gerekir.” (Slaboń, 2019)

Türkiye’de gençler üzerine gerçekleştirilen bir çalışma olan British Council Next Generation Türkiye: Gençlerin Sesi araştırmasına göre ise Türkiye’deki gençlerin ev, aile, ülke ve bölge gibi topluluklarla güçlü bağları bulunmakta ve bu bağlar, gençlere destek ve güvenlik sunmaktadır. Ancak gençlerin bu etmenlere bir yandan bağlılığı bulunurken bir yandan ise bu bağlardan bağımsızlaşma ihtiyacı hissetmektedirler. Söz konusu raporda gençler üzerine yürüttüğü çalışmada Lüküslü, “gençlerin ailelerinin kurallarına ve değerlerine doğrudan karşı çıkmak yerine, ailelerine yalan söyleme veya gizleme” gibi birtakım “taktikler” geliştirdiklerini ileri sürmektedir (Karahasan, 2019). Lüküslü, gençlerin bu davranışını “zoraki konformizm” kavramıyla tanımlamaktadır:

“(…) zoraki konformist davranış, toplumun kurallarına gerçekten inanmadan bu kurallara uyum göstermek anlamına gelmektedir. Doğrudan kurallara karşı koymak yerine çeşitli “taktikler” icat edilerek kurallar “öldürülür” ve ardından “zombi” kategoriler olarak paradoksal bir biçimde geri getirilir. Bu duyarsız bir davranış olmaktan ziyade, gerçek ve güçlü bir mutsuzluğu gizleyen ve derin acıları bir maskenin ardına saklayabilen bir durumdur. Zoraki konformizmin bu özellikleri, onu duyarsızlıktan ve sadakatten ayırır.” (Lüküslü, 2013)

Dolayısıyla gençlerin toplum ve aile içi ilişkilerinde kabul edilen kurallarla anlaşmazlık yaşanması durumunda gençler bu kurallara doğrudan karşı çıkmak yerine anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak amacıyla bazı “taktikler” geliştirdikleri ve kullandıkları ifade edilmektedir.

Özetle, çatışma insan hayatının doğal bir parçasıdır. Ancak her ne kadar doğal bir olgu olsa da toplumlar ve kişiler tarafından hoş karşılanmayan ve istenmeyen bir durumdur. Dolayısıyla toplumsal bir varlık olan birey, bu çatışmaları çözme ihtiyacı hissetmektedir. Çatışma çözme yöntemleri, kişilik özellikleri, sosyal ve kültürel değerler, geçmiş deneyimler, duygusal zekâ seviyeleri, aile dinamikleri gibi birçok faktöre dayanarak kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Yıkıcı sonuçlarla çözülen çatışmalar kızgınlık,

öfke, şiddet gibi duygu ve davranışları ortaya çıkarırken yapıcı çözümler, sorun çözme, eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmektedir (Y. Yavuzer vd., 2013). Bu yöntemlerin beceri olarak değerlendirilebilmesi için ise anlaşmazlıkların, yapıcı ve olumlu sonuçlanacak şekilde çözülmesi beklenir. Bu bağlamda örneğin iletişim, etkili dinleme, empati ve problem çözme gibi çeşitli becerilerin çatışma çözme stratejilerini olumlu yönde uygulayabilmek için gerekli olduğu değerlendirilebilir.

1.4. Aile İçi İletişim ve Çatışma

Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla ve canlılarla birlikte yaşamak zorundadır. Birlikte yaşamanın ve sosyal bir varlık olmanın koşullarından biri de iletişimdir. İletişim en genel anlamda bilgi paylaşma etkinliği; kişiler arası iletişim ise bir kişiden diğerine anlamlı iletiler gönderme etkinliği olarak tanımlanmaktadır (Şahin & Aral, 2012). İletişim, yazılı, sözlü, sözsüz ya da jest ve mimikler aracılığıyla bireyler arasında bir anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla iletişim, kişiler arasında ortak bir anlam paylaşımı olarak da tanımlanabilir (Görgün Baran, 2004). İletişime dair yapılan tanımlamalarda vurgulanan ortak noktalardan yola çıkarak özet şekliyle kişilerarası iletişim, “en az iki insanın karşılıklı olarak bilgi, duygu, düşünce ve yaşantılarını belirli yollarla paylaştıkları psiko-sosyal bir süreçtir.”(A. Kaya, 2021).

Aile içi ilişkiler, yatay ve dikey eksenli ilişkiler olarak iki ayrımda ele alınabilmektedir. Ailede otoritenin ve karar verme yetkisinin kimde olduğu, rol dağılımları, görev ve sorumluluk paylaşımları, karı-koca arasındaki ilişkilerin niteliği gibi hususlar yatay eksenli ilişkileri kapsarken; çocuğun sosyo-ekonomik değeri, anne-baba ve diğer büyüklerin çocukla olan ilişkileri gibi hususlar aile içi dikey ilişkileri kapsayan bir kavramsallaştırmadır. Aile içi iletişim, anne, baba ve çocukların karşılıklı iletişim faaliyetlerinin yanı sıra aile üyelerinin rol dağılımı, iş bölümü, anne-baba ve çocukların konumunu da içine almaktadır (Kavut, 2015). Aile içi iletişim denildiğinde “eşler arası iletişim”, “ebeveyn-çocuk iletişimi”, “kardeşler arası iletişim” şeklinde kategorilendirmek mümkündür (Şahin & Aral, 2012). Çalışmamız bağlamında ele alacağımız aile içi iletişim kategorisi “ebeveyn-çocuk iletişimi” olacaktır.

Bireyin kişisel gelişiminde etkili olan ailenin iletişim ve etkileşim açısından da birey üzerindeki işlevi önemlidir. Aile içi ilişkilerde hem uyum hem de çatışmaların yaşanması sosyolojik bir gerçekliktir. Çocukluktan gençliğe, gençlikten yetişkinliğe geçiş dönemleri

birçok açıdan olduğu gibi iletişim ve ilişkiler açısından da zor bir süreçtir. Gençlerin ilgi ve anlayışa en çok ihtiyaç duydukları bu dönem diliminde yalnızca anne veya yalnızca babayla iletişim kurması yahut aile üyelerinin iletişime tamamen kapalı durması, problemlerin örtbas edilmesine ya da giderek daha da büyümesine sebep olmaktadır. Kişiler arası iletişimin karşılıklı yani interaktif olması önemli bir unsurdur. Dolayısıyla aile içi iletişimde ebeveynler, çocuklarına karşı açık bir iletişim kurmalı, doğru zamanlamayı bulmalı, yargılamamalı, tutarlı olmalı ve problemleri birlikte çözebilmelidir. Zira toplumun bir parçası olan çocuk kendini ifade edebildiği, fikirlerinin dinlendiğini ve önemsendiğini hissettiği takdirde çağın istendik bir bireyi olabilecektir. Aile içerisinde çocuğun bir birey olarak hissettirilmediği, kuşak çatışmalarından kaynaklanan karşılıklı iletilerin anlaşılabilmesi, duygu ve düşüncelerin açıkça dile getirilmemesi gibi iletişimsel problemler ise aile içi iletişimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Şahin & Aral, 2012). Dolayısıyla aile içi ilişkilerde çatışmaların en aza indirilebilmesi için aile üyeleri arasında açık, doğrudan ve olumlu bir iletişim kurulması elzemdir. Aile içi ilişkilerin düzenlenmesi ve çatışmaların minimuma indirilmesinde ise iletişim önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği şekliyle ailenin birtakım işlevlerinin olmasının yanı sıra aile içi iletişimin de birtakım işlevleri bulunmaktadır. Ebeveynlerin çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenmek ve çocuğu topluma kazandırmak gibi işlevlerinin yanı sıra onlara rol model olmak, açık iletişim kurmak ve arkadaş olma gibi işlevleri de bulunmaktadır (Görgün Baran, 2004). Bu işlevler çocuğun ruhsal ve duygusal açıdan sağlıklı bir gelişim göstermesi, benlik ve kimlik gelişimi gibi faktörler üzerinde etkili olmaktadır (Abay Çelik, 2023; Avşaroğlu, 2021). Bu işlevler paylaşımcı, uzlaşmacı ya da eşitlikçi bir iletişim durumuna hizmet ediyorsa sağlıklı ve demokratik bir aile içi ilişkilerden söz etmek mümkündür (Görgün Baran, 2004).

Kişilerarası iletişim birçok faktör tarafından etkilenebilmektedir. İletişimin gerçekleştiği fiziksel ve kültürel çevre, iletişimde bulunan kişilerin geçmiş yaşantıları, kişilik özellikleri, cinsiyet, bilişsel yapıları ve algılama biçimleri, duygu ve değerler gibi hususlar iletişimi olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyen faktörlerdendir (A. Kaya, 2021). Bu faktörlerin etkilerini aile içi iletişim için de konuşmak mümkündür.

İletişim taşıdığı değer ve taraflar arasında oluşturduğu etki bakımından olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılabilir. İletişim süreci taraflar arasında hoş etkiler bırakıyorsa,

kişiler gereksinimleri karşılanmış, anlaşılmış ve değer görmüş hislerini yaşıyorlarsa bu iletişim olumlu olarak değerlendirilebilir. Bu tür iletişimlerin bireylerin ruh sağlığını besleyici bir işlevi de bulunmaktadır. Olumsuz iletişim ise taraflarda olumsuz etkiler bırakan; taraflar arasında eleştiri ve suçlama gibi tutumların olduğu bir iletişim türüdür (A. Kaya, 2021). Dolayısıyla iletişimi ve özelde aile içi iletişimi olumlu ve olumsuz kılan birtakım unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar iletişim becerileri ve iletişim engelleri gibi iki kategoride ele alınabilmektedir.

1.4.1. Aile İçi İletişim Becerileri

Bireylerin iletişim becerilerine sahip olmaları aile içi ilişkilerinde sağlıklı ve uzun ömürlü ilişkilerin sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. “İletişim sürecinin sağlıklı ve etkili sürdürülebilmesi için kaynak ile alıcı arasındaki iletişimin mevcut aile içindeki kodlara ve beklentilere (aile kültürüne) uyumlu olması ile beraber, iletişim sürecinin açık, aktif ve ön görülen sistematik yapı içinde olması gerekmektedir.” (Abay Çelik, 2023). Aile içi iletişim, aile üyelerinin karşılıklı olarak sözel ya da sözel olmayan tepki ve mesajlarından oluşan bir iletişim biçimidir. Bu iletişim açık bir şekilde kurulduğunda aile üyeleri birbirlerinin duygu ve düşüncelerini daha net anlayabilmektedirler. Bu doğrultuda sağlıklı iletişim becerisi yalnızca kendini ifade etmek değil aynı zamanda karşı tarafı dinlemeyi ve anlamayı da gerektirir (Kavut, 2015).

Anne-baba ve çocuk arasında kurulan olumlu iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Aile içi ilişkilerinin olumlu olması kişilerin başkaları ile de olumlu bir iletişim kurmasına temel oluşturmaktadır (Aytekin, 2021). Sağlıklı bir aile içi iletişim ortamının sağlanabilmesi için aile üyeleri arasında sevgi ve saygının bulunması, ortak bir anlaşma noktasının bulunması, karşılıklı mesaj alışverişi ve kişilerarası iletişim becerilerine sahip olmak önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir (Kavut, 2015). Aile içi iletişimin olumlu ilerlemesi için aile üyelerinin iletişim becerileri ile donanmış olmaları gerekir. Bu doğrultuda literatürden elde edilen verilerle etkili bir aile içi iletişim için gerekli olan iletişim becerileri empati duyma, saygı gösterme, etkili dinleme, biz bilinci oluşturma şeklinde ifade edilmektedir: **Empati:** Genel ve özet bir tanımla empati, “bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir.” (Dökmen, 2012). Diğer bir ifadeyle empati, bir kimsenin

karşısındaki kişinin dünyasını ve duygularını tam olarak anlamaya çalışma deneyimidir (Acun Kapıkıran, 2021). Aile üyelerinin empati kurma becerisine sahip olmaları sağlıklı aile ilişkileri ve ortamının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının yerine kendini koyması, çocukların ebeveynlerinin perspektifinden düşünebilmesi aile içi ilişkiler üzerinde olumlu etkilere sahiptir.

Dökmen'e (2012) göre empatinin 3 temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar:

- a. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır. Yani karşısındakinin fenomenolojik alanına girmelidir.
- b. Empati kuracak kişi, karşısındaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması gereklidir. Yalnızca duygularını ya da yalnızca düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir.
- c. Empati kuran kişinin empatik anlayışını karşısındaki kişiye iletmesi gereklidir. Karşısındaki kişi anlaşılmış olsa dahi ona hissettirilmediği sürece yetersizdir.

Etkin Dinleme: Etkin dinleme, kişiler arası ilişkilerde oldukça önemli bir süreç olarak kabul edilmektedir. Karşımızdaki kişiyi etkin bir şekilde dinlemek yerine pasif ya da etkisiz dinleme karşımızdaki bireyle yaşayabileceğimiz olası çatışmaların temelini atabilmektedir. Yavuzer'e göre sessizlik/pasif dinleme, kabul edilmiş olmayı simgeleyen sözsüz bir mesaj iken; dinlemek, karşıdaki bireye saygı duyulduğunu gösterir ve sağlıklı bir ilişki kurulmasına yardımcı olur. Anne babalar genellikle çocuklarına karşı uyarıcı, ahlak kurallarını öğretici ve hükmedici tutumlarda bulunmaya alışkınlardır. Oysa ki aktif dinleme becerisi benimseyen ebeveynler, çocuklarının duygu ve düşüncelerinin özgürce ifade etmelerine destek olmakta; çocuğu dinlediğini göstererek önemsendiğini hissettirmektedir. Böylece önemsendiğini gören çocuk ebeveynlerine karşı samimi duygular beslemektedir. Aynı zamanda ebeveynleri tarafından dinlendiğini hisseden çocuk ebeveynlerinin mesajlarını dikkate alamaya başlayarak ebeveynlerinin düşüncelerini değerli görmektedirler. Böylece etkin dinleme becerisi ile ebeveyn ve çocuk arasında sıcak bir ilişki kurmanın temeli atılmaktadır (H. Yavuzer, 2003).

Etkin dinleme becerisi, taraflar arasındaki duygusal engelin kalkmasına, tarafların karşılıklı anlayış geliştirmesine, yanlış anlamaları düzeltmelerine yardımcı olarak çatışma durumundaki tarafları anlaşmaya ve uzlaştırmaya yardımcı olan önemli becerilerden biridir (Öner Koruklu, 2021). Etkin dinleme, yalnızca mesajın anlaşılması ve özümsemesi değil aynı zamanda konuşmacıyı cesaretlendirmek, teşvik etmek ve ilgi

duyulduğunun açıkça sergilenmesi tutumudur. Konuşmacıya karşı dinleyici olarak açık olmak, dinlemeye hazır bulunuşluğun mesajını vermek, göz teması ve uygun mimiklerle iletişimin devamını sağlamak etkili dinlemenin önemli unsurlarındandır. Bu unsurlar aile içi iletişimde de aile üyelerinin iletişim kurma ve birbirlerini anlamasına katkı sağlamaktadır (Güven, 2013).

Biz Bilinci Oluşturma: Sağlıklı bir aile içi iletişim ortamı için ailede birlik ve beraberlik duygusunun aile üyeleri tarafından benimsenmesi önemli bir durumdur. Ailede oluşan biz bilinci çatışma ve problemlerin en aza indirilmesine dolayısıyla sağlıklı bir aile içi iletişim ortamının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Kavut, 2015).

Biz bilinci olmuş olan aile sağlıklı ailedir. Ve bu ailelerde yetişen çocuklar da kendi yaşamlarının her alanında, kendi kuracakları ailede, çalıştıkları yerlerde, içinde bulundukları sosyal gruplarda kendi ailelerinden gördükleri gibi biz bilincini benimseyerek takım çalışması ve iş birliğine açık olmaktadır. Aynı zamanda biz bilincinin hakim olduğu aile ortamında çocuğun hangi duygular içinde olduğu önemsenmekte ve kendisine dair algı ve düşüncelerini ifade etme imkanı çocuğa sunulmaktadır (Cüceloğlu, 2019).

Dolayısıyla sağlıklı bir aile oluşumundan bahsedebilmek için biz bilincinin aile üyeleri tarafından içselleştirilmiş olması önemli görülmektedir. Biz anlayışının olduğu ailelerde etkili iletişim sürecinin izlendiği, çatışmalardan uzak durulduğu ve netice itibariyle sağlıklı aile içi ilişkilerin var olduğu görülebilmektedir (Kavut, 2015).

Saygı Duyma: Etkili bir iletişim sürecinde kişinin hem kendisine öz saygısının olması hem de karşısındakine saygı duyması önemlidir. Öz saygısı olan birey olumlu ve olumsuz özelliklerini ayırt edebilir ve kabullenebilir. Bu kişiler karşısındakine de saygı göstererek o kişiye karşı değer duygusu besleyerek içten bir ilişki kurmaktadır. Netice itibariyle mutlu ve sağlıklı ilişkiler kurabilmek için karşılıklı saygı önemli bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, saygı ile boyun eğiciliğin birbiriyle karıştırılmamasıdır. Boyun eğme, bireyin kendine özgü olan duygu, düşünce inanç ve değerlerini savunamaması olarak tanımlanabilir. Boyun eğen kişiler hayatları boyunca yaptıklarından şüphe duydukları için içinden geldiği gibi davranamayan ve eleştirilmekten, suçlanmaktan korktukları için kendileri olmaktan vazgeçerek başkalarına bağımlı olan kimselerdir. Oysa ki saygının egemen olduğu kişilerarası ilişkilerde kişi bağımsızdır, yargılanmaz ya da yargılamaz, eleştirilmez ya da

eleştirmez, alay edilmez ya da alay etmez, yaratıcı ve üretkendir, problemlere dair alternatifler üretilebilir (Yüksel Şahin, 2021).

Aile içinde ebeveyn ve çocuk ilişkisinin sağlığı aralarındaki iletişimin iyi oluşuna bağlıdır. Araştırmalarda iletişim becerisine sahip olma ile çatışma çözme davranışı arasında yüksek düzeyde olumlu bir ilişki olduğu ifade edilmektedir (Öner Koruklu, 2021). Sağlıklı bir aile içi iletişim, aile üyelerinin birbirlerini anlamalarını ve aralarındaki bağın kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Sağlıklı bir iletişime sahip ailelerde birlikte karar verme, empati, hatalara karşı tolerans ve karşılıklı sevgi hakim olması sebebiyle bu aileler karşılaştıkları problemlerle daha kolay baş edebilmektedirler (Tezel, 2004).

Ebeveynler ve çocukları arasında kurulan sağlıklı bir iletişim, çocuğun kişilik gelişiminin de sağlıklı ve olumlu gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aile içinde çocuğun olumlu bir iletişime maruz bırakılması ilerleyen yaşlarında girdiği ortamlarda olumlu bir iletişim ağı kurmasına ve iş birliğine açık olmasına temel oluşturmaktadır. Öyle ki aile içinde ebeveynleriyle sağlıklı bir iletişim ortamı bulunan çocukların, diğerlerine göre daha az kaygılı oldukları ve arkadaş ve sosyal çevre ilişkilerinde daha başarılı oldukları görülmektedir (Aytekin, 2021). Olumlu aile içi ilişkiler ise sağlıklı iletişim becerilerine bağlıdır. Aile üyelerinin birbirlerini önemseyişini ve değerli bulduğunu gösteren etkili dinleme tutumu, birbirlerini anladıklarını ve duygularını paylaştıklarını gösteren empati tutumu, sen-ben ayrımının olmadığı bir bütün olarak hareket edildiği bir bilinci tutumu, birbirlerinin fikirlerine ve varlıklarına saygı duyma tutumu gibi iletişim becerileri aile içi ilişkileri olumlu yönde etkileyen faktörler arasındadır.

1.4.2. Aile İçi İletişim Engelleri

İletişimin olumlu ve olumsuz boyutları olduğundan bahsetmiştik. Kişiler arası iletişimi olumsuz kılan ya da diğer bir deyişle olumlu ilerlemesine engel olan birtakım faktörler de bulunmaktadır. Zira iki farklı kişilikte insanın her açıdan birbirine benzemesi ve uyum göstermesi beklenemez. Kişiler eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik yapısı, kişilik özellikleri, mizacı, algı düzeyi, duygu durumu gibi birçok açıdan birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Dolayısıyla bu farklılıklar iletişim biçimlerine de yansımaktadır. Bu farklılıklar iletişime olumsuz yansıdığı takdirde kişiler arasında iletişim kopuklukları ve çatışmalar yaşanabilmektedir. Bu yansımalar aile içi iletişimde de görülebilmektedir. Aile içi problemlerin ve çatışmaların bir nedeni üyeleri arasındaki iletişimsizlikten

kaynaklanmaktadır. Aile içi iletişim ve ilişki kalıplarını inceleyen araştırmalar incelendiğinde aile içi iletişimin etkili bir şekilde sürdürülmesini engelleyen faktörler önyargı, emir verme, tehdit etme, gözdağı verme, suçlama, yargılama, eleştirme, kişiselleştirme, yetersiz dinleme, küçümseme tutumları, psikolojik ve duygusal engeller, kültürel farklılıklar, sosyo-ekonomik farklar ve statü şeklinde ele alınmaktadır (Abay Çelik, 2023; Aytekin, 2021; Kavut, 2015). Bir başka çalışmaya göre ise kaliteli iletişimi engelleyen psikolojik ve sosyal engeller şu şekilde sıralanmaktadır: İletişim amacının belirlenmemesi, ön yargılar, görüş farklılıkları, algılama farklılıkları, sosyo-kültürel farklar ve sahip olunan bilgi düzeyi (Çedikçi Elgünler & Çedikçi Fener, 2011).

Günümüzde kitle iletişim araçlarının gündelik yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olması aile içi iletişim üzerinde birtakım etkiler oluşturmuştur. Son yıllarda sosyal medya uygulamalarının kullanımının oldukça yaygın hale gelmesi ve sosyal medyada geçirilen sürenin artması aile üyelerinin birbirlerine daha az vakit ayırmalarına sebep olmuştur. Bu durum aile içi iletişimin azalmasına ve kimi zaman tamamen kopmasına neden olmaktadır. Aile içi iletişimin azalması aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediği gibi ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkisinin ve otoritesinin azalmasına da neden olmaktadır (Duman & Akosman, 2022).

1.4.3. Ebeveyn-Genç ve Çatışma

Kişiler arasında iletişim ve etkileşim karşılıklıdır. Kişiler arası iletişimden ve çatışmadan bahsedilecekse iki tarafın da şartları dikkate alınarak meseleye yaklaşılmalı ve anlaşılmaya çalışılmalıdır. Dolayısıyla ebeveyn-genç arasındaki iletişim biçimini ve çatışma durumunu değerlendirmek istediğimizde ebeveynlerin kişisel özelliklerinin ve tutumlarının ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ve etkileşimde etkili olduğu gibi gençlerin kişisel özellikleri ve tutumlarının da bu iletişim ve etkileşim ağında etkisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi iki taraflı olarak değerlendirmek faydalı olacaktır.

Her ebeveyn kendi geleneğiyle, normlarıyla ve değerleriyle bir çocuk yetiştirme tutumu benimsemektedir. Dolayısıyla farklı ebeveyn tutumları anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimin sıhhatine dair belirleyici bir rol oynamaktadır. Çocuğun içine doğduğu ailenin kültürel, dini, ekonomik, demografik yapısı ve özellikleri gibi faktörler çocuğun sosyalleşmesi, duygusal, toplumsal ve ahlaki gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Böylece

demokratik ailelerde büyüyen çocukların çevresiyle ilişkilerinde daha başarılı ve girişken olduğu, fikirlerini rahatlıkla ifade edebildiği gözlemlenmiş ancak baskıcı ve otoriter ailelerde yetişen çocukların saldırganlık ve karşı çıkma gibi tutumlarla kendilerini kabul ettirmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Güven, 2013).

Çocuklarının her davranışını eleştiren, onların duygu ve düşüncelerini önemsemeyen ve/veya küçümseyen ya da çocuğun düşünce ve davranışlarını sürekli kontrol altında tutmak isteyen ebeveynlerin çocukları öz güven ve öz saygı problemleri yaşayabilmektedirler. Oysa ki çocuğun duygu ve düşüncelerini önemseyen ve dışarı yansıtmaları için onlara cesaret veren, azarlama/kınama gibi tutumlar benimsemeyen ebeveynlerin çocukları öz güven ve öz saygı hususlarından gelişmiş, girişken bireyler olmaktadır (Tezel, 2004).

Yörükoğlu (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada gençlerin en çok rahatsızlık duyduğu ebeveyn davranışlarının şunlar olduğu tespit edilmiştir: her şeylerine karışmaları, özel ilişkilerini sorgulamaları, ebeveynleri tarafından yapılan fedakarlıkların sürekli yüzlerine vurmaları, gençlere zaman ayırmamaları, güvenmemeleri, ya aşırı ilgi göstermeleri ya da ilgisiz davranmaları, otoriter ve baskıcı olmaları, hesap sormaları, takip etmeleri, dinlememeleri, görüşlerine değer vermemeleri ya da önemsememeleri (Yörükoğlu, 2016).

Gençlik dönemi, çocukluktan çıkıp yetişkinliğe giden bir geçiş süreci olması sebebiyle buhranlı bir dönemdir. İlk ve en yoğun etkileşimi aile üyeleri ile olan birey, gençlik dönemiyle birlikte sosyal bir kimlik edinme çabasına girmekte ve yavaş yavaş ailesinden bağımsızlaşmaya çalışmaktadır. Zira bağımsızlaşma, özgürleşme ve kendine ait bir yaşam alanı oluşturma çabası gençlikte en çok ihtiyaç duyulan ve arzulanan duygulardandır. Ancak gençteki bu bireyselleşme isteği her zaman ebeveynler tarafından hoş karşılanmayabilmekte ve ebeveynler tarafından otoritelerine karşı aksi bir tutum olarak algılanabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyni tarafından istek ve duygularının baskılandığını veya dikkate alınmadığını hisseden genç bireyde isyan duygusu ve/veya davranışı gelişebilmektedir. Bu durumda genç kimi zaman yüksek ses tonu kullanabilmekte, ebeveynlerinin tutumlarını eleştirebilmekte, yaşam biçimleri, gelenekleri, değerleri ve alışkanlıkları sorgulamaya başlayabilmektedir. Böylece genç bireyin duygu durumunun buhranı ve ebeveynlerinin baskıcı tutumu karşı karşıya geldiğinde ebeveyn ve genç arasında çatışmalar yaşanmasına sebep olabilmektedir (Duman & Akosman, 2022).

Gençlerin ebeveynlerinden farklı zaman dilimlerinde dünyaya gelmiş olmalarına bağlı olarak doğup yetiştikleri koşulların birbirinden farklılaşmış ve değişmiş olması gençlerin ebeveynleriyle aralarında yaşanan çatışmaların nedenlerinden bir diğeridir. Literatürde kuşak çatışması olarak ifade edilen bu durumu Duman (2022) “günlük hayatta özellikle de aile içinde genç kuşaklarla daha yaşlı aile üyeleri -bunların başında ebeveynler gelmektedir- arasında yaşanan görüş farklılığını ve bu görüş farklılığının oluşturduğu gerginlik ve çatışma durumu” olarak ifade etmektedir (Duman, 2022).

Duman ve Akosman (2022) ise kuşak çatışmasına şöyle bir yorum getirmektedirler:

“Gençler, başta din ve dindarlık olmak üzere birçok konuda ebeveynlerinden ayrı düşünebilmektedirler. Çünkü karşımızda bir yandan değişim talebiyle ortaya çıkan dinamik bir gençlik, diğer yandan kurulu düzenin devam etmesini isteyen muhafazakâr bir kesim durmaktadır. Gençler yaşadıkları birçok sorunun temel nedeni olarak kurulu düzeni muhafaza etmeye çalışan eski nesilleri suçlarken; yetişkinler, deneyimsiz olduğunu düşündükleri gençleri her şeye karşı çıkmak ve her şeye muhalefet etmekle eleştirirler. Yetişkinlerin gençlere güven duymaması, onları acemi, bilgisiz ve çoğu zaman da saygısız bulması, buna karşın gençlerin de yetişkinleri geri kalmış, hiçbir şeyden anlamayan ve genellikle de bilgiçlik taslayan kimseler olarak görmesi kuşak çatışması dediğimiz olguyu kaçınılmaz kılmıştır.”

Güllü (2011) ise kuşak çatışması durumunu ebeveynlerin gençlerden farklı koşullarda yetişmesi sebebiyle ve özellikle günümüzde kitle iletişim araçlarının etkisini artırması ile birlikte ebeveynlerin gençlere göre daha gelenekselci kaldığını ifade etmektedir. Güllü’nün çalışmasına göre gençler, anne-babaları ile dini inanış ve uygulamalarda ciddi farklılıklar yaşamakta; özellikle kılık-kıyafet, arkadaş seçimi, karşı cinsle ilişkiler, eve geç gelme, gece dışarı çıkma gibi konularda anne-babaları ile çatışma yaşamaktadırlar (Güllü, 2011).

Görüldüğü üzere iletişimin en sık ve yoğun yaşandığı aile içinde üyeler arasında uyum olduğu gibi çatışmalar yaşanmasını da doğal karşılamak gerekir. Cüceloğlu (2024a) aile içi ilişkileri şu şekilde özetlemektedir:

“Aile bir sistem oluşturur; ailedeki her bir kişi bu sistemin bir parçasıdır ve değişik roller üstlenerek sisteme işlerlik kazandırır. Her bir sistem ve bu sistem içinde yer alan her bir rol kendine özgü bir kişilik ve davranış yapısı oluşturur. Bu kişilik ve davranış türlerinin bazıları bireyi uyuma, bazıları ise uyumsuzluğa götürür.”

Önemli olan anlaşmazlık durumunda çatışmalara verilen tepkiler ve çatışma çözme sürecinde benimsenen yöntemlerdir. Çatışma çözme yöntemlerine dair literatürde birtakım sınıflandırmalar bulunmaktadır ve çalışmamızın “çatışma” bölümünde detaylıca bu konu ele alınmıştır. Ancak aynı zamanda literatürde gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmaları ve çatışmalarını çözme süreciyle ilgili çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların tespit edilmesi ve tanımlanması çatışma çözme sürecinin sağlıklı yönetilebilmesi açısından önemlidir. Çatışma sürecinin nasıl yürütüldüğü ise aile içi ilişkilerin sıhhatini belirleyen bir husustur. Dolayısıyla olumlu bir çatışma çözme yönetimi aile içi ilişkileri sağlamlaştırırken olumsuz çatışma çözme yönetimi aile içi ilişkileri zedelemekte ve hatta tamamen koparabilmektedir.

Bu bağlamda çalışmamızın başlangıcında referans aldığımız bir çalışma olan Karahasan’ın raporunda ifade edildiği şekliyle “gençler, bir yandan bağımsız bir hayat isterlerken bir yandan da aileleriyle doğrudan çatışma ve yüzleşmeden kaçınmak için bilinçli başa çıkma stratejileri geliştirmektedirler” (Karahasan, 2019; Next Generation, 2022) ifadesi gençlerin ebeveynleriyle kurduğu etkileşime dair bizlere önemli bir detay sunmaktadır. Bu noktadan yola çıkarak gençler, ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşamaktadırlar ve bu çatışmalarını nasıl çözmektedirler problemi üzerine çalışmamızı gerçekleştirdik. Literatür incelendiğinde din ve değer özelinde ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmalara dair herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda çalışmamızın alandaki bu boşluğa odaklanarak nitel bir çalışma ile probleme dair genel çerçevenin anlaşılmasına çalışılması ve alana katkı sunması hedeflenmiştir. Gelecek bölümde konumuz bağlamında gençlerle gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

2. BÖLÜM: GENÇLERİN EBEVEYNLERİYLE YAŞADIKLARI DİN VE DEĞER TEMELLİ ÇATIŞMALAR VE ÇATIŞMA ÇÖZME SÜRECİNE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde örneklem dahilinde mülakat görüşmeleri yapılan genç katılımcılardan elde edilen verilerin analiz, değerlendirme ve yorumlamasına değinilmektedir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda beş tema başlığı belirlenmiştir. Temalar ise alt kategoriler ile ele alınmıştır. Kategoriler ise gençlerle yapılan derinlemesine görüşmelerde gençlerin sıklıkla kullandığı ifadeler ve anlamlardan belirlenen kodlar ile belirlenmiştir. Tema ve kategorilere dair nihai tablo “Giriş” kısmında “Görüşmelerin Analizi” başlığı altında detaylı olarak sunulmuştur. Özetle çalışmamızda ele alınan beş tema başlığı şu şekildedir:

- Aile İçi İletişim Biçimleri
- Çatışma Alanları
- Çatışma Nedenleri
- Çatışma Çözme Stratejileri
- Çatışma Çözme Becerileri

2.1. Gençlerin Aile İçi İletişim Biçimlerine Dair Görüşleri

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin aile içi iletişim ve ilişkilerinin birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. İletişimin karşılıklı olduğu düşünüldüğünde hem ebeveynlerin çocuğa karşı tutumları hem de çocuğun ebeveynlerine karşı tutumları karşılıklı iletişim ağının oluşmasında etkili olmaktadır. Gençlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle olan aile içi iletişimlerine dair iki ana kategori belirlenmiştir. Bunlar literatürde etki bakımından iletişim kategorilendirmesi (A. Kaya, 2021) olarak ele alınan olumlu iletişim ve olumsuz iletişim ana başlıkları ile ele alınmış; olumsuz iletişim biçimi ise çatışmacı ve mesafeli/kapalı şeklinde iki alt başlığa ayrılmıştır.

2.1.1. Olumlu İletişim

Görüşmelerden elde edilen verilere göre gençlerin bir kısmı aileleriyle olumlu bir iletişim ve etkileşim ağı kurmaktadır. Olumlu iletişim literatürde iletişime katılan kişiler

üzerinde olumlu bir etki oluştuyorsa, kişiler iletişim sonunda gereksinimleri karşılanmış, değer görmüş, anlaşılmış ve takdir edilmiş hissediyorlarsa bu iletişimin olumlu olduğu şeklinde değerlendirilmektedir (A. Kaya, 2021). Bu noktada görüşmeler esnasında katılımcılar tarafından ifade edilen “anlaşmak, konuşmak, desteklemek, paylaşmak, değer verme, güven, rehberlik etme/yol gösterme” şeklinde kodlar olumlu aile içi iletişim ve ilişki yapısını ortaya çıkarmıştır.

Öyle ki K-3 aile içi iletişimini “Beni her zaman desteklerler. İyi bir iletişim var aramızda. Çok bir anlaşmazlık olmaz.” şeklinde ifade etmekte ve iyi iletişim ile anlaşmazlık yaşanmaması arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. K-3 ibadetler konusundaki aile içi iletişimlerini değerlendirirken ailesi tarafından uyarıldığını ancak bu uyarıların anlayışa dayalı olduğu ve baskı boyutunda olmadığı görülmektedir: “Babam genelde namaz kılmamızı hep söyler ama şey der hani bu benim görevim söylemem gerekiyor. Yapıp yapmamak size kalmış’ der.”

K-7 ifadelerinde doğrudan ebeveynlerinin baskıcı olmadığını dile getirmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarına karşı rehberlik etme ve yol gösterme işlevinin önemine değinmektedir: “Bizimkiler çok baskıcı bir aile değiller. O yüzden kibarca uyarmaktan yanalıdır. Doğrusunu göstermekten yanalıdır. Doğrusunu gösterirler uygulamasını bize bırakırlar daha çok.” (K-7)

K-3 ve K-7’nin ifadeleri ele alındığında bu katılımcılar kurallar ya da ibadetlere teşvik konusunda ebeveynlerinin baskıcı bir tutum yerine yol gösterme/rehberlik etme gibi olumlu tutumlar benimsediklerini ve bu tutumlarının iletişimlerine olumlu yansındıklarını dile getirmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin aile değerleri çerçevesinde çocuklarını yönlendirmelerindeki anlayışlı tutum ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir.

K-5 ise ailesiyle arasında olan iletişimlerini “benim ne düşündüğüme değer verirler. Ben de onların düşüncelerine değer veririm.” ifadesiyle karşılıklı fikirleri önemseme ve değer verme tutumuna sahip olduklarını dolayısıyla empati becerisinin ön planda olduğunu ve birbirlerine karşı anlayış çerçevesinde bir iletişim kurduklarını vurgulamaktadır.

Ebeveyn- çocuk arasında meselelerin rahatlıkla konuşulabilmesi, ebeveynin etkin dinleme tutumu benimseyerek çocuğun fikirlerini önemseydiğini hissettirmesi ebeveyn-çocuk iletişiminde olumlu yönde etkilediği gençlerle yapılan görüşmelerde de açıkça görülmektedir. K-6 ve K-9’un ifadelerinde bu durumu görmekteyiz:

K-6: “Ailemle aramdaki iletişim aslında çok iyi bence diğer ailelere göre. Annemle iletişimim iyi her şeyimi anlatabiliyorum çok rahatlıkla konuşabiliyoruz. Sıkıntılı bir durumumuz yok. (...) Annem bizimle gerçekten arkadaş gibi şimdi oturup konuşuyoruz ya annemle de öyleyiz. Annemle konuşuruz olumluysa destekler zaten mesela olumsuz olursa uyarır yap ama pişman olursun diyor ben de oturup düşünüyorum sonra bana da mantıksız gelirse yapmıyorum o şeyi. Yani o konuda çözüm yolu buluyoruz.”

K-9: “Rahat bir şekilde konuşabiliyorum. Onlar da dinlerler. Nasıl söyleyebilirim her konuda destek oluyorlar. O konuda rahatım iletişim konusunda. Dahası nasıl açabilirim. Onların da genelde tepkileri olumlu oluyor. Olumsuz bir şey yapmıyorum yani yapmamaya özen gösteriyorum ben de. Zaten 22 yaşında olduğum için özgürüm diyebilirim. Çok karışmıyorlar ama yanımdalar ne olursa olsun. Bu şekilde. İletişim konusunda da rahatım dediğim gibi.”

Aynı zamanda K-6’nın ifadesinde geçen “arkadaş gibi” ifadesi ebeveynlerin otoriter ve baskın duruşunun yanı sıra çocuklarına karşı “bir arkadaş gibi” yakın ve anlayışlı durması ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi olumlu etkileyen bir faktör olduğu görülmektedir.

K-3 “Zaten az çok benim nasıl arkadaşlar seçtiğimi biliyorlar, bana güveniyorlar o konuda. O yüzden hani bir şey demezler.” şeklindeki ifadesiyle ailesiyle arasındaki güven duygusuna vurgu yapmaktadır. K-11 de aynı konu üzerinden aile içi güven duygusuna vurgu yapan bir diğer katılımcıdır: “Bana çok güvendidikleri için, yanlış biriyle arkadaş olmayacağımı bildikleri için bana karışmazlar.” Aynı doğrultuda K-6 aile içi iletişimlerini “Giyim tarzıma karışmazlar çünkü nasıl giyindiğimi biliyorlar, hiç tartışmıyoruz güven olduğu için.” şeklinde ifade etmektedir. K-5 ise “(...) zaten onlar beni biliyor, ben ne yapacağımı biliyorum.” ifadesiyle ebeveynleriyle aralarındaki güven duygusuna atıfta bulunmaktadır.

Ebeveynler çocuklarına karşı bir güven duygusu geliştirdiği ve bu duyguyu çocuklarına yansıttığı takdirde; çocuk da bireysel ve toplumsal yaşantısında bu duyguyu hissederek yaşar ve hareket ederse, bu durumun aile içi ilişkilerde olumlu bir etki oluşturduğu görülmektedir. Böylece üyeleri arasında güven duygusu bulunan ailelerde aile içi iletişim ve ilişkiler daha sağlıklı ve olumlu ilerlemektedir.

Sonuç olarak gençlerin ifadelerinde güven, rehberlik etme, anlayış, kendini açma ve dinleme, empati gibi olumlu iletişim faktörlerine vurgular bulunmaktadır. Gençlerin aile içerisinde ebeveynleri tarafından desteklendiğini, değer gördüğünü ve güven

duyulduğunu hissetmeleri, aile üyeleri ile iletişimlerinde rahatlıkla duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği ve bunların dinlenip saygı gördüğünü hissettiği, bir arkadaş gibi samimi ve yakın oldukları ailelerde olumlu ve sağlıklı bir aile içi ilişkilerin ve iletişimin olduğu görülmektedir. Aile üyeleri arasında karşılıklı iletilerin doğru biçimde anlaşılması, duygu ve düşüncelerin açıkça dile getirilmesi gibi iletişim becerileri aile içi iletişimi olumlu yönde etkilemektedir. Aynı zamanda gençlerin iletişimin iyi oluşu ile anlaşmazlık yaşanmaması arasındaki ilişkiye vurgusu bu noktada önemlidir. Gençler, içeriğinde empati, dinleme, güven, kendini açma gibi iletişim becerilerinin yanı sıra anlaşmazlığın da bulunmadığı bir iletişimi iyi olarak değerlendirmektedirler.

2.1.2. Olumsuz İletişim

Görüşme verileri değerlendirildiğinde ortaya çıkan bir diğer aile içi iletişim biçimi olumsuz iletişim biçimidir. Olumsuz iletişim, iletişimde bulunanların hoş duygular hissetmedikleri, taraflar arasında kabul ve saygı yerine eleştiri ve suçlama gibi tutumların olduğu bir iletişim şeklidir. Bu tür iletişimde bireyler kabul edilme, değer görme ve anlaşıldığını hissetme gibi hisler yaşamazlar (A. Kaya, 2021). Bu doğrultuda gençlerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda olumsuz aile içi iletişim yapısını iki alt başlıkta ele almanın aile içi ilişkileri anlarken daha net bir çerçeve sunacağı düşünülmüştür. Bu iki alt başlık çatışmacı ve mesafeli/kapalı şeklinde ele alınmıştır:

2.1.2.1. Kavgacı

Bu kategorideki gençlerin aileleriyle iletişimlerinin genel çerçevede tartışma ve kavgalara dönüştüğü bir aile içi iletişim biçimlerinin olduğu görülmektedir. Bu kategorideki gençler aile içi iletişimlerini “azarlama, kızma, sinirlenme, kavga, dayatma, tehdit, kontrolcülük” gibi kodlarla ifade etmektedirler.

K-1, ailesiyle olan iletişimde özellikle annesinin baskıcı ve tehditkâr bir yaklaşımda olduğunu ve annesinin bu yaklaşımından dolayı iletişimlerinin olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmektedir:

K-1: “Annem beni azarlamaya bana kızmaya başlıyor. Birçok konuda da böyle. Giyim konusunda da böyle din konusunda da böyle. Mesela din konusunda namaz kılmadığımı gördüğü zaman sana hakkımı helal etmem diyor ya da maddi olarak tehdit ediyor beni. İşte sana bir daha bir şey almayacağım vermeyeceğim falan.”

K-2, ailesiyle genel olarak kapalı bir iletişimi olduğunu ancak bazı konularda ailesinin baskıcı yaklaştığını, bu konuların da ailesi tarafından genellikle din ile temellendirildiğini düşünmektedir: “Çok bir iletişim olduğunu söyleyemem (...) Aslında konu dine gelince daha çok konuşuyoruz çünkü onların benimle iletişimi bunun üzerinden oluyor. (...) Eğer onlara ters bir şey yaptıysam genellikle sinirleniyorlar.”

K-2, ailesinin baskıcı tutumuna karşın kendisinin de baskın tutumda olduğunu ifade etmektedir. Ebeveynleriyle karşılıklı baskın çıkma tutumlarının ortaya çatışmacı bir iletişim biçimini çıkardığını ifade etmektedir:

K-2: “Çoğunlukla ortak noktada buluştuğumuz bir konu yok zaten. Ben de çok dik başlı bir insanım, inatçı bir insanım. Kendi istediğimi yapmak isteyen bir insanım. Hani başkalarının dediklerine göre hareket etmeyen bir insanım ve hani ailem tamamen benim hayatımı kontrol etmek istedikleri için çok fazla çatışıyoruz. Zıt kutuplar çünkü. O yapmamı istiyor ben de onun istediği hayatı yaşamak istemiyorum.”

K-2'nin ifadelerinde görüldüğü üzere ebeveynlerin çocuklar üzerinde aşırı müdahaleci ve kontrolcü tutumları ebeveyn-genç arasında çatışmalar yaşanmasına sebep olmaktadır. Aynı doğrultuda K-4'ün ifadelerinde de ebeveynlerinin kontrolcü tutumlarının çatışmacı bir iletişim ortamı ortaya çıkardığı görülmektedir:

K-4: Birazcık onlar kontrolcü. Bence bizim en çok sıkıntı yaşadığımız konu bu yani. Sırf onların çocukları olduğumuz için her şeylerimizi kontrol etmeye çalışıyorlar. Bir yere gideceğim, arkadaşlarımla buluşacağım mesela, doğum günü kutlaması olsun mesela. Doğum gününün kutlanacağı yeri bile onlar karar vermek istiyorlar. Yani onlara uygun şekilde olmalı. Bizim sıkıntımız bu. Benim ne giydiğimi kontrol etmek ne düşündüğümü kontrol etmek. Burada sıkıntı yaşıyoruz. Problem yaşıyoruz.

K-4, ailesiyle olan iletişimini genel çerçevede anlayışlı olarak tanımlamakta ve ailesinin baskıcı olmadığını söylemektedir. Özellikle ibadetler konusunda “Benim üzerimde aslında hiç böyle bir baskı kurmadılar. Yani ne oruç tutayım ne namaz kılayım.” söylemleriyle ailesinin kendisinin fikir ve tutumlarına anlayış gösterdiğini ifade etmeye çalışmaktadır. Ancak iletişimlerinin her dönemde aynı ilerlemediğini, geçmişte -bu dönemi ergenlik dönemi olarak tanımlıyor- daha çatışmacı olduklarını belirtmektedir:

K-4: “Küçüklüğümde hatta ben, çok daha katıydı. (...) Bundan 6-7 yıl önce ben o zamanlar ortaokuldaydım. O zamanlar onlar bu kadar koyu oldukları için, bu konuda katı oldukları için ben de kaçıyordum onlardan. Bende ters tepki uyandırıyordu onların bu kadar bağlı olmaları. Benim çevremdeki arkadaşlarım da biraz daha

benim ailemin bu yapısından uzak bir yerdeydi. Bu yüzden ben çok yaşamak istemiyordum bunu o dönem için. Kendimi geri çekiyordum. Onlar da ısrarla benim tekrar buraya bağlı olmamı istiyorlardı. O zamanlar için söyleyeyim yani 6-7 yıl önce, hani babamla sürekli kavga ediyorduk. Ben diyordum bunu böyle yapmamalısın, buna böyle devam etmemen gerekiyor diyordum. O da tam tersi hayır senin bunu böyle yapman gerekiyor tarzında ilerliyordu konularımız. (...) Tamamen çatışma. Kavga. Böyle yani fikir tartışması gibi yani. Ben söyledigimi ona kabul ettirmeye çalışıyorum o kendi düşündüğünü bana kabul ettirmeye çalışıyor asla bir ortak payda da buluşamadık o zaman için.”

Ancak K-4 zamanla ebeveynleriyle karşılıklı olarak duygu, düşünce ve davranışlarının değiştiğini ve buna bağlı olarak da çatışmalarının azaldığını dile getirirse dahi hala bazı durumları aşamadıklarını ve bazı sebeplerin hala çatışmaya sebep olduğunu ifade etmektedir: “Mesela geçtiğimiz bayram ziyaretinde giydiğim eteğin boyu giydiğim şeyin açıklığı tartışma konusu oldu. Ben yine giyip çıkıyorum ama burada evde yaptığımız kavgaların haddi hesabı yok. Bütün gün onun lafı yapılıyor. Sabahtan akşama kadar.” (K-4)

İletişimlerini “çok da kuvvetli değil, yani orta derecede” şeklinde tanımlayan K-8, ebeveynlerinin tutum ve davranışlarına karşı kendisinin daha çatışmacı bir tutumda olduğu görülmektedir:

K-8: “Onlar aslında her şeyi çok iyi yaptıklarını düşünüyorlar. Ama bence hepsini çok iyi yapmıyorlar. Ben o konuda onlara birazcık kızıyorum, çok sinirli bir bakış açım oluyor onlara karşı. Ama ortak bir noktada buluşacağımıza inanıyorum bir gün (gülüyor).” (K-8)

Aynı zamanda K-8, “bizim ailede şöyle bir şey var, babam genelde gidemezsin dediği an onun üzerine bir şey söyleyemiyoruz.” ifadeleriyle aile içinde baba figürünün iktidarlığından ve otoriter duruşundan bahsetmektedir.

K-10, ailesiyle olan iletişimini bizzat baskıcı olarak tanımlamaktadır: “Arkadaşlarıma da söylüyorum, eğer ailem bu kadar karşı olmasaydı, bastırmasalardı ben de yapmayabilirdim o zaman. Bu kadar çok önümü kapamaya çalışmaları daha da çekici yapıyor.” (K-10)

Aynı zamanda K-10, ailesini muhafazakâr olarak tanımlamakta ancak bu tanımlı gelenekselcilik bağlamında olumsuz anlamda kullanmakta ve iletişim zayıflığını ailesinin muhafazakâr oluşuyla ilişkilendirmektedir:

K-10: “Yani eksiklikler, sıkıntılar var. Çoğu Türk ailesinde olduğu gibi. Mesela benim yabancı arkadaşlarım da var ya da yine Türk olup daha rahat aileye sahip arkadaşlarım da var. Ve hani aileleriyle her şeyi konuşabiliyorlar. Benim öyle değil, benim ailem biraz daha muhafazakâr. (...) Genel olarak şöyle düşünüyorlar, benim günahımı da kendileri üstleniyormuş gibi düşünüyorlar. Ki aslında İslam’da böyle bir şey yok. Her insan kendi günahlarının hesabını veriyor. Ama bizimkiler pek öyle düşünmüyor. Bu yüzden genelde çatışma oluyor.”

Netice itibariyle aile içi iletişimde ebeveynlerin baskıcı ve otoriter tutumda olduğu, azarlama, kızma, baskı/dayatma, tehdit ya da genç üzerinde aşırı kontrolcü olma gibi tutumları aile içi ilişkilere olumsuz olarak yansımaktadır. Aynı şekilde gençlerin ebeveynlerine karşı gelme, sinirlenme gibi tutumları aynı şekilde aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Esasında bu noktada aile üyeleri arasında iletişim ve empati becerisi ön plana çıkmaktadır. Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken onların yaşam tarzlarına müdahale etmeyi ve kendi doğrularını dayatmayı kendilerine bir hak olarak görürler. Ebeveynleri tarafından sıkı bir denetim ve gözetim gören gençler, -özellikle artık özerk bir birey olduğunu hissetmeye başladığı ergenlik ve gençlik dönemlerinde başkalarının değil kendi seçimlerinin doğruluğunun düşüncesinde olarak- ebeveynlerinin bu tutumunu tasvip etmeyerek bu sıkı denetim ve gözetim karşısında tepkisel davranmaya başlamaktadırlar. Bu, ebeveynler tarafından baskıcı ve gençler tarafından tepkisel davranışlar kimi zaman aile içinde kötü biten tartışmaların ve gerginliklerin nedeni olabilmektedir (Duman, 2022). Dolayısıyla ebeveynler, ebeveyn olarak çocuklarının bağımsız bir birey oluşunu kabullenmediğinde; çocuklar ise ebeveynlerinin ebeveyn olarak üzerlerinde sorumluluk taşıdıklarını düşünmediklerinde yani aile üyeleri karşılıklı olarak rol ve statülerine dair empati kuramadıklarında ortaya olumsuz ve sağlıklı bir aile içi ilişkiler örüntüsü çıkmaktadır. Aile içi iletişimde aile üyelerinin birbirlerinin rol ve sorumluluklarını bilerek hareket etmesi, birbirlerine saygı göstermesi, kısıtlamadan, empati kurarak etkili iletişimde bulunmaları kuşaklar arası farklılaşmanın bariz şekilde görüldüğü ebeveyn ve gencin iletişim sürecinde olumlu bir etki oluşturacaktır (Kavut, 2015).

2.1.2.2. Mesafeli/Kapalı

Bir diğer olumsuz aile içi iletişim biçimi olarak ortaya çıkan alt kategori mesafeli/kapalı iletişimdir. Bu kategoride gençler aileleriyle bir konuyu konuşmaktan, bir şeyleri

paylaşmaktan kaçınmaktadırlar. Ailelerine kendilerinden bahsetme noktasında mesafeli durmaktadırlar. Bu kategoride ortaya çıkan kodlar “paylaşmama, konuşmama, susma, ilgisizlik, içe dönük karakter, dolaylı iletişim” şeklindedir.

Bu kategorideki gençlerin aynı zamanda ebeveynlerini baskıcı olarak tanımladıkları dikkatimizi çekmektedir. Bir önceki bölüm olan çatışmacı aile içi ilişkileri ele alırken aynı şekilde ebeveynlerin baskıcı ve otoriter tutumlarını ele almıştık. O kısımda gençler ebeveynlerinin otoriter ve baskıcı tutumlarına karşı tepkisel davranmakta ve ortaya aile içi çatışma ya da kavga durumu çıkmaktaydı. Bu noktada ise ebeveynlerinin baskıcı olduğunu düşünen gençlerin diğer bir kısmı ebeveynleriyle iletişim kurmaktan kaçınmaktadır. Zira özellikle annesini baskın ve tehditkâr olarak tanımlayan K-1, “genelde kendileriyle çok ciddi bir konu olmadıkça her şeyimi paylaşmıyorum” ifadesiyle ebeveynin baskıcı ve empatiden uzak tavrına karşı kendi özel hayatına dair paylaşımından kaçındığını ifade etmektedir:

K-1: “Genelde kendileriyle çok ciddi bir konu olmadıkça her şeyimi paylaşmıyorum. Onun dışında, sohbet ediyoruz ya da normal konular hakkında işte haberler olur, normal akrabalık ilişkileri olur sohbet edebiliyoruz ama dediğim gibi çok özel konularımı paylaşmıyorum. (...) Sorarlarsa söylüyorum zaten açıklıyorum, sormazlarsa söylemiyorum. (...) Çünkü zaten anlamıyorlar. Okul hakkında mesela... Üniversite okumadıkları için ikisi de ben anlatsam da anlamıyorlar. (...) Genel bir yorum da beklemiyorum zaten ama annemin sürekli söylediği bir şey var: ‘Arkadaşlık kurma, insanlar menfaatçidir’. Sürekli aynı şeyleri bozuk plak gibi tekrarladığı için ben de söylemiyorum o yüzden, anlatmıyorum.”

K-1, aile içi iletişimlerinde mesafeli olmanın tek taraflı olmadığını, ebeveynlerinin de iletişime açık olmadığını düşünmektedir. Ebeveynlerinin kalıplaşmış fikirleri olduğunu düşünen K-1, bu durumun iletişimlerini olumsuz etkilediği görülmektedir:

K-1: “Benim söylediklerimi çok da kaale almıyorlar açıkçası. Ben konuşmuş oluyorum öyle sadece. Onlar benimle iletişim kurmamayı tercih ediyor. (...) Onlara İslam’ın bu kadar olmadığını söylüyorum ama onların kalıplaşmış düşünceleri var. Ben söylediğimde de susuyorlar, konuşmuyorlar. Annemle konuşmam zaten pek işe yaramıyor. Dediğim gibi belli bir yaştan sonra onların düşünce ve alışkanlıklarını değiştiremiyorsun.”

K-2 aynı şekilde ailesini baskıcı olarak tanımlayan katılımcılardan olup aynı zamanda aile içi iletişimde mesafeli durduğu görülmektedir:

K-2: “Çok bir iletişim olduğunu söyleyemem. (...) Çok yok ama hiç yok da denmez. Yani ben çok adım atmıyorum diyelim. Aslında konu dine gelince daha çok konuşuyoruz çünkü onların benimle iletişimi bunun üzerinden oluyor. Benim... hani tabii ki konuşmam demiyorum ailemle ama hani benim çok da adım attığımı söylenmez. Onların da adımı genellikle bu konu üzerinden oluyor.”

K-10, aile içi iletişime kapalı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: “Ben daha çok içe dönük bir insanım. Onlar eve geldiğimde günümü anlatmamı isterler. Günün nasıl geçti, şu arkadaşın nereli yok babası ne iş yapıyor falan. Ben özel hayatımla ilgili konuları konuşmayı sevmiyorum. Bu konuda tartışmalar yaşıyoruz.” (K-10) Dolayısıyla gençlerin kişisel karakteristik özellikleri aile içi iletişim biçimlerine de yansımaktadır. Daha sakin, içe kapanık bir karaktere sahip bir genç aile içi iletişime de kapalı olmaktadır.

K-12, aile içi iletişimlerinde özellikle babasıyla olan iletişiminin mesafeli olduğunu bunun temelinde ise babasının ilgisiz tutumunun etkisi bulunduğunu belirtmektedir:

K-12: “Babamla hiç iyi değil aslında ama annemle daha orantılı yani iyi olduğunu düşünüyorum. Yani iyi olduğumuz noktalar, yani annem için konuşmak gerekirse çünkü babamla çok iyi olduğumuzu düşünmüyorum. Yani beni anlıyor, söylediğim şeylere hiç olmazsa izin veriyor ya da elinden geleni yapmaya çalışıyor. Yani bilmiyorum... olan ilgi... annelerimizin ilgisi insanı kendisine daha çok bağlıyor. Babamın ise küçüklükten beri ilgisizliği ya da sorulan sorulara cevap vermemesi ya da para vererek karşısındaki kişiyi mutlu edebileceğini düşünmesi bizi daha soğuk yapıyor. Çünkü sadece para vererek, okutarak baba olabildiğini düşünüyor. Yani şöyle ben mesela şu an Düzce’deyim, üç ay oldu mesela, hiç aramadım, o da aramıyor. Evdeyken de bir ay görmediğim oluyordu aynı evin içinde yani iletişimimiz pek iyi sayılmaz.”

K-13 ise aile içi iletişimlerini kültürel yapı ile açıklamaktadır: “Bizim Doğu tarafı biraz daha soğuk bir iletişime sahip. Bir sorun varsa iletişime geçilir yoksa hal-hatır sormak için iletişime geçilmez yani. Telefonla geçilen iletişim 10-15 saniyedir. Ama yüz yüze iletişim daha samimidir.” (K-13)

K-15 babasının mesafeli ve dolaylı bir iletişim tutumu olduğunu ifade etmektedir: “Bizim aramızdaki ilişki biraz şey... Babam, nasıl diyeyim, sinirli mi diyeyim, bana söylemek istediği şeyi anneme söyler, annem bize söyler. Babam direkt isteğini bana iletmiyor, annem aracılığıyla söylüyor. Babam sanırım doğrudan konuşursam kırarım diye düşünüyor.”

İletişim eksikliği, aile içi iletişimi olumsuz yönde etkileyen temel bir problem olarak değerlendirilmektedir. Zira sınırlı iletişim kurma ya da iletişime kapalı olma gibi tutumlar bir süre sonra aile üyeleri arasında sorunların oluşmasına ve oluşan problemlerin ise konuşulmadığı takdirde daha da büyümesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla aile üyelerinin birbirlerine karşı ilgisiz davranması, konuşmaktan kaçınmaları, susmaları ya da dolaylı yoldan bir iletişim kurmayı benimsemeleri aile içi iletişim ve ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir.

Genel değerlendirme olarak aile içi iletişimlerde aile üyelerinin birbirine karşı anlayışlı olduğu, karşılıklı güven duygusunun hissedildiği, birbirlerinin fikirlerini önemsedikleri ve iletişim dilinde etkin dinleme becerisine sahip oldukları görülen ailelerde ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim olumlu yönde ilerlemektedir. Öyle ki bir iletişim becerisi olarak etkin dinleme, taraflar arasındaki iş birliğini etkileyen duygusal engeli kaldırarak tarafların karşılıklı anlayış geliştirmelerine ve birbirlerine karşı yanlış anlamalarını düzelterek her iki tarafın kendisinin ve karşısındakinin çıkarlarını belirlemelerine yardımcı olur (Öner Koruklu, 2021). Aynı zamanda düşünce ve isteklerine değer verildiğini hissettiği ortamda birey duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmemektedir. Böylece iletişim anında saydam, dürüst, içten, doğrucu bir tavrı benimseyerek karşı tarafa olduğu gibi görünmektedir. Böylece bireyler çatışmadan uzak ya da çatışmaya dair uzlaşmacı, sağlıklı ve olumlu bir iletişim ağı kurabilmektedirler.

Veriler değerlendirildiğinde aile içi iletişimlerinde empati, saygı duyma ya da etkin dinleme gibi iletişim becerilerine sahip olunmayan ailelerde dinlememe, baskı gösterme, yargılama, aşağılama, suçlama ya da tehdit gibi eylemlere bağlı olarak ebeveyn ve çocuk arasında olumsuz bir iletişim ağı geliştirildiği görülmektedir. Duygu, düşünce istek ve arzularının ebeveynleri tarafından önemsenmediğini ya da kabul görmediğini hissettiği anda çocuk, ebeveynlerine karşı ya doğrudan çatışma durumuna geçmektedir ya da susmayı tercih ederek iletişime kapalı/mesafeli durmaktadır. Her iki sonuçta da taraflar açısından iletişim olumsuz sonuçlanmaktadır.

2.2. Gençlerin Ebeveynleriyle Yaşadıkları Çatışma Alanları

Kişilerarası çatışma en genel manada “iki ya da daha fazla kişi arasında bir konu üzerinde ortaya çıkan uyuşmazlık, anlaşmazlık” (Taştan, 2004) olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla çatışma denildiğinde akla doğrudan kavga gelmemelidir. Kişiler arasındaki

fikir ve düşünce ayrılıkları bir çatışma olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bu başlık altında çalışmamızın alt amaçları arasında bulunan “gençler, ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşamaktadırlar?” sorusunun cevabı aranmıştır. Öncelikli olarak gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma alanlarına dair çalışmalar incelenmiş ve elde edilen bilgiler ışığında arkadaş seçimi, tüketim-israf, akraba ziyareti, kötü alışkanlıkların kullanımı, özellikle erkekler için küpe vb. aksesuar kullanımı gibi konular ve konumuzun din ve değer temelli olması sebebiyle inanç ve ibadetler gibi hususlar görüşme anında gençlere sorulmuştur. Aynı zamanda bu konular dışında başka çatışma alanları olup olmadığı da anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler neticesinde gençlerin ebeveynleriyle yoğunluklu olarak giyim-kuşam, ibadetler, akraba ziyareti ve bireyselleşme istenci alanlarında çatışmalar yaşadıkları bulgulanmıştır. Arkadaş seçimi hususunda yalnızca bir katılımcı ve tüketim-israf konusunda da yalnızca bir katılımcı çatışma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu konular haricinde görüşmeler neticesinde farklı bir çatışma alanı bulgulanmamıştır. Kadın ve erkek katılımcılar arasında cinsiyete bağlı olarak çatışma alanlarında bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

2.2.1. Giyim-kuşam

Görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma konularından biri giyim-kuşam üzerinedir. K-1, annesi tesettürlü ve kendisi de bir dönem tesettürlü olup sonradan tesettürden çıkan bir katılımcıdır. K-1 özellikle annesiyle giyim-kuşam konusunda fikir ayrılığı yaşadıklarını ifade etmektedir:

K-1: “Annem (gülüyor) her şeyde olduğu gibi bunun da akademik hayatımı olumsuz etkileyeceğini düşünüyor. (...) Giyimime çok karışır çok dikkat eder o üzerindeki tişört nerden geldi o saati kim aldı falan... Farklı olan her kıyafetimi bilir ve karışır da ama ben çok umursamıyorum açıkçası çünkü büyüdüm ve nasıl giyinmem gerektiğini biliyorum. Çok açık bir insan da değilim tesettürlü olmamama rağmen benim de dikkat ettiğim bazı boy sınırları, dekolte sınırları ya da darlık bolluk sınırları var. Ama anneme göre süslenip püslenmek hazırlanmak akademik hayatınla ilgilenmiyorsun demek. (...) Hem dini boyutu hem de biraz daha farklı düşünce yapısı... Yani kıyafetle meşgul olmamı istemiyor. Onunla meşgul olursam diğer şeylerle meşgul olamayacağımı düşünüyor.”

Gençlerin bir kısmı giyim kuşam konusundaki mevcut fikir ayrılıklarını kültürel değerler üzerinden yorumlamaktadırlar. Örneğin K-1, ebeveynleriyle yaşadığı giyim konusundaki

çatışmalarında din boyutundan ziyade daha çok kültürel değerlerin etkili olduğunu düşünmektedir:

K-1: “Daha çok olduğum bulunduğum yerle, şehirle, mekanla (giyimde) farklılık oluyor. İzmir’de okuyorum. Tabi ki İzmir’de giyebildiğim birçok şeyi Düzce’de giyemiyorum. Bu, çevredeki insanların anlayış şekli ve yorumlanmasından da biraz kaynaklanıyor sadece annemin değil. Bazı kıyafetler her yerde giyilmez diye düşünüyorum. Mesela bir kısa etek ya da şort bir büyüğün, ananemin-dedemin yanında giymemeyi tercih ederim o benim için büyüğe olan saygımdandır. Ama tatil bir yerde, tatil yerinde çok rahat giyiyorum. Bundan da ailemin haberi oluyor. Dediğim gibi olduğumuz memleket içerisinde o tarz giyim tarzına onlar da çok karşı. Dediğim gibi bu din boyutundan çok büyüğe saygıdan, Düzce’de insanların bu giyim tarzına olan bakış açısından kaynaklanıyor. Bunun dışında farklı bir şehirde bu giyime açık olan büyükşehirlerde ya da tatil beldelerinde istediğim gibi giyinebiliyorum.”

K-4 her ne kadar ebeveynleriyle arasında anlayışa dayalı bir iletişim ve yaklaşım olduğunu dile getirirse de giyim konusunda ebeveynleriyle -özellikle “muhafazakâr” olarak tanımladığı babasıyla- bazı çatışmalar yaşadığını “Çok kötü. Yani bu aşamadığımız konulardan birisi. Küçüklüğümde hatta çok daha katıydı.” şeklinde ifade etmektedir. K-4, aynı zamanda tıpkı K-1 gibi bu durumu kültürel değerlerle yorumlamaktadır:

K-4: “Mesela geçtiğimiz bayram ziyaretinde giydiğim eteğin boyu giydiğim şeyin açıklığı tartışma konusu oldu. Ben yine giyip çıkıyorum ama burada evde yaptığımız kavgaların haddi hesabı yok. Bütün gün onun lafı yapılıyor. Sabahtan akşama kadar. Ben o kıyafetleri zaten almışım, günlük hayatımda var. Arkadaşlarımla buluşmaya gittiğim zaman onları giyiniyorum. Sadece akrabalara gittiğim zaman galiba orada kültürel değer araya giriyor. Babam istiyor ki zaten benim ailem muhafazakâr, babam öyle diyor. Zaten muhafazakâr insanların yanına gidiyoruz orada da böyle giyinmene gerek var mı? Ben de diyorum ki ‘ben bu şekilde giyinmek istiyorum ve o şekilde orda olmak istiyorum. Normalde de zaten böyle biriyim. Oraya giderken kendimi değiştirmeme gerek olmamalı.’ O da diyor ki biraz daha saygı göstersen olmaz mı.”

Erkek katılımcılardan K-15 de ebeveynleriyle kılık-kıyafet konusunda fikir ayrılıkları yaşadığını ifade etmekte ve K-1 ve K-4 ile aynı doğrultuda ebeveynlerinin giyim konusundaki tutumlarını kültürel değerlerle bağdaştırmaktadır:

K-15: “Giyim tarzı coğrafi ve kültürel değiştiği için mesela babam açısından diyeyim dar giyinmeme karşıdır. Nasıl diyeyim -affedersin- serseri denilen şekilde giyinmeme karşı. Saç tıraşı falan... Bunlar konusunda hassas kendisi. Ben arkadaşlarımdan etkilendiğim için falan yapıyordum. Eve geldiğimde hoş karşılamıyordu, el alem ne der diye düşünüyor.”

K-2 ise ebeveynlerinin giyim konusundaki kontrolcü tutumlarının, aralarında sinirlenme ve kavgaya dönüştüğünü açıkça dile getirmektedir:

K-2: “Karşıyorlar. Onlar kontrol etmek istiyorlar nasıl giyindiğimi. Kendi istediğim gibi giyinmem onların yanında o şekilde yani onların istediği gibi giyinmem isteniyor.

-Peki bu isteklerini nasıl dile getiriyorlar?

Hoş şekilde değil yani onu giyme bunu giymek zorundasın, işte bunu nasıl giydin, oran gözüküyor buran gözüküyor, belli oluyor, böyle mi çıkacaksın tarzında belirtiyorlar.

-Senin tepkin nasıl oluyor?

Sinirleniyorum. Sinirlenerek iletişim kuruyorum. Sinirimi de gösteriyorum.

-Bunun sonucunda ne oluyor?

Kavga ediyoruz. Karşı taraf da sinirleniyor.”

K-10 da K-1 gibi İmam Hatip Lisesi mezunu olup bir dönem tesettürlü olan ancak şu an tesettürlü olmayan bir katılımcıdır. Giyim konusunda ailesiyle fikir ayrılığına düştüğünü “Çok karşıyorlar ama ben istiyorum yani... O şekilde.” şeklinde dile getirmektedir.

Erkek katılımcılardan K-12 imam hatip lisesi mezunu ve İlahiyat fakültesi öğrencisidir. Annesini kuran kursu eğitimi almış ve dindar olarak tanıtan K-12, babasının dini yaşantısının, kendisinin ve annesinin dini yaşantısıyla örtüşmediğini dile getirmektedir. Bir dönem namaz kılarken cübbe giymeyi tercih ettiğini ancak babasıyla bu konuda fikir ayrılığı yaşadığını ve babasının kendisinin bu tercihi sert tepki gösterdiğini dile getirmektedir:

K-12: “Ben ilk imam hatiplere başladığım zamanlarda mesela böyle namaz kılarken giymeye, kendi isteğimle, cübbe almıştım mesela kendime. Unutamadığım bir anımdır. Şey dedi o zaman mesela “Sen benim başıma bela mı olacaksın!” falan böyle babam beni eleştirmişti. Kendi çevresinden gördüğü olumsuz hikayeleri bana anlatmıştı. Bir adam çok dinine bağlıymış kafayı yemiş falan filan sen de mi öyle olacaksın gibisinden bir şeyler demişti.”

Benzer şekilde Türkiye’de 18-25 yaş grubundaki genç bireylerin ebeveynleriyle yaşadıkları sorunların belirlenmesine dair Yavuz ve Özmete tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’de Genç Bireyler ve Ebeveynleri Arasında Yaşanan Sorunların “Aile Yapısı Araştırması” Sonuçlarına Göre Değerlendirilmesi” başlıklı nicel bir çalışma olan rapora göre Türkiye’de ebeveynler ve 18-25 yaş grubundaki çocukları arasında en çok sorun yaşanan konulardan birinin kılık-kıyafet biçimleri olduğu değerlendirilmektedir. Rapora göre ebeveynlerin çocukların kılık-kıyafet biçimleri ile doğrudan ilgilendikleri ve daha çok ev ortamı dışında geliştirdikleri bu davranışları üzerine kontrolcü davrandıkları görülmektedir (Yavuz & Özmete, 2012). Bir diğer çalışma olan ve Türkiye’de yaşayan 15-30 yaşları arasındaki gençlerin aile içi çatışma durumlarını etkileyen faktörler ve gençlerin ebeveynleriyle yaşadığı çatışma alanları ile ilgili nicel bir araştırmada ise gençlere giyim-kuşam, dini kurallara riayet, bilgisayar kullanımı gibi alanlarda gençlerin aileleriyle çatışma yaşayıp yaşamadığı sorulmuş ve sonuç olarak yarıya yakınının bu konularda çatışma yaşamadığı gözlenmiştir (Sağlam, 2021). Nicel çalışmaların sayısal veriler ışığında bir olayı değerlendirmesinin yanı sıra nitel çalışmalar bir olayı anlamlandırmayı ve ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda düşük seviyede olsa dahi gençlerin ebeveynleri ile yaşadığı bir çatışma alanının giyim-kuşam üzerine olduğu mevcut nicel çalışmalarda da görülmektedir. Nitel yöntemle ele aldığımız ve gençlerle gerçekleştirilen görüşmelerin sonucu olarak katılımcı gençlerin ebeveynleriyle giyim-kuşam konusunda yaşadıkları çatışmaların temellendirmesini ise dini faktörün yanı sıra kültürel kabul ve faktörler ile açıklamaları önemlidir. Zira giyim-kuşam dini boyutu olduğu gibi kültürel kabul ve yansımaları da olan bir husustur. Kültürel kabuller ise dönemin şartlarına göre değişiklik gösterebilmektedir (Coşgun, 2012). Özellikle günümüzde medyanın sunduğu popüler kültür neticesinde giyim kuşamda hızlı bir değişme ve farklılaşma görülmektedir. Böylece ebeveynlerin ya da toplumun geleneksel dini ve kültürel kabulleri ile gençlerin tercihleri ortak bir noktada buluşmadığında ebeveyn-çocuk arasında anlaşmazlık ve çatışmalar ortaya çıkması muhtemel görülmektedir.

2.2.2. İbadetler

Görüşmelerin değerlendirilmesi sonucunda gençlerin ebeveynleriyle yaşadığı bir diğer çatışma alanı ibadetler üzerine olmaktadır. Ancak gençlerin neredeyse tamamının

ifadesinde ibadet bahsi namaz ibadeti üzerinden değerlendirilmektedir. Aile içi iletişimde namaz ibadetinin daha sık yer bulması namazın gündelik bir ibadet olması sebebiyle hayatımızda zamansal olarak daha çok yer ediniyor olmasıyla bağlantılı olduğu yorumu yapılabilir.

K-1, ebeveyniyle ibadetler hususunda çatışma yaşayan katılımcılardan biridir. Özellikle ebeveynlerinin tehdit ve zorlama ile namaza yönlendirmeye çalışma tutumunun aralarındaki iletişimi oldukça olumsuz etkilediğini ve tartışmalara sebep olduğunu ifade etmektedir:

K-1: “Namaz mesela... en basitinden... Bazen kılıyorum bazen kılmıyorum. Kılmadığım dönemde sanki dinden çıkmışım gibi davranıyor bana. Bir insana dini zorla yaşatamazsın, parayla tehdit ederek mesela yaptıramazsın. (...) Mesela din konusunda namaz kılmadığımı gördüğü zaman sana hakkımı helal etmem ya da maddi olarak tehdit ediyor beni işte sana bir daha bir şey almayacağım, vermeyeceğim falan ya bunun da yanlış olduğunu düşünüyorum tamam ben sana maddi olarak muhtacım ama kalkıp da namazımı sen bana para ver diye kılmam. (...) neden namaz kılmam gerektiğini neden oruç tutmam gerektiğini bilen bilincinde olan bir insanım. Yapmazsam sonuçlarının neler olacağını da bilen bir insanım. Tehditle hareket etmem ya da ödülle hareket etmem bu konuda. Annemin vereceği tehditle ya da ödülle... Sonuçta Allah (cc), bize bir ödül ya da tehdit gibi bir şey sunmuş. Annemin bu tehdidine karşı anlık bir tepki gösteriyorum. Hani oturup bu konu hakkında konuşmuyoruz ama anlık tepki gösteriyorum. Belki anlıyor, hani altta kalmak istemediği için daha büyük bir tepki gösteriyor. Belki de gerçekten anlamıyor hayır benim dediğim olacak ben böyle öğrendim şeklinde tepki veriyor.”

K-1 gibi K-14, K-15 ve K-10 ebeveynlerinin ibadetlere yönlendirme noktasındaki tutumlarını baskıcı, sert, rahatsız edici şeklindeki tanımlarla ifade etmektedirler:

K-14: “Bu konuda (ibadetler) biraz ailem biraz sert davranabiliyor açıkçası ibadetleri yapmama konusunda. Diğer kardeşlerim ya da evde yapmayan biri konusunda biraz sert davranabiliyorlar.”

K-15: “Bu konuda (ibadetler) biraz baskıcılar, bizim aile biraz dindar olduğu için bu konuda baskıcılar yani beni zorluyorlar.”

K-10: “Arada sözlü olarak teşvik etmeye çalışıyorlar. Hatta bazen neredeyse rahatsız edici boyuta da ulaşıyor ama çok da sıkı değiller o konuda.”

Gençlerin ifadelerinden anlaşılabacağı üzere gençler, ibadetlere yönlendirme noktasında ebeveynlerinin tutumlarını sert, baskıcı ya da rahatsız edici şeklinde yorumlamaktadırlar.

İbadetler konusunda ebeveynleriyle çatışma yaşayan katılımcılardan bir diğeri olan K-2, ebeveynlerinin bu konudaki uyarılarının hoşuna gitmediğini ve ebeveynlerinin baskılarına karşı dini emrin farkındalığıyla bu konuda ebeveynlerine doğrudan karşı gelemediğini ifade etmektedir:

K-2: “İbadetleri yaptığımı düşünüyorlar. Öyle görmek istiyorlar. Aslında içten içe biliyorlar yapmadığımı ama inanmak istemedikleri için ve daha fazla zorlayamadıklarından dolayı evet yapıyordur diyerek geçiştiriyorlar kendi içlerinde ama yapmadığımı biliyorlar, yapmamı da isterler yani sürekli söyledikleri bir dönem de vardı yap et diye o şekilde...”

Şu an uyarıları hala devam ediyor. Hoşuma gitmiyor (tutumları) ama yine dediğim gibi sonuçta inancın getirdiği bir şey olduğu için bu yapmak zorundasın o yüzden yapmayacağım diyemiyorum. Yapacağım diyorum ama yapmıyorum.”

Netice itibarıyla gençler ebeveynleriyle ibadetler üzerine olan iletişimlerini genel çerçevede namaz ibadeti üzerinden ele almaktadırlar. Gençler ebeveynlerinin bu konudaki uyarı ve tutumlarını genel çerçevede baskıcı, sert, tehditkâr, rahatsız edici olarak değerlendirmektedirler.

Ailenin çocuk üzerindeki işlevlerinden biri çocuğun dini bakımdan eğitilmesidir. Aile, çocuk üzerinde dini inancını kazandırmak, dini ahlaki bilgileri öğretmek, ibadetlerin uygulanmasını organize etmek, dini değerleri öğretmek gibi işlevlere sahiptir (Gökçe, 1976). Aynı zamanda aile çocuğa dini pratiklerin uygulanması alışkanlığı kazandırmada başrol oynayan bir faktördür (Hökelekli, 2020). Bu bağlamda ebeveynlerin din ve değer aktarımında çocuklarına karşı olumlu tutumları oldukça önemlidir.

Eğitim bilimcilerine göre genel kanaat ebeveynler çocuğu dini bakımdan eğitirken baskıcı, tehditkâr gibi olumsuz tutumlardan kaçınmalıdırlar. Ebeveyn öncelikli olarak çocuğun din duygusunu ortaya çıkararak duygularını eğitmeli ve aynı zamanda dini faaliyetleri de sevdirek bu duyguyu geliştirmelidir. Aile bu noktada çocukta din duygusunun ortaya çıkarılmasında ve dini bilgilerin kazandırılıp davranışa dönüştürülmesinde sevgi ve şefkate dayalı ikna yöntemi ile çocuğa yaklaşmalıdır (Çalışkan, 2019). Dolayısıyla ebeveynler çocuklarına karşı baskı ve tehdit gibi tutumlardan uzak kalarak sevgi çerçevesinde anlatımla ve rol model olarak dini duygu ve faaliyetleri çocuğa aktarmalıdır. Aksi takdirde baskı, bireyleri bir noktada dinden uzaklaştırabileceği gibi diğer yandan ebeveynin tutumuna karşı çocukta isyankâr ve tepkisel bir dönüt de gerçekleştirebilmektedir. Böylece din eğitimi noktasında baskıcı

yönlendirmeler çocuk ve ebeveyn arasında bir çatışma durumu oluşturabilmektedir. Bu noktada çocuklara dinin aktarımı ve öğretilmesi hususunda iletişim becerileri ve olumlu ebeveyn tutumları önemli görülmektedir.

2.2.3. Akraba Ziyareti (Sıla-i Rahim)

İslam dini açısından önemli görülen değerlerden biri olan ve ayet ve hadislerde önemi vurgulanan sıla-i rahim, terim olarak “kan bağı ve evlenme yoluyla oluşan akrabalık bağlarını yaşatma, akrabalarla ilişkiyi sürdürme, haklarını gözetme, onlara ilgi gösterme, iyilik ve yardımda bulunma, ziyaret etme” şeklinde açıklanan ahlaki bir terimdir (Çağrıcı, 2009).

Gençlerle yapılan görüşmeler neticesinde gençlerin akraba ziyaretine mesafeli yaklaştıkları ve görüşmek istememe gibi tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu durum gençlerin akraba ziyaretine önem veren ebeveynleriyle aralarında birtakım anlaşmazlıklar yaşanmasına sebep olmaktadır. Esasında gençlerin bir kısmı akraba ilişkilerinin öneminin farkındalığına sahip olmalarına rağmen akraba ilişkilerine mesafeli durmayı tercih etmektedirler:

K-5: “Akraba tabi ki olması gerekiyor. Bağlarının olması gerekiyor ama çok da tercih etmiyorum şu durumda. Bir tık alınmalar oluyor ama onlar ben haklı olduğum için çok da bir şey diyemiyorlar açıkçası. Çatışıyoruz bazen bu konuda ama anne-babam uzatmak istemediği için beni onaylıyorlar. Çünkü haklı olduğumu biliyorlar. Ben de o konuda sadece haklı olduğumu bildiğim için üstlerine gidebiliyorum. Çünkü onların da anlaması gerekiyor. Bağ çok önemli ama o devir bu devir değil diye düşünüyorum. Yaklaşım o değil.”

Diğer bir kısım görüşmeci gençlerin ifadelerinde ise akrabalarına karşı bir bağ hissetmedikleri görülmektedir. Bu gençler “zorla götürülüyorum/gidiyorum” şeklindeki ifadeleriyle gençlerin ebeveynlerinin bu konudaki taleplerine doğrudan karşı çıkamadıkları ya da karşı çıkmak istemedikleri anlaşılmaktadır:

K-2: “Akraba ziyaretine hiç gitmek istemiyorum, sevmiyorum akraba ortamına girmeyi çünkü hiçbir zaman sakın bir ortam olmuyor. Bağrış çağrış, sürekli insanların hayatlarına bir önyargı, dedikodu, senin hayatına karışma, bilgi almaya çalışma, bu ortama girmek istemiyorum ama ailem gitmemi istiyor tabi ki de yani zorla götürülüyorum genellikle, tutumları bu şekilde oluyor. Gitmezsem sinirleniyorlar gitmek zorundayım her türlü götürülüyorum yani. (...) Bir tepkim

oluyor, yani gitmek zorunda olmadığımı bu insanların hayatımda bir yer edinmediklerini söylüyorum edinmeyecekler de zaten. (...) Onlar da kan bağıdır diyerek devam ediyorlar bu ilişkilerine benim de etmemi istiyorlar ama ben onlardan hiçbir yarar geleceğini düşünmüyorum.”

K-3: “Ben çok sevmem akraba ziyareti, ama zorla gidiyorum yani, ayıp olur gidelim gibisinden... Ben de mecbur gitmek istemeden gidiyorum yani. Gitmek istemediğimi aileme yansıtıyorum. Yani yine mi gideceğiz, bayramda gideriz vs. gibisinden... Ben dile getiririm biraz kızarlar ama sonra hani ben de giderim yani. Onların dediğini uygulamam daha çok.”

K-10: “Ben sadece saygıdan gerekli olan akraba ziyaretini sevmiyorum. Mesela bir akraba ziyaretine gidiyoruz 1-2 saat boş boş oturuyoruz. Mesela telefona bakmamıza izin verilmiyor, saygısızlık diye. Kesinlikle bu tarz yaklaşımlar hoşuma gitmiyor. İlerde yapar mıyım (küçümseyici bir gülüş) yapmam büyük ihtimalle. Ama ayak uyduruyorum çok da köstek olmuyorum bir iki söylenirim ama çok büyük tepki vermiyorum.”

K-13: “Ailemin beklentisi daha yakın olmamdan yana, hal-hatır sormamdan yana. Ben ise uzak kalmak istiyorum, sevmiyorum olabildiğince uzakta kalıyorum. Ama yeri gelince zorunluluktan gidiyoruz. Baskı değil de hal-hatır meselesi işin içine giriyor. Onlar geliyor sen niye gitmiyorsun falan öyle olunca da vicdan işin içine giriyor insan kendini gitmek zorunda hissediyor.”

K-14: “Bu konuda ben biraz basit kaçıyorum galiba. Ailem bu konuda biraz sitemkâr. Aileyi ziyaret, sila-i rahim konusunda daha çok ilgilenmemi istiyorlar. Ama ben de bu konuda, gidip gelme konusunda, ben de sitemkârım, bu kadar hemhal olunması konusunda.

Örnek verecek olursak sana iyi olmayan ya da samimi olmayan bir akrabayı ziyaret konusunda ailem onlarla vakit geçirmeyi isterken ben bu konuya karşı çıkıyorum, biraz mesafeli duruyorum. Onlar da bu konuda biraz şey oluyorlar benimle tartışmaya başlıyorlar. Ben kendi düşüncemi onlar kendi düşüncelerini uyguluyorlar.”

Akrabalık bağı hissetmediğini dile getiren görüşmecilerimizin yaşam biçimi ele alındığında akrabaları ile aynı ev ya da bahçede yaşamadıkları, aile üyelerinin anne-baba ve kardeşlerden oluşan çekirdek aile yapısına sahip oldukları görülmektedir. Geleneksel dönemde büyüklerle ve akrabalarla bir evde ya da avluda yaşayan geniş/geleneksel aile yapısından modern topluma geçişle birlikte yalnızca anne-baba ve çocuğun olduğu çekirdek aileye doğru aile yapısında bir değişim yaşanmıştır. Geniş ailede akrabalık

ilişkilerinin yoğun olduğu; çekirdek aile yapısında ise eskiye nazaran akrabalık ilişkilerinin önemini yitirdiği ve akrabalık işlevlerinin yerini diğer toplumsal kurumlara bıraktığı değerlendirilmektedir (Ayhan, 2024). Böylece modern toplumda bireyin sosyalleşmesinde aile ve akrabalık ilişkilerinin yanı sıra okul ortamı, arkadaş çevresi, STK'ler, teknolojik araçlar gibi etkenler daha büyük rol oynamaya başlamıştır (Duman & Akosman, 2022). Böylece akrabalık ilişkilerinden uzak kalan gençlerin akrabalık bağları ve aidiyet duygusu zayıflayabilmektedir.

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde tercih etmeseler dahi zorunlu olarak ziyarette bulunduklarına dair ifadeler yer almaktadır. Bu noktada akrabalık ilişkileri gençler için bir istek ve tercih değil bir zorunluluktan kaynaklandığı görülmektedir. Böylece gençler için akrabalık zorunluluktan gelen bir değer ve bağ olduğu görülmektedir. Aynı zamanda K-10'un "İlerde yapar mıyım... Büyük ihtimalle yapmam." ifadesinde görüldüğü üzere akrabalık bağlarının gelecek dönemlerde de git gide değişim yaşayacağı öngörülmektedir. Literatürde gençler üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda da bu fikri destekleyen yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Ayhan'ın (2024) gençlerin akrabalık ilişkilerini anlamaya odaklandığı çalışmasında, katılımcıların neredeyse tamamı tarafından gelecek dönemlerde akrabalık şeklinin bugünkü gibi kalmayacağı belirtilmektedir. Böylece çalışmada akraba sisteminin gerekli olduğuna dair kanaatler bulunsa dahi akrabalık bağı güçlü tutan dinamiklerin zaman içinde kaybolmaya yüz tuttuğundan bahsedilmektedir (Ayhan, 2024). Dolayısıyla her geçen gün bireylerin yaşamlarında geleneğin biraz daha yok olmasına bağlı olarak aile içi ilişkilerde eski üyelerle yeni üyeler arasında (ebeveynler ve çocuklar arasında) geleneklere aidiyet ve bağlılık konusunda anlaşmazlıklar yaşanabildiği görülmektedir.

2.2.4. Özerklik ve Bireyselleşme İstenci

Gençlerin ebeveynleriyle yaşadığı bir diğer çatışma alanı özerklik ve bireyselleşme istenci üzerine olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin bireyselleşme isteklerinin temelinde ailelerinden bağımsızlıklarını hissettikleri bireyselleşme arzusunun bulunmasıdır. Yani gençler ailelerinden bağımsız bir sosyal çevre oluşturarak ailelerinden soyutlanmak ve bireyselliklerini hissetmek istemektedirler. Üniversite çağındaki gençler, birçok konuda birey olarak aileden bağımsızlıklarını biraz daha fazla hissetmektedirler. Özellikle üniversite eğitimini ailesinin bulunduğu şehir

dışında sürdüren gençler, bu süreçte üzerlerine yüklenen sorumluluk ve yalnızlık hissiyle kendilerini ailelerinin kurallarından bağımsız ve bireysel yaşantının daha farkında hissetmektedirler. Eğitimin her basamağı bireylere farklı sosyalleşme deneyimleri yaşatmaktadır. Ancak üniversite dönemi gençlerin bireyselliklerini daha çok hissettikleri ve sosyal alan çeşitliliği daha fazla bulunan eğitim basamağı olarak değerlendirilebilmektedir. Farklı hayat biçimleriyle tanışma imkanı bulan bu gençler, kimi zaman o güne kadarki yaşamlarındaki deneyimleri, sahip oldukları değerleri, kimlikleri ve kültürleri ile çelişki yaşayabilmektedirler. Böylece bu farklılıklarla tanışma imkânı bulan gençlerin ebeveynleriyle ve yetiştiği toplumsal çevre tarafından kabul gören düşünce, değer ve kültür ile birtakım sorgulamalar ve çatışmalar yaşamaları muhtemel görülmektedir.

K-8, köy hayatında büyümüş ve üniversite dönemi öncesindeki hayatındaki mevcut şartlarının sosyalleşme ve bireyselleşmeye olanak tanımadığını düşünen bir katılımcıdır. Sosyalleşmemenin kendisine bazı negatif yansımaları olduğunu dile getiren katılımcı, üniversite döneminde bu olumsuz yansımanın açıkça farkına varmaktadır. Sosyalleşmek için adım attığında ise ebeveynlerinin ters tutumu ile karşılaştığını ifade etmektedir:

K-8: “Mesela benim sivil toplum kuruluşlarına katılmamı istemiyorlar. Sosyal birini istemiyorlar. Hep yurt okul hayatı yaşamamı istiyorlar. Ama ben bunun tam tersi çok sosyal biri olmak için uğraşıyorum. Bu konuyu onlara aktarmamaya çalışıyorum çünkü çok fazla çatışma yaşıyoruz. (...) Her detayı soruyorlar ilk önce. Gittin mi, ne yaptın gittin mi, gitme gitme... Sürekli gitmemem için baskı yapıyorlar. Bu da beni sıkmaya başlıyor. Gençlik merkezlerini duymuşsunuzdur. Oraya gitmeyi çok seviyorum üniversite 4. Sınıfım şu an 3 yıldır da gidiyorum ama ailem oraya gitmeme izin vermemeye başladı. Birinci sınıfta onlara anlattım, oraya gidiyoruz, şöyle etkinlikler yapıyoruz falan gibi. Daha sonra ailemin bundan rahatsız olduğunu gördüm.”

“Ben lisede hep okul yurt yapan biriydim. Ama üniversiteye geldiğimde baktım ki kendimi hiç yetiştirmemişim. Kendimi geliştirmek için ne yapabilirim diye düşündüm. Topluluklara katılmaya başladım gençlik merkezine gitmeye başladım. İnsanlarla olan iletişimim biraz daha kuvvetlendi. Ben çok içine kapanık biriydim üniversiteye geldikten sonra insanlarla daha iyi iletişim kurmaya başladım. Yani ufkumu genişletti diyebilirim aslında.”

Bir yandan ailelerine bağlılıklarını dile getiren gençler diğer yandan ebeveynlerinden bağımsız bir hayat yaşama eğiliminde bulunmaktadırlar. Bireyselleşme ihtiyacı yalnızca

aile fertlerinden ayrılmakla kalmamakta; gençler kimi zaman ait olduğu toplumdan da soyutlanma ve özgürleşme ihtiyacı hissetmektedirler. Bireyselleşme ve özgürleşme noktasında ebeveynlerin ve gençlerin yorumları/bakış açıları farklılık gösterebilmektedir. Gençlerin özgürleşme ve bireyselleşme yorumu kültürel/dini değerlerden kopuk olduğu noktada, geleneklerine ve değerlerine bağlılık duyan ebeveynleriyle birtakım çatışmalar yaşayabilmektedirler:

K-2: “Onların yaşamamı istediği hayat dinle bağlantılı. Ben hani, tamam ben Müslümanım ama ben kapalı değilim. Bir ara kapalıydım ama açıldım mesela bu bir örneği kapalı olmak istemiyorum, burada yaşamak istemiyorum, mesela evlenmek istemiyorum, çocuk yapmak istemiyorum, Türkiye’de yaşamak istemiyorum ki yurtdışına çıkıp orada yaşamak istiyorum. Babamın mesela bu konularda izin vermemesinin sebebi din. Ne kadar kendisi ‘ay çok şey olursun orada işte tek başına olamazsın da ben güvenemem de...’ tamamen din üzerine olduğunu düşünüyorum. Çünkü ben bir kız çocuğuyum, bir kız çocuğu gidip de yurtdışında yaşayamaz. Ben eminim ki ben biriyle evlenseydim kocam olsaydı kocamla yurtdışına gidip yaşamama bir şey diyemezdi çünkü ben artık ne denir ona ben kocamın gözetimi altında olacaktım. Burada mesela çatışıyoruz. Ben mesela 2-3 sene sonra Japonya’ya gideceğim ama göndermek istemiyor. Ben hayatımı başka şehirde yaşamak istiyorum onların dizinin dibinde yaşamak istemiyorum burada yine çatışıyoruz çünkü hani kız çocuğunun tek başına ne işi var.”

Kültürel değerler, sosyalleşme ve bireyselleşme biçimini etkileyebilmektedir. Örneğin kadınların cemaatle ibadetlere katılımının yaygın olmadığı bir kırsal bölgede yaşayan K-8, bu istek ve talebinin babası tarafından engellendiğini ancak üniversite eğitimine devam ettiği şehirde aynı talebin ebeveyni tarafından problem oluşturmadığını ifade etmektedir. K-8’in babasının bu tutumu dini temellendirmeden ziyade ait olduğu toplumsal kesimin örf ve geleneğine aidiyet duymasından kaynaklanmaktadır. Zira üniversite okuduğu şehirde kızının camiye gittiğini duyan babası K-8’e tepki göstermemektedir:

K-8: “Ben camiye gitmeyi çok seven biriyim ama babam ramazan ayında camiye gitmemize izin vermiyor. Çünkü köyde yaşadığımız için kadınlar camiye gitmiyor ve babam da bize izin vermiyor. Yani bu konuda biraz tersleşiyoruz. (...) Yani şu anlık ben zaten uzakta yaşadığım için Ramazan’da hep camiye kendim gidiyorum ve kendim gittiğimde de babam bu konuda hiç ters düşmüyor benimle.”

Böylece ait olunan topluma ait normların ebeveyn tutumları üzerinde bir yansıması bulunduğu görülmektedir. Gençler ise içerisinde bulunduğu toplum ya da aile değerlerine

dair bir aidiyet duymadığı yahut normlarını tam olarak kabullenemediği noktada bu değerlerden bağımsızlaşma ve kendi bireysel alanını oluşturma isteği ile kültürel ve ailevi değerlerle birtakım çatışmalar içerisine girdikleri görülmektedir.

2.3. Gençlerin Ebeveynleriyle Yaşadıkları Çatışma Nedenleri

Çatışmaların nedenlerinin tespiti gençlerin aile içi ilişkilerini, ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma durumunu ve çatışma çözmedeki tutumlarını anlayabilmek açısından önemli görülmektedir. Çatışmanın kaynaklarını belirlemek çatışmaların etkili bir şekilde çözülebilmesine ya da en başında önlenbilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu noktada çatışma nedenleri olarak ortaya çıkan kategoriler şunlardır: Dindarlık algısı, kuşak farkı ve geçmiş deneyimler, sosyo-kültürel farklılıklar ve olumsuz ebeveyn tutumları.

2.3.1. Dindarlık Algısı

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin bir kısmı dindarlığı ibadet boyutuyla ele almakta ve bu noktada ebeveynlerini daha dindar görmekte ve kendi dindarlıklarının ebeveynlerinininkine kıyasla daha az olduğunu düşünmektedirler:

K-6: “Onlar benden bir tık iyi daha. Büyük oldukları için mi desem, onlar daha mı çok dikkat ediyor... Çok dikkat ediyor namazına falan. Ben namazımı geciktirdiğimde bana kızıyor. Niye geciktiriyorsun falan... Onun bir tık daha yüksek benden.”

K-2: “Yani onunkiler kadar ağır değil, yani onlar tamamen inanıyorlar yüzde yüz yani inanmak değil de yaşıyorlar diyelim. Ben o kadar yaşamıyorum. İbadet mesela yapmıyorum, namaz kılmıyorum, kapalı değilim. O açıdan farklı mesela. Hani ben çok yaşadığımı söyleyemem, inanmak kısmı ayrı yaşamak ayrı. Onlar daha çok yaşıyorlar ben yaşamıyorum.”

K-3: “Yani dinen onlar benden daha dindar tabii ki. Ama yani ... (düşünüyor) nasıl söylesem hani ben de dinime bağlı bir insanım. Beş vakit namaz kılmıyorum ben ama onlar kılıyor.”

K-12: “Ama Müslümanlığın kademeleri olduğunu düşünürsek yani şimdi aile içinde annem kuran kursundan gelme bir insan olduğu için bir tık daha dindar kesime girebilecek düzeyde bir kadın.”

Gençlerin diğer bir kısmı ise, dindarlığı ibadet ve bilgi boyutu olarak ayırmaktadır ve ebeveynlerinin dine bağlılığını “gelenekselci, kalıplaşmış, büyüklerinden gördüğü şekliyle” olarak değerlendirmelerine karşın kendi dindarlıklarını bilgiye dayalı olarak

yorumlamaktadırlar. Aynı zamanda bu gençler ebeveynlerine kıyasla kendilerinin daha eğitilmiş olduklarına vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla kendilerini ebeveynlerine kıyasla daha eğitilmiş olmaları sebebiyle dini bilgi çerçevesinde daha üstün görmekte olan gençler, ebeveynlerinin (gençlerin ifadelerine göre) gelenekselci tutumlarına karşı önyargılı ya da küçümser bir bakış açısı ile yaklaşabilmektedirler. Bu bakış açısı gençler ve ebeveynleri arasında fikir ayrılıklarının yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda gençlerin ebeveynlerine karşı üstenci bakış açısına sahip olmaları bir çatışma nedeni olarak değerlendirilmiş ve “dindarlık algısı” başlığı ortaya çıkmıştır.

K-1, ebeveynlerinin dini yaşantılarını “kalıplaşmış” şeklinde tanımlamaktadır. Böylece ebeveynlerinin büyüklerinden gördüğünü doğrudan yaşadıklarını söyleyen K-1, bunun aksine kendisinin inancını gelenekselci değil, bilgiye dayalı olduğunu ve İmam Hatip mezunu olması sebebiyle ebeveynlerinden daha bilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Bu sebeple ebeveyniyle arasında birtakım anlaşmazlıklar çıktığını ifade etmektedir.

K-1: “Din ve o tarz şeyler hakkında pek konuşmuyoruz çünkü hani bunu bazı insanlar ego olarak görebilir belki ama aslında öyle değil. Ben kendimi bu konularda onlardan daha bilgili olduğumu düşünüyorum. İmam hatip mezunuyum. Annem ve babamdaki din kalıplaşmış ve yani büyüklerinden gördükleri haliyle var detaylarını bilmiyorlar ya da yaptıkları şeyleri yorumlayarak yapmıyorlar. (...) . Annem evet kapanmış çünkü büyüklerinden bu şekilde görmüş ama çok rahat bir şekilde kolunu dirseğine kadar sıvayarak ya da saçını bir büyüğünün ya da adamın yanında ya da boynunu açarak oturabiliyor. Ben, benim kapalı olamayışım ona büyük bir yanlış olarak geliyor, o böyleyken. (...) Ama ben maneviyat olarak kendimin daha fazla olduğunu düşünüyorum. Çünkü az önce de söylediğim gibi ben yaptığım şeyleri bilinçli yapıyorum. Hani bazı şeyleri okul dönemimde, imam hatip dönemimde öğrendiğim için... Ama onlar ailesinden öyle gördüğü için ve sadece evet öyle bir emir gelmiş onu yapmalıyız deyip yapıyorlar. Yapmış olmak için yapıyorlarmış gibi oluyor biraz da. O yüzden ben kendi dini inancımın çok daha fazla olduğunu düşünüyorum.”

K-4, ebeveynlerinin dini inançlarını kuvvetli bulmakta, bu durumu ise ibadetlerini yerine getirmeleri üzerinden ifade etmektedir. Ebeveynleriyle arasındaki inanç farkını ise aynı şekilde gelenekselcilik ve bilgililik ayrımı çerçevesinde yapmaktadır. Geçmiş zamanda ebeveynlerinin dini yaşantısını “büyüklerinden öğrendikleri şekliyle” yerine getirmelerine karşın önyargılı yaklaştığı görülen K-4, inancının bilgi boyutunda ebeveynlerinkinden daha üstün olduğunu düşünmektedir.

K-4: “İkisi de aslında çok kuvvetli bir dini inançları var. Annem de babam da hani beş vakit namazını kılıyor. Ben bu tarz ibadetleri yerine getirmiyorum, oruç tutuyorum ama Allah henüz benim kalbime o namaz ibadetini yerine getirebilecek şeyi vermedi henüz ama ben de hani çok isterim. Benim ananem babam arasındaki inancımızdaki fark onlar biraz daha öğrendiklerini yani büyükleri onlara ne öğrettiyse onu uygulamaya çalışıyorlar. Kendileri çok fazla bir şey katmıyorlar. Ne bileyim ben oturayım araştırayım bu dini yaşadığım dini öğrenmeye çalışayım tarzında bir düşünceleri yok. Duyduklarıyla bildikleriyle ilerliyorlar. Ben biraz daha araştırarak öğrenerek bu kısma yöneldim. Yani en başta hatta birazcık karşı çıkıyordum onların böyle bu kadar körü körüne inanmalarına o yüzden ben de hani biraz daha araştırma isteği oluştu. Ben biraz daha kendim bir şeyleri öğrenerek ilerlediğim için kendi inancımın daha kümülatif ilerlediğini düşünüyorum onlarınkine göre.”

K-14 aynı şekilde aile içinde dini yorumlarda bilgi düzeyine bağlı olarak farklılık yaşandığını ifade etmektedir. Kendisi İlahiyat öğrencisi olan K-14, farklı yorumların kendisinden çıktığını ifade etmektedir: “Din içindeki yorumlarda ya da hükümlerde farklılık olabiliyor. Bu da biraz araştırma ve bilgiye yönelik olduğu için olabilir. Genelde farklı düşünce, farklı yorumu dile getiren ben oluyorum.” (K-14)

K-13 ise ebeveynlerinin dini inancını doğrudan “taklidi iman” kavramıyla tanımlamaktadır. Ebeveynlerinin büyüklerinden öğrendiği şekilde bir inanca ve yaşantıya sahip olduklarını ifade ederken ebeveynlerinin eğitimsiz oluşuna da dikkat çekmektedir. Kendisinin inancını ise araştırmaya dayalı ve “altı dolu” olarak ifade etmektedir:

K-13: “Bizimkiler biraz daha taklidi imana sahip. Örnek veriyorum büyüklerinden gördükleri şekilde. Benimki biraz daha araştırarak biraz daha doğrusu inandığım şeyin altını doldurarak bir inanma söz konusu. Yani bizimkiler biraz daha eğitim açısından biraz daha gitmedikleri için daha çok anne babalarından öğrendikleri gibi olduğu için biraz daha eksik kalıyor.”

K-2 ise ebeveynleriyle olan çatışmalarının nedenini doğrudan “din” diyerek ifade etmektedir. Ebeveynlerinin hayat görüşlerini din üzerinden şekillendirdiklerini düşünen K-2, hayata dair bakış açılarının farklı oluşundan kaynaklı birtakım anlaşmazlıklar yaşadıklarını ifade etmektedir:

K-2: “Din. (...) Onların yaşamamı istediği hayat dinle bağlantılı. Ben hani... tamam ben Müslümanım ama ben kapalı değilim. Bir ara kapalıydım ama açıldım mesela bu bir örneği, kapalı olmak istemiyorum, burada yaşamak istemiyorum, mesela

evlenmek istemiyorum çocuk yapmak istemiyorum, Türkiye’de yaşamak istemiyorum ki yurtdışına çıkıp orada yaşamak istiyorum. Babamın mesela bu konularda izin vermemesinin sebebi din. Ne kadar kendisi ‘ay çok şey olursun orda işte... tek başına olamazsın da ben güvenemem de’ tamamen din üzerine olduğunu düşünüyorum. (...) Görüşleri sadece din üzerinden olduğu için dünyaya din üzerinden baktıkları için sıkıntı çıkıyor bir yerde.”

“Onlar hayata artık dinle baktıkları için tamamen hani her görüşlerinde dinin etkisi çok büyük e ben de bunun yanlış olduğunu düşünüyorum. Her şeyi din üzerinden okuyamazsın o yüzden hani çoğu konu üzerinden sıkıntı çıkıyor. Çünkü dini atamıyorlar bir kenara.”

Dolayısıyla görüşmeci gençlerden elde edilen verilere göre bir kısım genç, dindarlığı bilgi ve ibadet boyutunda ayırarak ele aldıkları görülmektedir. Yaşantı boyutunda ebeveynlerinin kendilerinden daha dindar olduğunu düşünseler dahi inanç boyutunda ebeveynlerinin gelenekselci ve taklidi kaldıklarını ancak kendi inançlarını pratikte olmasa bile bilgi düzeyinde daha iyi olduğunu düşünmektedirler. Bu gençler ebeveynlerinin inançlarını taklidi ya da geleneksel diyebileceğimiz büyüklerden görüldüğü şekliyle yaşadıklarını düşünürlerken kendi inançlarını bilgisel olarak daha üstün görmektedirler. Dine bağlılık ve dini yaşantı gibi hususlarda gençlerin kendini üstün görme tutumu ebeveyn-genç arasındaki çatışmaların bir nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada görüşmeci gençlerin ebeveynlerinden daha eğitilmiş olmalarını öne sürmeleri önemli bir nokta olarak görülmektedir. Öyle ki mevcut çalışmalar da bu durumu destekler niteliktedir. Yavuz ve Özmete (2012) tarafından gerçekleştirilen örneklem grubu yaş aralığı ve araştırma konusu bakımından çalışmamıza benzer olan Türkiye’de 18-25 yaş grubundaki genç bireylerin ebeveynleri ile yaşadıkları sorunların belirlenmesi üzerine bir çalışma olan rapora göre gençlerin eğitim düzeyinin yüksek olması, ebeveynleri ile sorun yaşama eğilimlerini artıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Zira bu durum eğitim düzeyi yüksek olan gençlerin bağımsız karar verme, kendi yaşamlarını kontrol edebilme ve özgüven gibi özelliklerinin daha gelişmiş olmasına bağlı olarak ebeveynleriyle daha fazla tartışma yaşadıkları şeklinde yorumlanmaktadır (Yavuz & Özmete, 2012).

2.3.2. Kuşak Farkı ve Ebeveynlerin Geçmiş Deneyimleri

Gençlerin görüşlerine göre ebeveyn-genç arasında yaşanan çatışmaların bir diğer nedeni kuşak farkı ve geçmiş deneyimler olduğu tespit edilmiştir. İmkân ve şartların artık daha

hızlı değiştiği günümüzde gençler, ebeveynlerinin geçmişe bağlı kaldıklarını ve günümüz şartlarına uyum sağlamakta güçlük çektiklerini düşünmektedirler. Ebeveynlerinin farklı bir ortamda farklı tutumlarla yetiştiğini düşünen gençler, ebeveynlerinin geçmişe bağlılıklarını “kalıplaşmış düşünceleri/fikirleri olması” ile ifadelendirmektedirler:

K-1: “Onların kalıplaşmış düşünceleri var. E belli de bir yaşa gelmişler bir yerden sonra da kıramıyorsun. Onlar kendi anne babalarından ne g rd yseler o şekilde düşünüp o şekilde davranmaya devam ediyorlar.”

K-10: “Bence kalıplaşmış fikirleri olması ve kendi fikirleri dışında pek bir şeye açık olamamaları. Yani bu neden kaynaklı bilmiyorum. Yani insan yaşlandıkça bir şey öğrenme yetisi de kaybolurmuş öyle bir şeyler duydum ama (gülümsüyor). Yani farklı arkadaşlarımla konuştuğumda bu tarz sıkıntı yaşamayanlar da oluyor. Yani bilemiyorum bence hem yaş gereği hem de farklı bir şey görmedikleri için yani farklı bir örnek olmadığı için hayatlarında. Biraz kapalı bir fanusta büyümüşler. Bence bu yüzden. Yani maalesef kalıplaşmış fikirleri var belli bir yaştan sonra onları değiştirmek gençlerde belki mümkün oluyor da o yaşlarda pek mümkün olmuyor.”

Dökmen (2012) kişiler arası iletişim çatışmalarının nedenleri arasında kalıplaşmış düşünceler başlığına da yer vermektedir. Dökmen’e göre düşüncelerimiz, duygularımızı ve davranışlarımızı etkilemekte ve yönlendirmektedir. Dolayısıyla kişilerin sahip olduğu düşünce biçimleri, kuracakları kişiler arası iletişimler üzerinde de etkili olmaktadır. Dökmen, günlük yaşamımızı etkileyen kalıplaşmış düşüncelerimizi aşırı genelleme, kutuplaştırma (ya hep ya hiç), kişiselleştirme, mutlakacılık, değiştirme gayreti, keşkecilik ve toptancılık olarak sınıflandırmaktadır. Örneğin değiştirme gayreti tutumunda olan bir birey çevresindeki insanların da kendisi gibi düşünmesini ve davranmasını ister. Eğer çevresindeki kişiler, kişinin kafasındaki kurallara göre davranmazlarsa onlara öfke duymaya başlar ve çatışma ihtimali artar. Bir diğer önemli kalıplaşmış düşüncelerden bir tanesi olarak ele alınan keşkecilik ise kişinin geçmişte yaşadığı birtakım olayları zaman zaman hatırlayıp pişmanlık duyması olarak tanımlanmaktadır. Bu tutum kişinin diğer insanlarla olan ilişkilerini de olumsuz etkileyebilmektedir (Dökmen, 2012).

Dökmen’in ifadeleriyle örtüşecek şekilde K-1, ebeveyniyle yaşadığı çatışmalarının nedeninin ebeveyninin geçmişe dair duyduğu pişmanlıklar olduğunu ifade etmektedir:

K-1: “ atışmalarımı genelde annemle yaşıyorum ve temelinde zamanında kendisinin yapamadığı yapmaya dahi heves edemediği hayattan dolayı yaşadığı pişmanlık duymasına, aynılarını benim de yaşamamı istememesine bağlıyorum. Hem akademik olarak hem maddi olarak hem farklı kariyer olarak kendi yaşadığı

pişmanlığı benim de yaşamamı istemediğini düşünüyorum. Zamanında kendi yaptığı ne varsa tamamen benim yapmamı istemiyor. Benim gibi olursun şeklinde. O şekilde beni kısıtlıyor.”

Ebeveynlerin çocuklardan beklentileri farklılık gösterebilmektedir. Bu beklentilerin temelinde kimi zaman ebeveynin geçmiş deneyimlerindeki pişmanlıkları ve kendi gerçekleştiremediği hayallerini çocukları üzerinden gerçekleştirme isteği bulunabilmektedir. Kimi zaman ise ebeveyn kendi yaşadığı pişmanlıklarını çocuklarının da yaşamaması adına bir tecrübe aktarımında bulunabilmektedir. Ancak her birey hayatı yeni baştan tecrübe etmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin geçmiş deneyimleri ile hayata toptan bakış açısı ve tecrübe aktarımındaki baskıcı tutumu ebeveyn ve genç arasında çatışmalara neden olabilmektedir. Eğer kişilerin sahip oldukları kalıplaşmış düşünceleri çatışma davranışlarını etkiliyorsa bu durumda çatışma durumunu azaltma ya da engellenmenin yolu kalıplaşmış düşünceleri değiştirmek olmalıdır (Dökmen, 2012).

Gençler ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların bir diğer nedeni olarak kuşak farkından bahsetmektedirler. Bu doğrultuda K-5, “Onlar yeni nesli anlamaya çalışıyorlar ama çok da değil. Biri 45 diğeri 50 yaşında. Hani ben mümkün olduğunca anlatmaya çalışıyorum. Hani oluyorsa bu yüzden çatışma oluyor.” şeklindeki ifadesiyle yaşanan anlaşmazlıkların kuşak farkından kaynaklandığını düşünmektedir. K-13 de çatışma nedeni olarak kuşak farkını ele almaktadır: “Jenerasyon farkı ve çevre bence. Çünkü aramızda yaş farkı çok var.” (K-13)

K-7 ve K-4 benzer doğrultuda ebeveynleriyle arasındaki çatışmaların nedenini kuşak farkından kaynaklı yaşandığını düşünen katılımcılar arasındadır. Ebeveynleriyle aralarındaki kuşak farkının birbirlerini anlamada güçlük oluşturduğunu düşünmektedirler:

K-7: “Çatışmalar genelde bence biraz şey oluyor kuşak farkı ya da ergenlik psikolojisi. Bunlar çok etkili. Ben önceki lisedeki çatışmalarımı düşünürsem genelde ben küçüğüm onlar büyük ben onları anlamıyorum onlar beni. Bu biraz daha kuşak farkından ve benim biraz daha ergen düşüncelerimden çatışmalar olmuştur.”

K-4: “Yani (düşünüyor) onların yetiştiği ortam. Onların yetiştirme tarzıyla bizim yetiştirme tarzımız farklı oluyor. Onların büyüdüğü ortam farklıymış benim şu an büyüdüğüm ortam farklı o yüzden birbirimizi anlamıyoruz.”

K-7’nin aynı zamanda ergenlik psikolojisine de değinmesi esasında ebeveyn ve çocukların farklı gelişim basamaklarında olmasına bağlı olarak; farklı bilgi birikimi,

duygu, düşünce, deneyim ve tecrübelerle sahip olunması tarafların olaylara bakış açısını farklılaştırmaktadır. Bu farklı bakış açıları ise fikir ayrılıklarına dolayısıyla kişiler arasında çatışma yaşanmasına sebebiyet oluşturmaktadır.

Zamanla sosyal, bireysel ve düşünsel alandaki değişim ve dönüşümlere bağlı olarak farklı dönemlerde doğup büyümüş bireylerin yetiştikleri kültürel ortamlar da değişiklik göstermektedir. Bu durum kuşaklar arası farklılaşma ile ifadelendirilmiştir. Dolayısıyla aile içi kuşak çatışması, ebeveynler ile çocuklar arasında (eski üyeler ve yeni üyeler arasında) mevcut anlam kodlarının değişmesine bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur (Duman, 2022). Bu noktada gençlerin ebeveynleriyle birbirlerini anlayamadıklarına dair söylemleri önemlidir. Kuşaklararası anlaşmazlıkların kökeninde kuşakların birbirlerini anlama çabası göstermemesi bulunmaktadır. Ebeveynler kendi dünya görüşlerini, davranış ve duygusal kalıplarını çocuklarında görmek ister ve karşılık bulamadığında çocuklarını anlamaya çalışmak yerine onlara karşı eleştirel ya da baskıcı tutumlar benimseyebilmektedir (Atabek, 1991). Dolayısıyla ebeveynlerin kendi yetiştiği dönemin sosyo-kültürel şartları, kişisel deneyimleri, aile ortamı gibi faktörler ebeveynlerin kişiliklerinde ve ebeveynlik tutumları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Yeni olana tam anlamıyla adapte olamayan ve mevcut duruma sürekli olarak kendi geçmiş deneyimleriyle ya da bir diğer ifadeyle kalıplaşmış düşünceleriyle yaklaşan ebeveynler ile genç arasında çatışma durumu görülebilmektedir.

2.3.3. Olumsuz Ebeveyn Tutumları

Ebeveyn tutumları, ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimde belirleyici bir rol oynamaktadır. Görüşmecilerden elde edilen verilere göre gençler (K-4, K-2, K-10) ebeveynleriyle olan çatışmalarının bir nedeni olarak ebeveynlerinin kontrolcü ve müdahaleci tutumlarını değerlendirmektedirler:

K-4: “Birazcık onlar kontrolcü. Bence bizim en çok sıkıntı yaşadığımız konu bu yani. Sırf onların çocukları olduğumuz için her şeylerimizi kontrol etmeye çalışıyorlar. Bir yere gideceğim, arkadaşlarımla buluşacağım mesela, doğum günü kutlaması olsun mesela. Doğum gününün kutlanacağı yeri bile onlar karar vermek istiyorlar. Yani onlara uygun şekilde olmalı. Bizim sıkıntımız bu. Benim ne giydiğimi kontrol etmek ne düşündüğümü kontrol etmek. Burada sıkıntı yaşıyoruz. Problem yaşıyoruz.”

K-2: “Yani işte namazını kıl, kuranını oku. Şöyle yapıyorsun değil mi? Üniversitedesin şunu yapma, bunları yapıyor musun ediyor musun unutma sakın! Eğer onlara ters bir şey yaptıysam genellikle sinirleniyorlar. Hani benim gözümde ters değil ama onların gözünde ters oluyor mesela... Ben genellikle alttan almaya çalışıyorum ama bazen alamadığım da oluyor. Alamadığım zaman da ben sinirleniyorum. Sinirlenmemin sebebi dayatmaları. Dini herkesin... gerçi dinin bir tane yorumu olması gerekiyor, o şekilde yaşanması gerekiyor ama herkes aynı şekilde yaşayamıyor sonuçta. Hani illa onlarınki gibi yaşamamı istemeleri. (...) Ailem tamamen benim hayatımı kontrol etmek istedikleri için çok fazla çatışıyoruz. Zıt kutuplar çünkü. O yapmamı istiyor ben de onun istediği hayatı yaşamak istemiyorum.”

K-10: “Şu arkadaşın kim, nereli yok babası ne iş yapıyor falan. Ben bu konularda konuşmayı sevmiyorum. Bu konularda tartışmalar yaşıyoruz. İşte şu arkadaşım buluşacağım işte hangisiydi, nereliydi, nasıl bir kız, ne yapıyor vs. yani benim önem vermediğim kriterlere de önem veriyorlar. İşte nereli, babası ne iş yapıyor (gülüyor) bu tarz kriterler sinirimi bozuyor yani. Nereli olduğu umrumda değil çünkü.”

Literatürde müdahaleci, koruyucu, baskıcı, otoriter şeklinde isimlendirilen bu ebeveyn tutumlarındaki anne-babalar çocukları üzerinde kısıtlayıcı biçimde kontrolcü davranma ve çocukları adına karar alma tutumu göstermektedirler. Baumrind’e göre bu tutumdaki ebeveynler çocukların tutum ve davranışlarını belirli davranış standardı içerisinde kontrol etmeye ve kendi kabullerine göre şekillendirmeye çalışmaktadırlar (Baumrind, 1966). Bu tutuma sahip ebeveynlerle büyüyen çocuklar ise ebeveynlerine karşı ya isyankar ya da boyun eğici olabilmektedirler (H. Yavuzer, 2003). Dolayısıyla çocuğun üzerinde aşırı müdahaleci ya da baskıcı ebeveyn tutumları ebeveyn-genç arasında çatışmalara neden olabilen bir başka neden olarak değerlendirilmektedir.

Kimi zaman ise ebeveynin önem verdiği kabiliyetler ve kişilik özellikleri gencin düşünce ve yaşam tarzından ayrışabilmektedir. Bu noktada ebeveynin çocuktan beklentilerindeki farklılıklar ebeveyn-genç arasında çatışmalara neden olan bir diğer sebep olarak değerlendirilebilir. Görüşmecilerden K-12, özellikle babasıyla yaşadığı çatışmaların nedenini değerlendirirken onun kendisinden beklentilerinin farklı olmasına değinmektedir:

K-12: “Babamın benden beklentilerinin farklı olması. Babam biraz daha değişik bir şekilde serseri tipli bir çocuk olmamı herhalde istiyordu. Ben ise daha çok sessiz sakın uyumlu her denileni yapan bir insandım mesela ben araba kullanmayı

bilmiyorum o yüzden bir şeyler oluyor işte bu yaşa geldin hala bilmiyorsun gibi bazı şeyler oluyor.”

Mevcut çalışmalarda da ebeveynlerin çocuklarından beklentilerinin farklı olması bir çatışma nedeni olarak değerlendirilmektedir (Tuncer & Aksoy, 2017). Güler (2013) kentli ön ergen öğrencilerinin ebeveynleri ile zıtlasma/çatışma nedenleri üzerine yaptığı lisansüstü çalışmasında anne-babaların kendi beklentilerine uygun çocuklar yetiştirmek istediği ve bu doğrultuda onları sürekli olarak değiştirmeye çalıştığı ancak çocukların buna direnç gösterdiği ve aile ile bir güç savaşına girmeye başladıklarını bulgulamıştır (Güler, 2013). Bu noktada ebeveynlerin çocuklarını farklı bir birey olduklarını ve çocuklarının duygu, düşünce ve davranışlarında özgün ve bağımsız bir birey olduklarına dair kabul geliştirmeleri önemlidir. Elbette ebeveynler çocukları üzerinde sorumluluk sahibidirler ve yol göstericidirler. Ancak bu sorumluluk ve rehberlik etme tutumu aşırılık oluşturduğunda ya da beklentiler bir dayatmaya dönüştüğünde çocuklarda tepkisel yansımalar oluşabilmektedir.

2.3.4. Sosyo-kültürel Farklılıklar

Gençlerle yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların bir nedeni olarak ebeveynlerinin yetiştiği ortamın, kendi yetiştiği ortamdan farklılık göstermesi olarak değerlendirdikleri görülmektedir:

K-8: “Biraz da çok çevreden etkilendiklerini düşünüyorum bu konuda. Hani kendileri bana güvenmedikleri için değil çevresel faktörlerden dolayı endişeleniyorlar aslında. Bu yüzden çatışma yaşıyoruz. (...) Ben tamamen çevresel faktörler olduğunu düşünüyorum. Aslında çok küçükken hep ailemi suçlamıştım ama zamanla şunu anladım ki ailemin çevresel baskılardan dolayı bana baskı yaptığını anladım.”

K-13: “Jenerasyon farkı ve çevre bence. Çünkü aramızda yaş farkı çok var. Bir de bizim kesim sosyal bir yapıya sahip oradan gelen alışkanlık var o yüzden anlama konusunda eksik kalabiliyorlar bazen.”

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda sosyo-kültürel şartların ve imkanların hızlıca değiştiği günümüzde farklı kültürel şartlarda ve ortamlarda dünyaya gelmiş ebeveyn ve çocuk arasında anlaşmazlıklar yaşandığı görülmektedir.

Toplumdaki sosyo-ekonomik katmanlar, etnik, siyasal, dinsel ve bölgesel farklılıklar zaman zaman kişiler arasında çatışma kaynağı olabilmektedir. Çünkü bu unsurlar

bireylerin hayata bakış açılarını, önceliklerini, algılarını ve anlayışlarını etkilemektedir (Küçüköke, 2018). Bireyin yetiştiği ve içinde bulunduğu kültürel, siyasi ve dini öğeler bireylerin bakış açılarını, algı, tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerdir. Dolayısıyla görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde aile içi sorunların yaşanmasında bir neden olarak ebeveynlerin ve çocukların farklı sosyal ve kültürel koşullarda yetişmiş ve yaşıyor olmaları ele alınabilir. Çalışmamız bağlamında oldukça kapsamlı bir çalışma olan ve aile içi çatışmaları kuşak çatışması çerçevesinde ele alan Duman'a göre her dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri farklı olduğu için her kuşak değer yargıları, tutum ve davranışları farklılık göstermektedir. Her kuşak içinde oldukları çevrenin ve kültürün etkisiyle büyümektedir. Dolayısıyla farklı dönemlerde büyümüş ve farklı deneyimler edinmiş olan bireyler hayata aynı pencereden bakmadıkları için birbirlerini anlamaları ve anlaşmaları kolay olmamaktadır. Bireyler, parçası olduğu toplumun baskın değer ve inançlarıyla büyürler. Ebeveynler ile çocuklar arasındaki yetişme tarzı ve ortamındaki farklılıklardan kaynaklı olarak aile içi anlaşmazlıklar ve çatışmalar yaşanması mümkündür (Duman, 2022).

Yavuzer'in (2003) aynı doğrultuda ele aldığı kuşaklararasıda yaşanan çatışmaların sosyal ve kültürel bağlamda temellerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Her kuşak doğup büyüdüğü mekanın ve zamanın şartlarına göre bir kişilik ve kimlik edinir. Bireyin maruz kaldığı toplumsallaşma biçimi bireyin karakterini belirlemekte ve dolayısıyla kendisinden farklı toplumsallaşma deneyimi yaşamış diğer bireylerle bir yapı uyumsuzluğu yaşamasına neden olabilmektedir. Ebeveynler ile çocuk arasında kuşaklar arası boşluk yaşanması dolayısıyla ana-baba ve çocuk arasında sosyal ve kültürel mesafeye bağlı olarak iletişim engeli yaşanmasına neden olabilmektedir (H. Yavuzer, 2003).

2.4. Gençlerin Çatışma Çözme Stratejilerine Dair Bulgular ve Değerlendirmeler

Literatürde ve çalışmamızda sıkça vurguladığımız şekilde çatışma başlı başına olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmemelidir. Çatışmayı olumlu ya da olumsuz kılan husus çatışmaya gösterilen tepkilerin sonuçlarıdır. Bu tepkiler yapıcı olduğunda çatışma sonucu, çatışma yaşayan tarafların arasındaki ilişkileri düzenleyip iyileştirirken, yıkıcı olduğunda kişilerin birbirinden uzaklaşmasına ve ilişkilerinin zayıflamasına ya da tamamen kopmasına neden olabilmektedir (Cüceloğlu, 2024b; Taştan, 2004). Her ne kadar doğal bir olgu olsa da çatışma kişiler tarafından istenmeyen bir durumdur. Bu

bağlamda çatışma yaşayan taraflar çatışmalarını çözmek üzere birtakım strateji ve/veya beceriler kullanmaktadırlar. Bu doğrultuda çalışmamızın son iki bölümünde çalışmamızın ana amacı olan “gençler ebeveynleriyle olan din ve değer temelli çatışmalarını çözerken ne gibi beceri ve stratejiler kullanmaktadırlar?” sorusunun cevabı aranmış ve gençlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular iki tema başlığı altında değerlendirilmiştir: Çatışma çözme stratejileri ve çatışma çözme becerileri.

Çatışma çözme stratejileri literatürde çatışma çözme yöntemlerine dair ele alınan sınıflandırma bağlamında ele alınmıştır (bkz. Johnson & Johnson, 1994; Taştan, 2004). Çatışma çözme stratejileri söyleminden kastımız, çatışma yaşayan kişilerin karşılıklı çıkar ve gereksinimlerini önemsemekten ziyade daha çok kendi istek ve gereksinimlerini ön plana çıkardıkları, çatışmanın çözümü için yapıcı, planlı ya da karşılıklı iş birliğine dayanan çatışma çözme tutumu göstermedikleri, kendi çıkarlarını ön planda tutarak anlık geliştirilen tutum ve davranışlardır.

Görüşmelerde gençlerin çatışma çözme sürecine dair stratejileri literatürde mevcut olan çatışma çözme yöntemleri çerçevesinde başlıklandırılmış ve yorumlanmıştır. Görüşmelerden tespit edilen çatışma çözme stratejileri üç alt başlıkta ele alınmıştır: Kavgacı, Uyum Gösterme/Kaçınma ve Taktiksel Yaklaşım.

2.4.1. Kavgacı

Gençlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalara dair gösterdikleri bir tepkinin kavgacı olduğu görülmektedir. Literatürde kavgacı, zorlama ya da saldırganlık gibi isimlendirmelerle ele alınan çatışma çözme davranışı taraflardan birinin diğeri üzerinde baskı ve güç kurarak üstünlük ve ayrıcalık istemesidir. Bu davranışın sonucunda taraflar birbirlerinde kırgınlık ve üzüntü bırakmaktadırlar. Bu da kişiler arası ilişkiyi olumsuz etkilemekte ve dolayısıyla çatışma taraflar için kaybet-kaybet şeklinde sonuçlanmaktadır (Taştan, 2004). Dolayısıyla çatışma yönetimi bakımından yıkıcı bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Gençlerin bir kısmının (K-2, K-4 ve K-10) ebeveynleriyle yaşadıkları uzlaşmazlıklarının zaman zaman kavgaya dönüştüğü görülmektedir.

Ailesiyle olan iletişimini genel çerçevede baskıcı olarak tanımlayan K-2, giyim tarzı konusunda ebeveynleriyle birtakım çatışmalar yaşadığını ve ebeveynlerinin baskıcı

olarak değerlendirdiği tutumlarına karşı kendisinin sinirlenerek tepki verdiğini ve neticede ebeveynleriyle arasında iletişimsel kavga yaşandığını ifade etmektedir:

K-2: “(Giyim tarzıma) karşıyorlar. Onlar kontrol etmek istiyorlar nasıl giyindiğimi.

Kendi istediğim gibi giyinemem onların yanında. (...) Onu giyme, bunu giymek zorundasın.

-Senin tepkin nasıl oluyor?

Sinirleniyorum. Sinirlenerek iletişim kuruyorum. Sinirimi de gösteriyorum.

-Sonuçta ne oluyor peki?

Kavga ediyoruz. Haliyle karşı taraf da sinirleniyor. Ben de sinirleniyorum. Kavga çıkıyor.”

Çatışma özme sürecinde kavgacı tutum benimseyen bireyler, çatışma anında kendi duygu, düşünce ve isteklerini kabul ettirmek amacıyla karşı taraf üzerinde baskı kurma eğiliminde bulunmaktadır. Tarafların her ikisi de bu baskıyı kurma eğilimi gösterdiğinde kavga kaçınılmaz olmaktadır. Kavgacı tutum, problemin çözümüne yönelik olmaması sebebiyle taraflar arasında bağların zedelenmesine ya da tamamen kopmasına neden olabilmektedir.

Bu doğrultuda K-2’nin düşünce ve isteklerini ebeveynlerine kabul ettirme çabası gösterdiği, ebeveynlerinin kendi kararlarında baskın olduğu noktada çatışmanın kavgaya dönüştüğü görülmektedir. Ancak ebeveynlerinin zamanla tutumlarında değişimler olduğu görülen K-2’nin kendi kararlarını kabul ettirme tutumu karşısında ebeveynlerinin kimi zaman sessiz kalmayı benimsedikleri görülmektedir:

K-2: “Yavaştan alttan vermeye başladım. Ben böyle bir hayat istiyorum hani şeklinde. Eee tabi ki de çok sert ıkışlar yapamıyorum, ben bunu istiyorum diyemiyorum ama hani istediğim şeyin çeyreğini verebiliyorum onlara alttan bir şekilde. Ama yine de en başta sıkıntı çıkıyor, ‘hayır öyle şey mi olur, saçmalama’ diye. Kavga çıkıyor ama sürekli sürekli bu konuyu duymaya başladıklarından sonra birazcık da olsun alışıyorlar. şeyi de anlıyorlar ‘tamam değiştiremeyeceğiz bunun fikrini, bu böyle’ diyerek kabullenmek zorunda kalıyorlar. Ama sözlü olarak hala hayır var onay yok, kendi içlerinde kabullenseler bile onay veremiyorlar sözlü bir şekilde”

K-4, şu an ebeveynleriyle olan çatışmalarında daha uyumlu bir iletişimleri olsa da geçmiş zamanda -bu zamanı ergenliğinin zirveleri olarak tanımlıyor- çatışma durumunda daha kavgacı bir iletişim biçimleri olduğunu dile getiriyor. Ergenlik psikolojisinde birey fiziksel, sosyal, psikolojik ve davranışsal olarak birtakım değişimler yaşamakta, bu

değişimlere bağlı olarak çevresini, duygu ve düşüncelerini sorgulamaya ve eleştirmeye açık olmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde kişiler arası çatışmalar yaşanması doğal ve olağan bir durumdur. Bu doğrultuda K-4'ün bu dönemin getirdiği sorgulayıcı ruh halinin ebeveynleriyle olan iletişimine yansıdığı görülmekte ve kendisi tarafından ifade edilmektedir:

K-4: “Bundan 6-7 yıl önce ben daha o zamanlar ortaokuldaydım. Ee o zamanlar onlar bu kadar koyu oldukları için (dine bağlılıklarından bahsediyor), bu konuda katı oldukları için ben de kaçıyordum onlardan. Bende ters tepki uyandırıyorlardı onların bu kadar bağlı olmaları. Benim çevremdeki arkadaşlarım da biraz daha benim ailemin bu yapısından uzak bir yerdeydi. Bu yüzden ben çok yaşamak istemiyordum bunu o dönem için. Kendimi geri çekiyordum. Onlar da ısrarla benim tekrar buraya bağlı olmamı istiyorlardı. O zamanlar için söyleyeyim yani 6-7 yıl önce hani babamla sürekli kavga ediyorduk. (...) Tamamen çatışma, kavga. Böyle yani fikir tartışması gibi yani. Ben söylediğimi ona kabul ettirmeye çalışıyorum o kendi düşündüğünü bana kabul ettirmeye çalışıyor. Asla bir ortak paydada buluşamadık o zaman için. “

K-4 şu an daha anlayışlı bir aile içi iletişime sahip olduklarından bahsederken ifadesinde “bu konular dışındaki tartışmalarda” ifadesini kullanmaktadır. Devam eden ifadelerinde ise K-4 şu an hala birtakım çatışmalarını “kavga” ifadesini kullanarak dile getirmektedir: “Mesela geçtiğimiz bayram ziyaretinde giydiğim eteğin boyu giydiğim şeyin açıklığı tartışma konusu oldu. Ben yine giyip çıkıyorum ama burada evde yaptığımız kavgaların haddi hesabı yok. Bütün gün onun lafı yapılıyor.” Bu noktadan ele alındığında K-4, geçmiş zamanda ve günümüzde ailesinin birtakım dini ve kültürel kodlarıyla çatışmalar yaşadığı ve bu çatışmaların kavgaya dönüştüğü ya da dönüşmeye oldukça müsait olduğu görülmektedir.

K-10 da K-4 gibi ergenlik döneminde aile içi çatışmalarının daha şiddetli olduğunu ancak şimdilerde biraz daha sakinlediğini “ergenliğimin zirvelerindeyken daha sert yaklaşırdım (...) şimdi biraz daha sakin kalmaya çalışıyorum.” ifadeleriyle belirtmektedir.

Dolayısıyla özellikle ergenlik döneminin ebeveyn ve çocuk arasındaki çatışmaların kavgaya dönüşmeye daha müsait olduğu bir gelişim dönemi olduğu görülmektedir. Aile içi çatışmalara dair tarafların tutumu baskıcı olduğunda, birbirlerini anlamak için çaba göstermediklerinde çatışmaların kavgaya dönüşmesi olağan görülmektedir.

Kavgacı çatışma çözme yöntemi aile içi ilişkiler açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kavga durumunda taraflar birbirlerine karşı üstünlük kurma ve bunu karşı tarafın üzerinde baskı kurarak kazanmaya çalışmaktadırlar. Sözel ya da fiziksel baskı gören tarafın bu durumdan olumsuz etkilenmesinin yanı sıra baskı gösteren taraf da bu davranışından zarar görebilmektedir. Zira bu baskıcı ve kavgacı tutum kişiler arası iletişim ve ilişkilerin olumsuz etkilenmesine ve hatta tamamen kopmasına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla çatışmaların kavgacı bir tutumla ele alınması ve çözülmesi çatışma yaşayan taraflar için yıkıcı sonuçları olan bir çatışma çözme tutumudur (Taştan, 2004).

2.4.2. Uyum Gösterme/ Kaçınma

Gençlerin ebeveynleriyle yaşadığı çatışmalar ya da yaşayacaklarını düşündüğü muhtemel çatışma alanlarında gösterdiği bir diğer çözüm yöntemi uyum gösterme ya da kaçınmadır. Literatürde uyum gösterme ve kaçınma yaklaşımı farklı başlıklarda ele alınmaktadır. Çatışmadan kaçınma, tarafların çatışmayı görmezden gelerek ya da varlığını inkar ederek problem üzerine konuşmaktan ve çözüm yolu aramaktan uzak durmayı tercih etmeleridir. Johnson&Johnson'ın (1994) kaplumbağa betimlemesinde olduğu gibi taraflar çatışma durumunda tıpkı bir kaplumbağa gibi kabuklarına çekilerek çatışmayı görmezden gelmektedirler. Bu durumda taraflar arasında ihtiyaçlar ve gereksinimler önemsiz (Karapınar, 2021; Taştan, 2004). Üzerine konuşulmayan ya da çözüm üretilmeyen problemler çözülemediği için varlığını devam ettirir böylece çatışmaya dair görmezden gelme davranışında kazançlı çıkan bulunmamaktadır.

Diğer yandan uyum gösterme tutumu, bireyin karşı tarafın istek ve beklentilerine uyum göstererek kendi isteklerinden vazgeçmesi durumu olarak değerlendirilmektedir. Bu davranıştaki birey kendi istek ve düşüncelerini karşı tarafın beklentilerine göre uydurur. Bu tutumdaki taraf, kendi istek ve ihtiyaçlarını arka plana attığı için kendi açısından kaybet durumu söz konusudur (Taştan, 2004).

Ancak görüşmecilerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde bu iki yaklaşımın birbiriyle bağlantılı ve birbirini tamamlayıcı yaklaşımlar olduğu değerlendirilmesi sonucu bütüncül bir okuma yapabilmek adına tek başlık altında ele alınmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu doğrultuda veriler değerlendirildiğinde ebeveynleriyle mevcut olan ya da olması muhtemel çatışmalarına karşı uyum gösterme/kaçınma tutumu benimseyen gençlerin, susma, alttan alma, sessiz kalma ya da herhangi bir tepki göstermeme gibi tutumlar benimseyerek çatışmayı engellemeye çalıştıkları ya da görmezden geldikleri görülmektedir.

Aile içi çatışmalarını çözmede uyum gösterme/kaçınma tutumunu benimseyen gençlerin bu tutumlarına dair bazı gerekçelendirmeleri bulunmaktadır. Örneğin K-1, K-10, K-11 ve K-13 ebeveynlerinin sabit fikirlere sahip olduğunu ve düşüncelerinin çok kolay değişmeyeceğini düşünmektedirler. Ebeveynleri tarafından anlaşılmadığını düşünen ve çabalarının onların fikirlerini değiştiremeyeceğini düşünen gençler, muhtemel çatışmaların yaşanmasından kaçınmak amacıyla ebeveynlerine karşı susmayı ve uyum göstererek çatışmadan kaçınmayı tercih etmektedirler:

K-1: “Ben sessiz kalmayı tercih ediyorum. Birçok konuda bu böyle oluyor, he diyip geçiyorum. (...) Anlamıyor çünkü, kendi nerden anlamak isterse kullandığım kelimeyi tutuyor, çekiyor, o şekilde yorumluyor. Biraz daha annem için ya da diğer insanlar için de öyle çevremdeki konuştuğun değil yaptığın önemli ben ona orda ne cevap verirsem vereyim ben kalkıp namazımı kılmadığım sürece annemin ne öfkesi dinecek ne de bana söylediği şeyler hakkında bana karşı düşüncesi değişecek. Bu yüzden direnmiyorum, tartışmaya girmiyorum, sessiz kalıyorum. Kıldığım zaman zaten görüyor. Öyle...”

K-10: “Uzlaşmacı olmuyor. Ben kendi fikrimi kabul ettirebileceğimi kesinlikle zannetmiyorum. Bu yüzden genelde çatışmacı oluyor. Daha çok o tür konulardan kaçınmaya çalışıyorum. Tartışmaya sebep olacak konulardan...”

(...) Karşı bir tepki göstermiyorum sözlü olarak ikna etmeye de çalışmıyorum. Bir yerden sonra ikna olabileceklerini de düşünmüyorum. Maalesef kalıplaşmış fikirleri var belli bir yaştan sonra onları değiştirmek gençlerde belki mümkün oluyor da o yaşlarda pek mümkün olmuyor.”

K-11: “Ailen olsun başkası olsun kendini anlatırsın, benim de haklılık payım var dersin. Anlamadıklarını görünce bir süre sonra susuyorsun.”

K-13: “Sesiz kalıyorum çünkü haklı bence ama o an ben öyle giyinmek istiyorum. Ve söylesem de değişmeyecek. Ben yorum yaparak onun fikrini de değiştiremeyeceğim o yüzden boşuna açıklama yapmıyorum.”

Gençler, çatışma anında ebeveynlerine karşı doğrudan karşı gelmekten kaçınarak uyum gösterme/kaçınma tutumu benimsemelerinin bir diğer sebebi olarak ailelerine olan maddi

bağılıklarını öne sürmektedirler. Henüz maddi bağımsızlığını ele alamamış ve bireysel yaşam alanını tamamıyla ailesinden ayıramamış gençler, maddi olarak aile fertlerine bağılılık duyduklarını ve mevcut çatışmalarının ailenin sunduğu finansal desteğe engel olacağından endişe etmektedirler:

K-2: “Sinirlenmemin sebebi dayatmaları. Dini... herkesin... gerçi dinin bir tane yorumu olması gerekiyor. O şekilde yaşanması gerekiyor ama herkes aynı şekilde yaşayamıyor sonuçta. Hani onlarınki gibi yaşamamı istemeleri. Altan almamın sebebi de sonuçta finansal olarak onlara bağılıyım maddi açıdan ve hani din çok önemli olduğu için bizim ailede, o finansal şeyi kesebilirler. Kesmezler ama yani böyle bir ihtimal var sonuçta o yüzden altan alıyorum. Maddiyi de geç eğer altan almazsam şey olur aramızdaki ilişki tamamen kopabilir bunu da göze almak istemiyorum.

Gençler, maddi olanakların yanı sıra ailelerinden gelen manevi desteği kaybetmekten de endişe duymaktadırlar. Manevi desteği kaybetme endişesi gençlerin aile içi çatışmalarda ebeveynlerine karşı doğrudan karşı gelme tutumu sergilemeyerek uyum gösterme tutumu göstermelerinin bir diğer sebeplerinden biridir. Böylece aile içi ilişkilerde yakınlık, dayanışma ve güven duygusu gençlerin temel gereksinimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır:

K-12: “Onlar benim büyüklerim. Bir yerde de muhtacım, bir yerde ihtiyacım var. Mesela annem için ona ihtiyacım var ondan diyemem annemi sevdiğimden ve onunla iletişimimden dolayı çatışmak asla istemem. Onunla olan arkadaşça ilişkimden dolayı diyebilirim. Babamla ama ihtiyacım olduğu için diyebilirim. Bir tık maddi ihtiyaç. Maddi açıdan da her zaman yardımcı olmuyor ama en azından arkamda bir -belki ben kabul etmesem de- bir baba figürünün olmuş olduğunu hissetmek iyi oluyor tabi ki.”

Gençlerin ebeveynleriyle doğrudan bir çatışma içine girmek istememelerinin bir diğer sebebi; çalışmamızın amacı doğrultusunda din ve değerler üzerine görüşmelerimizi gerçekleştirdiğimiz gençlerin dini emrin farkında olup bu konularda doğrudan bir karşı gelme göstermekten çekinmeleridir: “Sonuçta inancın getirdiği bir şey olduğu için bu, yapmak zorundasın o yüzden yapmayacağım diyemiyorum. Yapacağım diyip yapmıyorum.” (K-2)

Özellikle dini emirlerin ve gerekliliklerinin farkında olan gençler, din olgusu üzerinden kurulan iletişimlerinde doğrudan karşı bir tepki göstermekten çekinmektedirler. Gerçekleştirilen görüşmeler değerlendirildiğinde bu gençler, dini emirlerin ve

gerekliliklerin geçerliğı üzerine bir tartışmaya girmemekte; yorumlama ya da pratikte ebeveynleriyle birtakım çatışmalar yaşamaktadırlar. Dolayısıyla dini zemini bulunan konularda gençler ebeveynlerinin ikaz ya da tepkilerine karşı doğrudan karşı çıkmamakta ve susmayı tercih etmektedirler:

K-2: “Dinle alakası olmayan bir konuya da dini soktukları için çok yanlış yorumlar yapabiliyorlar ama ben buna da çok şey yapamıyorum, hayır diyemiyorum. Çünkü dersem dinsiz olacağım. Bu tarz konular oluyor ama çok da sesimi çıkartmıyorum çünkü hani bu tarz bir kavganın gerekli olduğunu düşünmüyorum. Sadece fikrimi belirtmiyorum ve geçiyoruz konuyu.”

Gençlerin çatışmaya karşı uyum gösterme ya da kaçınma tutumunu benimsemelerinin bir diğer sebebi gençlerin karakteristik özelliklerinin farkında olarak duygu ve davranışlarını kontrol etme becerisi olan özdenetime sahip oldukları görülmektedir. Özdenetim, kişinin duygu, düşünce, dürtülerini ve isteklerini denetlemek amacıyla kendi kendine uyguladığı bilinçli ya da bilinçdışı kontrol olarak tanımlanmaktadır. Yıkıcı olan duygu ve içsel güdülerini kontrol altına almak anlamına gelen özdenetim, içsel tepkileri engelleme ve istenmeyen davranış eğilimlerini durdurma becerisidir (Zeybel, 2023). Bu doğrultuda K-5 ve K-8’in ifadelerinden kişisel özelliklerinin farkında olup çatışma anındaki davranışlarını ebeveynlerini üzme ya da kırmaktan çekinerek kontrol altına almaya çalışmakta ve yeri geldiğinde çatışmaya dair susmayı tercih etmektedirler:

K-8: “Ama bazen onlara karşı susmak zorunda kalıyorum. Çünkü benim çok sinirli bir yapım var. Ve sinirlendiğim zaman karşımdakinin kalbini kırabiliyorum. Kırmamak adına susmayı tercih ediyorum. Ya da ortada bir kavga çıkmasın diye susmayı tercih ediyorum.”

K-5: “Benim yapım biraz da serttir aslında ama onlara karşı asla böyle davranmamaya çalışıyorum. Davranıyorum da aslında çok da böyle keskin olmamaya çalışıyorum. Kırmamak için alınmasınlar kırılmasınlar diye. Üzmek de istemiyorum.”

Boyun eğme, taraflardan birinin, karşı tarafın ilgi ve ihtiyaçlarının ön plana çıkması durumunda kendi ilgi ve ihtiyaçlarından feragat etmesi durumudur. Bu stilde bir kendini feda etme durumu vardır (Koçak & Aktaş, 2019). Çatışmadan kaçınmayı tercih eden gençlerin bir kısmının (K-4, K-12) ailelerinin istek ve beklentilerine karşı boyun eğme göstererek kendi istek ve arzularından vazgeçmek zorunda kaldıkları görülmektedir:

K-4: “Onlar istiyor zaten benden bunu, özen göstererek giyinmiş olsam bile onlar için yeterli olmuyor. Bunu değiştir üzerine bir şey al. Arkanı örtün, bir yerin

açılmasın, atletini giy vs. Onlar böyle yap dediği için mecbur yapıyorum ben de. (...)
Ben artık kavga etmeyi bıraktım. Ne karşı çıkıyorum ne tepki gösteriyorum.
Kabulleniş aşamasındayım. Pek tepki vermiyorum. (Bu kabulleniş beni yapmak istediğim şeyden) alıkoyuyor, olduğu gibi, her şeyi olduğu gibi kabul ettim.”

K-12: “Ben çok ailemle çatışmak istemiyorum. Yani zaten annemle çatışma gibi bir durumumuz olmuyor. İletişim olarak söylüyorum annemle iletişimimiz çok iyidir. Babamla da yani ben çatışma konusunda çok uyum göstermeye çalışan, bir şey söylendiğinde çok orali olmayan ya da söyleneni yapan biri olduğum için çatışmamız pek olmaz.”

Gençlerin diğer bir kısmı ise çatışmaya karşı ebeveynlerine uyum gösterme ya da kaçınma tutumlarını benimserken ebeveynlerine karşı tamamıyla boyun eğme göstermemektedirler. Öyle ki bu gençler “çatışma durumunda uyum göstermek ya da çatışmadan kaçınmak seni olmak istediğin kişiden ya da yapmak istediğin şeyden alıkoyar mı?” sorusuna “hayır” cevabını vermişlerdir:

K-1: “Ben yapacağım ya da yapmayacağım şeyi birisi bana yap dediği için ya da yapma dediği için yapmam. Eee... o an sessiz kalıyorsam muhatap olmak ya da uzatmak istemiyordum. Ama ben yine yapacağımı yapıyorum. Kılmayacaksam kılmıyorum kılacaksam kalkıp kılıyorum. Kıyafet konusunda da öyle ya annemin bağırıp çağırması ya da beni cezalandırması beni yapacağım hareketi çok da etkilemiyor açıkçası. O anki durumu sakinleştirmek için sessiz kalırım.”

K-2: “Şöyle... lisedeyken tabi ki de alıkoymak zorunda kalıyordum çünkü yapamazdım, o evde yaşıyordum, özgür değildim o kadar. Ama üniversitede olduğum için şu anda ne kadar sıkıntı çıksa da hayır deseler de eninde sonunda ben yapabiliyorum ki hani şeyi de daha demin de dediğim gibi ailem istemediği için benim çok istediğim bir şeyi sırf ailem istemiyor diye yapmamak gibi bir durum yok. Çünkü içimde kalır ilerde derim ki neden yapmadım pişman olurum sırf ailem istemediği için. Belki çok güzel yerlere gelirdim ya da başarabilirdim şeklinde içimde bir pişmanlık oluşmasın diye ne kadar aramızda kavga çıkacak da olsa her zaman tamam yapacağım diyorum. Yoksa ben hiçbir şekilde üniversiteye de gidemezdim zaten. O yüzden yapıyorum. Alıkoymuyorum.”

Bu doğrultuda sonuç olarak ebeveynlerine doğrudan karşı çıkamayan ve çatışmadan uzak durmak isteyen gençler, mevcut ya da muhtemel çatışmalarında uyum gösterme ve kaçınma tutumlarını benimseyerek aile içinde ortaya çıkan ya da çıkacak olan çatışma durumlarını engellemeye çalışmaktadırlar. Gençler bu yaklaşımı benimsemelerini bazı

hususlarla gerekçelendirmektedirler: Birincisi, dini emirlerin farkında olan gençler dini konularda doğrudan karşı çıkma gösterememektedirler; ikincisi, gençler, ebeveynlerinin maddi desteklerine ihtiyaç duymaktadırlar; üçüncüsü, ailelerine bir bağ ve güven duyan gençler onlara doğrudan karşı çıkmanın aile bağlarını zedelemesinden korkmaktadırlar; dördüncüsü, ebeveynlerinin -gençlerin ifadelerine göre- kalıplaşmış fikirlerini değiştiremeyeceklerini ve çatışmanın onlara bir fayda sağlayamayacağını düşünmeleri; son olarak ise gençlerin kendi karakteristik özelliklerinin farkında olup ebeveynlerine karşı kırıncı olmamak adına özdenetimde bulunarak susmayı tercih etmeleridir.

Bu tutumdaki gençlerin bir kısmı çatışmadan kaçınırken ebeveynlerine boyun eğme gösterirken diğer bir kısmı uyum gösterme ya da kaçınma yaklaşımının onu kendi fikirlerinden ya da yapmak istediği şeylerden uzaklaştırmadığını ifade etmektedirler. Böylece bir yandan ailelerine bağlılıklarını devam ettirmekte olan bu gençler, diğer yandan aileden bağımsız olarak edindikleri kimliklerini yaşatabilmek ya da arzuladıkları hedeflerini gerçekleştirebilmek adına mevcut ya da muhtemel aile içi çatışmalarını çözmeye karşı birtakım taktiksel stratejiler benimsemektedirler.

2.4.3. Taktiksel Yaklaşım

Veriler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmalarını çözmeye sürecinde benimsedikleri ve sergiledikleri bir diğer tutum ‘taktiksel yaklaşım’ olmaktadır. Lüküslü’nün ortaya koyduğu “zoraki konformizm” kavramı “toplumun kurallarına gerçekten inanmadan bu kurallara uyum göstermek” olarak tanımlanmaktadır (Karahasan, 2019). Böylece ailelerine bağlılık ve bağımlılık hisseden gençler, ailelerinin kurallarıyla savaşamayacağını ya da savaşa dahi galip çıkamayacağını düşündüğü noktada o kurallara inanmak ve uyum göstermek zorunda hissetmektedirler. Ancak gençler, bu kurallara uyum gösteriyormuş gibi görünseler dahi bu kurallara tamamiyle inanç ve kabul göstermemektedirler. Böylece aileleriyle olan çatışmalarını çözmeye noktasında birtakım taktikler geliştirebilmektedirler (Lüküslü, 2009). Türkiye’deki 18-30 yaş arası gençlerin ihtiyaçlarını, potansiyellerini ve isteklerini incelemek üzere veri toplayan bir araştırma programı olan Next Generation bünyesinde gerçekleştirilen “Türkiye’deki Gençlerin Sesi” başlıklı araştırma raporunda gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaları çözmeye noktasında birtakım taktikler geliştirildiğinden bahsedilmektedir. Araştırmanın akademik danışmanlığını yürüten Lüküslü, bu hususta

gençlerin ailelerinin kurallarına ve değerlerine doğrudan karşı çıkmak yerine, ailelerine yalan söyleme veya gizleme gibi “taktiklere” başvurduğuna dikkat çekmektedir (Next Generation, 2022)

Çalışmamız bağlamında gençlerle olan görüşmelerimizden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değerler özelinde çatışmalarına gösterdikleri tepki ve tutumlar Lüküslü’nün ifadeleri ile örtüşmektedir.

K-1, ebeveynleriyle olan çatışmalarını “onlara onay gösteriyormuş gibi yaparak” çözme tutumu gösterdiğini ve böylece onaylama göstergesi ile mevcut ya da muhtemel çatışmaları engelleyecek bir taktiksel yaklaşım gösterdiği görülmektedir:

K-1: “Anne babaya “he” diyeceksin bence ya (gülüyor). Yani onları onaylıyormuş şeklinde gözüktüğümüz zaman ve sadece gözükmek değil biraz öyle de davranmak gerekiyor tabi ki, sonuçta onlar bizden daha tecrübeli ve daha bilinçliler, birçok konu hakkında onların da size karşı davranışları daha yumuşak olmaya başlıyor. Bu yüzden çatışmaktansa belli bir süre onaylayarak devam edildiğinde bir süre sonra onlar da size öyle yaklaşmaya başlıyorlar ve daha iyi bir iletişim kurulduğunu düşünüyorum.”

Ancak ailesine karşı onaylama gösterdiğini dile getiren K-1, kendi değer ve düşüncelerini devam ettirmekte ve ebeveynlerinin tepki göstereceğini bildiği konuları onlardan gizleme tutumu benimsemektedir:

K-1: “Geçmişte kesinlikle izin vermiyorlardı. Haberleri yoktu tepkilerini tahmin ettiğim için söylememeyi tercih ediyordum. Erkek arkadaşlarımın isimlerini kız isimleriyle değiştirip o şekilde buluşacağımı söylüyordum.”

K-10, giyim tarzı konusunda ebeveynleriyle anlaşmazlığa düştüğünü ifade etmekte ve “giyim tarzın ailenin olmadığı yerde farklılık gösterir mi?” sorusuna “Evet, gösterir. Ailemin bundan haberi olmuyor.” cevabını vermektedir. Böylece ebeveynlerine karşı bir gizleme taktiği ile yaşanabilecek çatışmayı engellemeye çalışmaktadır. K-10 ibadetler konusunda ise ebeveynlerinden uyarı aldığı anda “ya direkt yapmıyorum ya da odama geçip bir süre sonra geri geliyorum.” ifadesini kullanmaktadır.

K-2, tıpkı K-1 gibi ailesine karşı onay gösterme tutumunu benimsemektedir. Üniversite ortamındaki giyim tarzının ebeveynlerinin bulunduğu ortamdaki giyim tarzıyla değişiklik gösterdiğini ifade eden K-2, bu durumu çatışmadan kaçınmak için taktiksel bir yöntem olarak uygulamaktadır:

K-2: Ben de onların suyuna gidiyorum. Hani buraya onların yanına geldiğimde daha farklı giyiniyorum kavga çıkmasın, sıkıntı çıkmasın diye. Ama yine de o giyinişimi de beğenmedikleri oluyor, o zaman artık ben de yeter diyorum, hani buna da laf edemezsiniz şeklinde kavga çıkıyor.

Sivil toplum kuruluşlarına katılım gösterme konusunda ebeveynleriyle çatışma yaşadığını ifade eden K-8, ebeveynleriyle olan anlaşmazlığını başlangıçta konuşarak ardından yakın kimseden destek alarak (iş birliği) ebeveynleriyle bu durumu çözmeye çalışmış ancak başarılı olamadığı noktada gizleme taktiği kullanarak ebeveynlerine bu durumu aktarmaktan kaçınmakta ve böylece muhtemel çatışmalara engel olmaktadır:

K-8: “Gençlik merkezlerini duymuşsunuzdur. Oraya gitmeyi çok seviyorum üniversite 4. sınıfım şu an 3 yıldır da gidiyorum ama ailem oraya gitmeme izin vermemeye başladı. Birinci sınıfta onlara anlattım, oraya gidiyoruz, şöyle etkinlikler yapıyoruz falan gibi. Daha sonra ailem bundan rahatsız olduğunu gördüğümde neler yapabileceğimi düşündüm. Hani ilk başta aslında birilerinden... Dayımla falan konuşmaya çalıştım, sonra yine ikna olmadılar. Sonra kendimce tek çözüm onlara anlatmamak oldu. Hani gençlik merkezine gittim değil de mesela o gün arkadaşlarımla oturdum diyelim. Arkadaşlarımla oturdum sonra yurda geldim, yurttan şunları yaptım şeklinde...”

Erkek katılımcılardan olan ve İmam Hatip Lisesinde eğitimine devam ettiği sıralarda namaz kılariken kullanmak amacıyla, kendi isteğiyle cübbe aldığını ve babasının tepkisiyle karşılaşan K-12, o dönemde namazlarını babasının görmeyeceği bir yerde kıldığını ifade ederek bir yandan kendi kabullerini uygulamaya devam ettirirken bir yandan bu kabullerini ebeveyninden gizleme stratejisi ile çatışmaların önüne geçmeye çalıştığı ifadelerinde görülmektedir:

K-12: “O zamanlar ben, eve geldiğinde babam beni namaz kılariken görmesin diye odada kılıyordum. (...) Ben o zamanlar daha çekingendim, şimdiki gibi değildim, hani tırsamak denir ya öyle oldum. Babam beni görmesin diye kapalı kapılar ardında namaz kılıyordum ve o cübbeme de zarar verir düşüncesiyle onu hep saklıyordum. Sadece namaz kılariken kullandığım bir cübbeydi. Belki öyle bir tenezzül edemezdi ama bana karşı o tutumundan dolayı korktum ve cübbemi sakladım, görmemesi için odalarda namazımı kılıyordum.”

Gençlerin ebeveynlerine karşı gizleme taktiğini uyguladığı bir diğer alan sosyal medyadır. Gençlerin bir kısmı sosyal medya platformlarından ya ebeveynleriyle

takipleşmemeyi tercih etmektedirler ya da ailelerinin bilmediği anonim bir hesap kullanmaktadırlar:

K-1: “Onların bilmediği bir hesabım daha var sadece arkadaşlarımın ekli olduğu. Orada daha herkese göstermediğim halimi mi diyeyim artık anlarımı paylaşıyorum. Daha samimi bir ortam ve sadece birkaç samimi arkadaşımın olduğu bir hesap. Çünkü orda paylaştığım hayatımı gördükleri zaman ki yanlış bir şey de yapmıyorum. Pikniğe gidiyorum, arkadaşlarımla zaman geçirmek için heykel yapmaya falan gidiyoruz ama ailem bunu görseydi biz seni oraya okul okumaya gönderdik sen bunlarla mı ilgileniyorsun gibi yorumlarda bulunacaklardı. Ben de o yüzden her şeyimi paylaşmayı tercih etmiyorum.”

K-2: “Kıyafet... makyaj... görmelerini istemiyorum...”

Kullandığım hesap anonim değil şu an kullandığım hesaptan takipleşmiyoruz zaten bu hesabın varlığından da haberdar değiller. O şekilde. Anonim hesabım yok tek bir hesabım var onu da bilmiyorlar zaten.”

K-4: “Benim mesela... ne zaman takipleşmeye başladık bilmiyorum ama o zamandan beri mesela hikayelerim gizlidir onlara. Takipleşiyoruz ama hikayelerim gizli mesela. Bilmiyorum ben aslında her şeyimi paylaşıyorum. Hikâyede paylaştığım fotoğrafı gidip aile grubuna da yollarım. Ama niyeyse o hikayelerim gizli bilmiyorum.

-Anonim hesabın var mı?

Var. Onların olmadığı... Aslında saklamak üzerine değil o hesabımda yaklaşık 20 kişi falan var çok küçük bir hesap. Normal benim kendi arkadaşlarımın yarısı bile bilmiyor o hesabı. Bu birazcık daha özel tuttuğum bir hesap orası. Bilmiyorum hiç öyle bir bahsi geçmedi. Kardeşim biliyor mesela ama annemle babamla bu konuyu hiç konuşmadığımız için haberleri yok.”

K-10: “Ben yok takipleşmeyi tercih etmiyorum haberleri var biraz üzülüyorlar da bizi niye almıyorsun diye (gülüyor) ama öyle yani. Pek de tasvip etmiyorlar aslında. Ya kızım bizi de al niye almıyorsun neler paylaşıyorsun falan. Çünkü bizim yaşantılarımız farklı, yaşantımız farklı onlar tamamen anlayamıyor yani farklı geliyor onlara o yüzden istemiyorum.”

Sonuç olarak çatışma durumunda ebeveynlerine doğrudan karşı gelemeyen ya da gelmek istemeyen gençler, muhtemel yaşanacağını öngördüğü çatışmaları önlemek ve mevcut çatışmalarını çözmek için birtakım taktikler geliştirmektedir. Bu gençlerin bazıları kimi zaman ebeveynlerini onaylama taktiği gösterirken kimi zaman yalan söyleme ya da gizleme taktiklerine başvurmaktadırlar. Lüküslü (2013) zoraki konformizm ile

adlandırdığı gençlerin bu davranışlarına dair altta yatan temel nedeni şu şekilde ele almaktadır:

“Zoraki konformist davranış, toplumun kurallarına gerçekten inanmadan bu kurallara uyum göstermek anlamına gelir. Doğrudan kurallara karşı koymak yerine çeşitli “taktikler” icat edilerek kurallar “öldürülür” ve ardından “zombi” kategoriler olarak paradoksal bir biçimde geri getirilir. Bu duyarsız bir davranış olmaktan ziyade, gerçek ve güçlü bir mutsuzluğu gizleyen ve derin acıları bir maskenin ardına saklayabilen bir durumdur.” (Lüküslü, 2013)

Böylece gençler bir taktik geliştirerek doğrudan ebeveynlerine karşı gelmeden ve dolayısıyla ebeveynleriyle doğrudan bir çatışma yaşamadan aynı zamanda arka planda gerçekleştirmek istedikleri şeyleri ya da olmak istedikleri kişiliği gerçekleştirebilmektedirler. Bu bağlamda gençlerin din ve değerler özelinde yaşadıkları çatışmaları incelediğimiz çalışmamızda gençlerle gerçekleştirilen görüşme veri sonuçları gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalarını çözüm sürecinde gizleme, yalan söyleme ya da onaylama gibi taktikler ile ebeveynleri ile olan çatışmalarına taktiksel çözümler geliştirdiklerini göstermektedir.

Gençlerle gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmaları çözüm sürecinde benimsedikleri stratejilerin taraflar arasında olumsuz bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir. Zira çatışmaların kavgaya dönüşmesi kişiler arası ilişkileri olumsuz yönde etkilemekte ya da tamamen yok edebilmektedir. Çatışma olgusundan kaçınmak ya da çatışmanın görmezden gelinmesi çatışmaların çözülmemesine ve dolayısıyla varlığını devam ettirmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla iki tarafın da ilişkilerini sürdürmek adına çatışmadan kaçınması durumunda tarafların temel gereksinimleri karşılanmaz, bireyler duygu ve düşüncelerini ifade etmek yerine bastırmak durumunda kaldığından bu tür bir yaklaşım çatışma yaşayan taraflar için kaybet-kaybet şeklinde sonuçlanmaktadır (Taştan, 2004). Taktiksel yaklaşımda ise genç ve ebeveyn arasında gizlilik, yalan gibi ilişkileri olumsuz etkileyecek tutumlar bulunmaktadır. Gizleme ve yalan söyleme gibi tutumlar kişiler arasındaki güveni sarsmakta, kişilerin açık bir iletişim kuramamasına ve dolayısıyla ilişkilerinin sağlığının olumsuz biçimde etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda aile içi ilişkilerde şeffaf ve dürüst olmak çatışmaların yapıcı şekilde çözülmesi noktasında önemli değerler olarak görülmektedir. Aynı zamanda problemin fark edilmesi, doğru şekilde tanımlanması ve çözümü için yapıcı adımlar atılması, kavgaya dönüşecek çözüm yollarından kaçınılarak

etkin iletişim ve empati gibi becerilere sahip olunması aile içi çatışmaların yapıcı şekilde yönetilmesine ve sonuçlandırılmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla aile üyelerinin çatışma durumundan kazançlı çıkmasını sağlayacak birtakım çatışma çözme becerilerine sahip olması, aile içi çatışmaların sağlıklı bir şekilde yönetilmesi ve aile içi dinamiklerin korunmasına fayda sağlayacaktır.

2.5. Gençlerin Çatışma Çözme Becerilerine Dair Bulgular ve Değerlendirmeler

Gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmalarını çözme tutumlarına dair bir diğer ele alınan kategori çatışma çözme becerileridir. Bu noktada çatışma çözme becerisi ile kastımız çatışma yaşayan tarafların çatışmaları çözerken karşılıklı olarak çıkar ve gereksinimlerini önemsedikleri, kişilerin çatışma durumunun farkına vararak anlaşmazlıklarını ilişkileri bağlamında yapıcı ve olumlu bir şekilde yönetebilme çabası ve yeteneği göstermesidir. Böylece çatışma durumu kişiler arası ilişkilerin iyileşmesine ve güçlenmesine katkı sağlayacak doğrultuda sağlıklı ve yapıcı bir şekilde ele alınıp çözülebilmektedir.

Kişiler, çatışmalara karşı çatışma çözme becerisine dayalı yapıcı bir tutum benimsediklerinde sonuç her iki tarafın da yararına olacak şekilde sonuçlanabilmektedir. Öyle ki çatışmaları yapıcı bir şekilde çözmek kişinin kendisini tanımasına ve sağlıklı bir sosyal gelişim sürmesine yardımcı olmaktadır (Taştan, 2004). Anlaşmazlıklar sırasında kişilerin düşünceleri becerilerle bütünleştğinde; kişiler, olaylara daha sağlıklı ve yapıcı bakabildiğinde çatışma sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz duygular ve bu duyguların dereceleri azalmakta, çatışmalar her iki taraf için de fayda sağlayacak şekilde kazan-kazan yoluyla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla beceriye dayalı bir şekilde yönetilebildiğinde kişiler için çatışmalar olumsuzluk olarak değil ilişkileri geliştirmek için bir fırsat olarak değerlendirilmeye başlanmaktadır (İkiz vd., 2020).

Çatışma çözme becerisi, çatışan tarafları iş birliği yapmaya teşvik ederek farklı çıkarlar arasında fikir birliğine varma ve anlaşmazlığı çözme becerisidir (Lippman vd., 2015; Türel vd., 2023). Çatışma çözme yolları ile ilgili yapılan çalışmaların ortak vurgusu taraflar arasında “kazan-kazan” çözümler üretebilmenin önemi üzerinedir (İkiz vd., 2020; Taştan, 2004). Her iki taraf için de kazançlı olacak şekilde çatışma çözümleri üretmek, tarafların ihtiyaçları doğrultusunda isteklerini ifade edebilmeleri, empati yaparak karşı tarafın ihtiyaç, duygu ve düşüncelerinin anlaşılmasına çalışılması, çözüm için alternatifler üretilmesi, alternatifler arasından iki tarafa da uygun olabilecek yolların seçilmesi, seçilen

çözüm yollarının iki tarafın da ihtiyaçlarını karşılaması için müzakere edilmesi gibi aşamalardan oluşmaktadır (İkiz vd., 2020).

Bu doğrultuda görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde katılımcı gençlerin çatışma çözme sürecinde birtakım becerilere dayalı olarak ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalarını olumlu ve ilişkileri bağlamında kazançlı olacak şekilde çözebilmek adına birtakım becerilere sahip oldukları bulgulanmıştır. Verilere göre gençlerin problem çözme, empati, etkili iletişim ve öz düzenleme gibi çatışma çözme becerilerine sahip oldukları görülmektedir.

2.5.1. Problem Çözme

Problem, temelde, bireyin bir hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı bir çatışma durumudur (Morgan, 2011). Kişilerarası problem ise “etkileşimde bulunan taraflardan en az birinin, mevcut etkileşim biçimi ile ideal etkileşim biçimi arasındaki farkı algıladığı, bu fark yüzünden gerginlik hissettiği, gerginliği ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunduğu ancak girişimlerinin engellendiği bir durum” (Öğülmüş, 2001) olarak tanımlanmaktadır. Problem çözme ise belli bir amaca ulaşmak için karşılaşılan güçlükleri yenme çabası (Bingham, 2016) ya da bir diğer deyişle karşılaşılan engeli aşmanın en iyi yolunu bulmak için kişinin problemi keşfetmesinden çözüm buluncaya kadar geçirdiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Morgan, 2011). Bu doğrultuda kişilerarası problem çözme, “bireyin kişilerarası ilişkilerde yaşadığı mevcut durum ile ulaşmak istediği durum arasındaki farkın algılandığı ve bunun yol açtığı gerginliği ortadan kaldırmaya yönelik çabaları içeren bilişsel ve davranışsal bir süreç” (Çam & Tümkaya, 2007) olarak ifade edilebilmektedir.

Herkesin kendine özgü bir düşünme ve algılama biçimi olması ve izlenecek problem çözme yönteminin problemin türüne bağlı olmasının yanı sıra literatürde problem çözme becerisi şu adımlarla ele alınmaktadır: Problemi tanımlama, bilgi toplama, durumu analiz etme, alternatifler geliştirme, karar alma ve uygulama (Y. Yiğit, 2020). Bu doğrultuda görüşmecilerden K-8 ve K-6 ebeveynleriyle yaşadığı çatışmaları çözme sürecinde problem çözme becerisine dair adımları uyguladığı görülmektedir:

K-8: “Ben ailemle kavga eden biri değilim hatta hiç kavga etmiyorum. Konudan konuya değişiyor. Genellikle hatta çoğu zaman konuşarak anlaşıyoruz. Konuşarak ortak noktayı buluyoruz. (...) Mesela bir örnek vereyim mesela bir konu üzerine... Diyelim ki dersler üzerine diyelim. Benim derslerim düşük olsun. Bunun üzerine bir

çatışma yaşadım, ilk önce anlatmayı denerim. Anlatmayı denediğimde eğer olmazsa bir arkadaşımın örnek vererek açıklamaya çalışırım. Eğer yine olmazsa bir arkadaşımın sohbet etmelerini isterim. (...) Ben genel olarak ailem ve arkadaşlarım için de çözüm odaklı olmaya çalışıyorum. Çevremdekiler bu şekilde daha mutlu oluyor çünkü.”

“Gençlik merkezlerini duymuşsunuzdur. Oraya gitmeyi çok seviyorum üniversite 4. sınıfım şu an 3 yıldır da gidiyorum ama ailem oraya gitmeme izin vermemeye başladı. Birinci sınıfta onlara anlattım oraya gidiyoruz şöyle etkinlikler yapıyoruz falan gibi. Daha sonra ailem bundan rahatsız olduğunu gördüğümde neler yapabileceğimi düşündüm. İlk başta hani ilk başta aslında birilerinden dayımla falan konuşturmaya çalıştım sonra yine ikna olmadılar. Sonra kendimce tek çözüm onlara anlatmamak oldu (Gülümüyor). Ama kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum. Tabi ki de büyük bir sorun yaşadığımda bunu onlara açıklıyorum, anlatıyorum. Beraber bir çözüm bulmaya çalışıyoruz. Ama hani yani kendimi geliştirmek için katılmak istediğim bir yer, neden bundan bir zarar göreyim ki.”

K-6: “Bir problem olduğunda annemle konuşuruz olumluysa destekler zaten. Mesela olumsuz olursa uyarır yap ama pişman olursun diyor. Ben de oturup düşünüyorum sonra bana da mantıksız gelirse yapmıyorum o şeyi. Yani o konuda çözüm yolu buluyoruz.”

Problem çözme becerisi, çatışma yaşayan tarafların birbirini suçlamadan ve birbirine zarar vermeden doğru bir iletişim kurarak ortak sorunlarına odaklanmalarıdır. Böylece birbirlerinin istek ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla karşılıklı çaba gösterme eğiliminde olmaktadır. Bu beceriyi iş birliği yapmaya yatkın bireyler daha çok tercih etmekte olup iş birliğini sağlayabilmek amacıyla çatışma yaşadığı taraf ile sağlıklı iletişim ağı kurma çabası göstermektedirler. Her iki taraf bu iletişim ağını kurmak amacıyla çaba gösterdiği takdirde çatışma taraflar için kazan-kazan şeklinde sonuçlanmaktadır (Taştan, 2004). Bu noktada her iki tarafın da bu problem çözme çabası göstermesi gerekliliği vurgusu önemlidir. Zira K-8’in ifadelerinden anlaşıldığı üzere kendisi ebeveynleriyle olan çatışmalarına dair problem çözme becerisiyle yaklaşırsa dahi ebeveynlerinin anlaşmazlıklar noktasındaki baskın tutumu problemin tek tarafı olarak ele alındığını göstermektedir. Zira görüşmecinin problem çözme adımları neticesinde başarılı olamadığını gördüğü noktada çatışmaya dair bir çözüm taktiği olarak gizleme tutumu benimsediği görülmektedir. Dolayısıyla problem çözme becerisinin kişiler arası çatışmalarda yapıcı etki oluşturması tarafların karşılıklı olarak problemi ele alması ve

özüm için çaba göstermesi önemli görölmektedir. Dolayısıyla ebeveyn-genç arasında yaşanan çatışmaların çözümünde ebeveynlerin çatışma çözme sürecindeki tutum ve yaklaşımlarının da çatışmanın gidişatı hususunda aktif rol oynadığı görölmektedir.

2.5.2. Etkili İletişim

Literatürde kişiler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütölmesi noktasında sıkça vurgu yapılan iletişim becerileri, çalışmamızda ele aldığımız kişiler arası çatışmaların yapıcı bir şekilde özölmesi noktasında işlevsel rol oynayan bir diğer beceri olarak değerlendirilmektedir. İletişim becerisi literatürde duygu, düşünce ve bilgilerin sözlü ya da sözsüz şekilde başkalarına aktarılması anlamına gelen sosyal-duygusal bir beceri olarak ele alınmaktadır (Meydan vd., 2024). Daha geniş tabirle iletişim becerisi, saygı ve empatiyi temel alarak, etkin dinleme, kendini açma, duygu ve düşünceleri karşıdaki kişiye maske takmadan ben dili ile iletebilme, sözel mesajlarla sözel olmayan mesajları uyumlu bir biçimde kullanabilme yeteneği ile bireyin diğer kişilerle doyum verici ilişkiler kurarak ve başkalarından olumlu dönütler alarak bireyin toplum içinde yaşamasını kolaylaştıran öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Yüksel şahin, 2021).

Etkili iletişim, iletişim engellerinin ortadan kaldırılması ya da olabildiğince aza indirildiği, istenilen ve beklendik iletişim biçimidir. Etkili iletişim bünyesinde birçok unsur bulundurmaktadır. Bu doğrultuda etkili iletişimde dinleme, kendini açma ve ifade etme unsurları önemli birer beceri olarak değerlendirilmektedir (şahin & Aral, 2012). Bu bağlamda görüşmecilerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların çözümünde etkin bir şekilde kendini açma ve ifade etme tutumu benimsedikleri görölmektedir:

K-7: “Ben susmaktan yana değilim kavgadan yana da değilim. Kendimi güzelce ifade ederim. Mümkünse tartışma boyutuna gelmeden ifade ederim ama susmak biraz daha şey geliyor. Hoş değil. İnsan biraz da kendini açıklamalı o yüzden susmam. Yanlış bir durum varsa anlatırım, öyle... Herkesin kendi doğruları var. Yani ailem de beni dinler. Bazen fikirlerimiz uyuşmaz. Onlar kendi fikirlerini söylerler. Ama her halükârda konuşarak anlaşabiliyoruz. Belki arada tartışma olabilir büyük bir konusuysa ama yine konuşarak anlaşırız.”

K-9: “Kendimi güzel bir şekilde açıklamaya çalışırım. Kavga yoluyla vs. yüksek sesle konuşmak değil de güzel bir şekilde ifade etmeye çalışırım.”

K-1: “Annemi karşıma alıp konuşmaya çalışıyorum çünkü artık tartışıp kavga etmek istemiyorum ve artık o yaşı da geçtiğimizi düşünüyorum. (...) Tartışmadan kaçınıyorum ama benim kaçınmam konuyu tamamen kapatmak amaçlı değil. Olgun şekilde karşı tarafı da dinliyorum. Kendi söyleyeceğimi de söylüyorum. Bir yerden sonra olay tartışmaya gidiyorsa eğer o anın yüksek tansiyonuyla konuşmaya devam edilmesinin sağlıklı olduğunu düşünmediğim için o an diyorum ‘tamam konuyu kapatalım sonra konuşuruz’ ki zaten o an yarım kalmış konu sonradan sürekli karşıma çıkmaya devam ediyor.”

K-3: “Genel anlamda ben uyum sağlayan taraf oluyorum. Konuşuyoruz orta yol buluyoruz bazen de onlar bana uyum sağlar.” (K-3)

K-5: “Çatışma çözerken probleme dayalı konuşup anlaşma mecburen oluyor çünkü aynı evdeyiz. Bazen evde bağırıp çağırma olduğu da oluyor ama dozunda sonra yine bir konuşma ortamı yaratmak zorunda kalıyoruz zaten.”

İletişim sürecinde konuşan kadar dinleyen de sorumluluk sahibidir. Öyle ki iletişimin sağlıklı ve istendik sonuçlara ulaşabilmesi için hem konuşanın hem de dinleyenin karşılıklı çaba sarfetmesi gerekmektedir (F. N. Doğan & Sinan, 2024). Dolayısıyla gençlerin “ailem de beni dinler” vurguları bu noktada önemli görülmektedir. Bu bağlamda ebeveyn ve genç arasında yaşanan çatışmaların çözümü noktasında etkili iletişim önemli bir beceri olarak değerlendirilmektedir. İletişimi yalnızca bir mesaj gönderme ve alma eylemi olarak görmenin yanı sıra iletişimi karşılıklı bir etkileşim süreci olarak görmek en doğru olanıdır (Aytekin, 2021). Tek yönlü iletişim ortamı sağlıklı ilişkilere neden olmaktadır. Dolayısıyla ailede ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim karşılıklı yani iki yönlü olmalıdır. İletişimin karşılıklı bir süreç olduğu değerlendirildiğinde çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesinde iletişim becerisinin işlevsel olması hem ebeveyn hem de gencin bu beceriye sahip olmasına bağlıdır. Dolayısıyla çatışma durumundaki tarafların kendini aktif ve özgür biçimde ifade edebilmesi, karşı tarafın ise aktif bir biçimde dinlemesi ve dolayısıyla aralarındaki çatışmaya dair duygu ve düşüncelerindeki anlam aktarımının gerçekleşmesine bağlı olarak aralarındaki çatışmaların yapıcı bir biçimde çözülmesine yardımcı olacaktır. Bu noktada kişiler arası çatışmaları çözme becerisi olarak iletişimin kendini açma ve dinleme boyutlarının önemi bulgularımızda görülmektedir. Öyle ki çatışma çözme sürecinde etkili iletişim kurmayı önemli gören ve bunu “olgun şekilde karşı tarafı da dinliyorum kendi söyleyeceğimi de söylüyorum, artık kavga etmek istemiyorum” ifadeleriyle dile getiren

K-1, bir diğerk ifadesinde ebeveyninin tutumunu “Anneme anlatıyorum ama annem beni dinlemiyor. Kendi düşündüğünü, kendi bildiğini konuşuyor. O yüzden ben de onu dinlemiyorum.” şeklinde özetlemektedir. Dolayısıyla ebeveyn-çocuk arasında çatışma çözme sürecinde etkili iletişim becerisinin çatışmayı yapıcı ve olumlu bir şekilde sonuçlandırabilmesi için ebeveynin de aynı beceriye sahip olması gerekliliğinin önemi tekrar ortaya çıkmaktadır.

Gordon (2011) iletişim engelleri arasında emir ve öğüt vermek tutumlarından bahsetmektedir. Emir verme, kişinin duygularının önemsiz olduğu mesajını verirken; öğüt verme karşı tarafa sorunlarını kendi kendine çözme yeteneğinin olmadığına inanıldığına işaret eder (Keski & Aykaç, 2014). Bu tutumda dinleyici karşı tarafa “şöyle yap, böyle yapma” gibi emir ve öğüt vermeye dayalı tepkiler verir (Cihangir Çankaya, 2021). Bu doğrultuda ebeveynleriyle genel çerçevede şiddetli anlaşmazlık yaşayan K-2’nin “şöyle yapıyorsun değil mi? Üniversitedesin şunu yapma, bunları yapıyor musun, ediyor musun, unutma sakın!” ifadeleriyle ebeveynlerinin bazı emir verici ve baskıcı ifadelerinin iletişim engeline bağlı olarak bir çatışma ortamı oluşturduğu görülmektedir; ebeveynleriyle genel çerçevede anlayışlı ve uyumlu bir iletişime sahip olduğu görülen K-5 ise çatışma durumunda ebeveynleriyle olan diyaloglarını etkili iletişim çerçevesinde ele almakta ve ifadelerinde çatışma durumunda iletişimde emir verme yerine anlayış ve etkin dinlemeye dayalı bir perspektiften tarafların birbirlerine yaklaşması gerekliliğinin vurgusu görülmektedir: “Ailem de ben de doğruyu biliyoruz ama uygulanış şeklinde belki çatışma yaşıyordur ama o da ciddi şeyler değil. Hani kızım şöyle yapsan... Evet anne-baba siz de şöyle yapsanız... Böyle ilerliyor aslında. Şunu şöyle yap değil de böyle yapman gerekiyor şeklinde.” (K-5)

İletişim araçlarının iyi kullanılması iletişime giren tarafların sahip oldukları beceri ve yetenekleri ile doğru orantılıdır. İletişim becerisi ile taraflar birbirini anlama ve kendini karşı tarafa doğru bir biçimde anlatmayı başarabilirler. Bu beceri geliştirilmez ise tam anlaşma sağlanmaz, dolayısıyla kalıcı birliktelikler oluşturulamaz (R. Yiğit & Deniz, 2012). Etkili iletişimin oluşturulamadığı ya da iletişim engellerinin yer aldığı bir ortamda ortaya çatışmacı eğilimler, yanlış anlamalar, kırgınlıklar ya da küslükler çıkması muhtemeldir. Bu nedenle aile üyeleri arasında -özellikle ebeveyn ve çocuk arasında- etkili bir iletişimin kurulması önemli görülmektedir (Keski & Aykaç, 2014). Dolayısıyla aile üyeleri arasında emir vermek-öğüt vermek, dinlememek gibi iletişim engelleri çatışmaya

neden olan ve mevcut çatışmaların ise yapıcı bir şekilde çözülebilmesine bir engel olmaktadır; tarafların karşılıklı olarak kendini açma, etkin dinleme gibi iletişim becerilerine sahip olmaları anlayışa dayalı olumlu bir iletişim ağı kurulmasında ve dolayısıyla mevcut çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesine destek olmaktadır.

2.5.3. Empati

Genel bir ifadeyle bir kimsenin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak o kişinin duygu ve düşüncelerini anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi (Dökmen, 2012) şeklinde bilinen empati becerisi, görüşme verileri değerlendirildiğinde aile içi çatışmalara dair gençlerin benimsediği bir diğer beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içi empati, aile bireylerinin diğer aile üyelerinin yerine kendisini koyması şeklinde özetlenebilir (Keski & Aykaç, 2014). Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma durumlarında ebeveynlerinin tutumlarına dair duydukları empati duygusunu şu şekilde ifade etmektedirler:

K-1: “Ama günümüz şartları ve geçmiş aynı değil benim ister istemez yapmak istediğim şeyler var. Onun zamanında zevk olarak yaptığı şeyler... Bunu ona anlatmaya çalışıyorum ama o bir anne ve tedirginliğini anlıyorum evladı için olan bir tedirginlik. Ona da anlayış gösteriyorum ve sessiz kalmayı tercih ediyorum. Ben ona sık sık belki beni anlar umuduyla anlatıyorum ama ya anne korkusunu dindirmek de biraz zor diye düşünüyorum.”

K-5: “Onlar deneyimliler. Yaşadıkları şeyler var hani tecrübe diyoruz ama benim bakış açımı yeni deneyimliyorlar. O yüzden bir şey diyemiyorum açıkçası. Çünkü onlar da o ortamın içinde bir kez ilk kez bulunuyorlar. Şartlar durumlar farklıdır. Ama şu zamanda dönemde özellikle görüyoruz yeni yeni deneyimliyor onu. O yüzden ben de çok keskin davranmamaya çalışıyorum. Anlayışla karşılamaya çalışıyorum. Bana bu mantıklı geliyor.”

K-4: “Diyorum ki onlar böyle görmüş. Kendilerinde demek ki bunu değiştiremediler. Ki zaten 50 yaşına gelmiş insanlar ben onlardan değişmelerini de beklemiyorum. Artık onları olduğu gibi kabul ediyorum.”

K-3: “Babam genelde namaz kılmamızı hep söyler ama şey der hani bu benim görevim söylemem gerekiyor. Yapıp yapmamak size kalmış der. Ben haklı buluyorum. Tabi ki söylemesi gerekiyor.”

K-6: “Onlar ibadetlerini yerine getirme konusunda biraz sıkı. Yani yapmamı istiyorlar her zaman. Ama ben bir yere gidince mesela kılamazsam o zaman mesela

diyor ki vakit ayır kıl diyor. O konuda biraz sertiz din konusunda. Ben dışarda olunca kılamıyorum mesela diyorum ki eve gidince kılarım o hemen olsun istiyor. Biraz da haklı aslında.”

Empati insan ilişkilerini ve iletişimi geliştiren bir tutum olması sebebiyle insanlar arasındaki sorunların azaltarak çözülmesine katkı sağlamaktadır (Keski & Aykaç, 2014). İletişime geçen bireylerin birbirlerini anlaması sağlıklı iletişim kurmanın önemli bir faktörüdür. Öyle ki etkili bir kişilerarası iletişim süreci, bireylerin birbirlerini anlayabilmesi, empati kurması ve etkin dinleme yaparak karşı tarafın görüşlerini iyi şekilde analiz edebilmesi ile gerçekleşmektedir (Kavut, 2015). Böylece kişiler arası çatışmaların çözüm sürecinin yapıcı bir şekilde yönetilip sonuçlandırılması noktasında çatışma yaşayan tarafların birbirlerinin duygu ve düşüncelerini doğru şekilde anlayabilmesi ve bunu karşı tarafa hissettirmesi yani empati duyabilmesi önemli bir beceri olarak değerlendirilmektedir.

Görüşmeciler gençlerin ebeveynlerine dair anlayış geliştirdikleri noktada geçmiş ve günümüz şartlarını karşılaştırarak (bkz: K-1, K-5, K-4) ebeveynleriyle aralarındaki anlaşmazlıkları kuşak farkı vurgusu ile ele aldıkları görülmektedir. Kuşak çatışmasının bir nedeni olarak ortaya çıkan husus kuşakların birbirini anlamak için çaba harcamaması dolayısıyla iletişim kopukluğudur. Böylece karşılıklı olarak gönderilen iletiler çözülüp anlaşılammakta ve ortaya bir çatışma durumu çıkmaktadır (Atabek, 1991; Köknel, 1986).

Dolayısıyla çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülebilmesi tarafların çatışmaya neden olan konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini birbirlerine açık bir şekilde ifade etmesi ve karşı taraftan gelen bu iletileri anlama çabası göstermesine bağlı ilerlemektedir. Empati kavramının tanımında üç husus karşımıza çıkmaktadır: anlama, hissetme ve hissettirme. Dolayısıyla tarafların birbirlerine karşı anlayış geliştirmesinin yanı sıra bunu karşı tarafa iletmesi de önemlidir. Zira gençlerin ifadelerinde gençlerin çatışma durumunda ebeveynlerine karşı kendilerini açıklama tutumlarına karşın ebeveynlerinden bir dönüt alamaması sonucu yani anlaşılmadığını hissettiklerinde çatışmadan kaçınma ya da çatışmayı görmezden gelme stratejisi benimsedikleri görülmektedir: “Ailen olsun başkası olsun kendini anlatırsın, benim de haklılık payım var dersin. Anlamadıklarını görünce bir süre sonra susuyorsun.” (K-11); “Ben sessiz kalmayı tercih ediyorum birçok konuda bu böyle oluyor. ‘he’ deyip geçiyorum. Anlamıyor çünkü, kendi nereden anlamak isterse kullandığım kelimeyi tutuyor çekiyor o şekilde yorumluyor.” (K-1); “Anneme de bunu

anlattım, anlamıyor. Çünkü o, o şekilde yetişmemiş ailesinden o şekilde görmemiş. Ona farklı gösterilmiş. O şekilde sanıyor.” (K-1); “Sessiz kalıyorum çünkü haklı bence ama o an ben öyle giyinmek istiyorum. Ve söylese de değişmeyecek ve ben yorum yaparak onun fikrini de değiştiremeyeceğim o yüzden boşuna açıklama yapmıyorum.” (K-13)

Görüldüğü üzere gençler ebeveynleri tarafından anlaşılmadığını, kendilerini ifade etme girişiminin ebeveyninde karşılıksız kalacağını düşündükleri noktada çatışma durumundan kaçınabilmektedirler. Böylece gençlerin ebeveynlerine karşı empati gösterme girişimleri de karşılık bulamadığı noktada işlevsiz kalmaktadır.

Bu husus, çatışma çözme stratejileri bulguları altında ele alınan çatışmadan kaçınma-çatışmaya uyum gösterme stratejisini benimseyen gençlerin bu tutumu benimsemelerinin birtakım nedenleri ele alınmış, sonuç olarak gençler ebeveynlerinin kalıplaşmış fikirlere sahip olduğu düşüncesi çerçevesinde ebeveynlerinin kendisini anlamayacağı ve fikirlerinin değişmeyeceğine inandığı noktada çatışma çözme çabası göstermenin gereksiz olduğunu ve dolayısıyla çatışmayı tamamen görmezden gelme ya da ebeveynlerine karşı uyum göstererek arka planda çatışmaya neden olan düşünce ve davranışlarını birtakım taktiklerle devam ettirdikleri bulgulanmıştı. Netice itibarıyla ebeveyn-genç arasında yaşanan çatışmalarda empati becerisinin çatışma çözme sürecinde işlevsel olması ve çatışmaların sonucunun yapıcı olmasına katkı sunması için tarafların karşılıklı olarak anlayış geliştirmesi ve bunu birbirlerine hissettirmesi önemli görülmektedir. Aksi takdirde gençler, ebeveynlerinin kendisini anlamadığını düşündüğü noktada çatışmalara dair yapıcı çözümler kullanmaktan vazgeçerek kaçınma ya da taktiksel stratejiler kullanmayı tercih edebilmektedirler.

Dolayısıyla empati becerisi karşıdaki kişinin duygularını anlama, hissetme ve bunu ona hissettirme aşamalarından oluşmaktadır. Her insanın kendisine özgü bir bakış açısı vardır ve kendisini ve çevresini bu bakış açısı ile algılayıp yorumlamaktadır. İyi bir iletişim kurmanın yolu bireyin kendini başkasının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktan ve olaylara onun gözüyle bakabilmekten geçmektedir (Aytekin, 2021). Gerek literatürden elde edilen veriler ve gerek gençlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde ebeveyn-genç arasındaki muhtemel çatışmaların önüne geçilmesinde ve mevcut çatışmaların sağlıklı biçimde çözüme kavuşturulmasında empati önemli bir rol oynamaktadır. Karşılıklı anlayış, hoşgörü ve ortak bir anlaşma noktasının bulunması kişiler arası iletişim becerileri ile mümkün olabilmektedir ve bu

beceriler kişiler arası çatışmaların en aza indirilmesi ya da mevcut çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesi noktasında aktif rol oynamaktadır.

2.5.4.Öz Düzenleme

Özdenetim, kişinin duygu, düşünce, dürtülerini ve isteklerini denetlemek amacıyla kendi kendine uyguladığı bilinçli ya da bilinçdışı kontrol olarak tanımlanmaktadır. Yıkıcı olan duygu ve içsel güdülerini kontrol altına almak anlamına gelen özdenetim, içsel tepkileri engelleme ve istenmeyen davranış eğilimlerini durdurma becerisidir (Zeybel, 2023). Bu doğrultuda K-5 ve K-8'in ifadelerinden kişisel özelliklerinin farkında olup çatışma anındaki davranışlarının ebeveynlerini kıracağını ve üzeceğini düşündüklerinden yıkıcı davranışlarını kontrol altına almaya çalışmakta ve çatışmanın olumsuz ilerlemesi ve sonuçlanmasını önlemek adına gerektiği yerde susmayı tercih ettikleri görülmektedir:

K-8: “Ama bazen onlara karşı susmak zorunda kalıyorum. Çünkü benim çok sinirli bir yapım var. Ve sinirlendiğim zaman karşımdakinin kalbini kırabiliyorum. Kırmamak adına susmayı tercih ediyorum. Ya da ortada bir kavga çıkmasını diye susmayı tercih ediyorum.”

K-5: Benim yapım biraz da serttir aslında ama onlara karşı asla böyle davranmamaya çalışıyorum. Davranıyorum da aslında çok da böyle keskin olmamaya çalışıyorum.

Kırmamak için alınmasınlar, kırılmasınlar diye. Üzmek de istemiyorum.

Öz düzenleme, bireylerin çatışma çözümünde tepkilerini düzenlemelerini sağlayan bir dizi bilişsel ve duygusal beceriyi kapsamakta olup problemle karşılaştığında etkili bir şekilde başa çıkmak için kendi düşünce, duygu ve eylemlerini izleme ve yönetme yeteneği içermektedir. Dolayısıyla olumsuz duygu ve davranışlar üzerindeki düzenleme çatışma çözümünün dengeli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla çatışma çözme sürecinde öz düzenlemeye sahip birey, sinirli ya da öfkeli duygu ve davranışlarını yöneterek çatışmanın yıkıcı sonuçlarının önüne geçer ve sakin kalarak çatışmaya dair kendisine yapıcı çözümler arama imkânı sağlar. Özellikle K-8'in ifadeleri değerlendirildiğinde daha çok uyum gösterme ya da çatışmadan kaçınmaya dair bir özdenetime sahip olduğu görülmektedir. Ancak çatışma çözümünde susmak ya da çatışmayı görmezden gelmek her ne kadar olumsuz bir tutum olarak değerlendirilse de kimi zaman çatışmanın daha da büyüyerek kötü sonuçlarla sonuçlanmaması adına çatışmadan bir müddet geri durmak sağlıklı bir tutum olarak değerlendirilebilir. Böylece çatışma durumu çözüme kavuşturulamamış olsa dahi yıkıcı bir şekilde

sonuçlandırılmamış olmaktadır. Dolayısıyla çatışmanın yıkıcı sonuçlarından kaçınma noktasında öz düzenleme becerisi çatışma çözme sürecinde önemli bir beceri olarak değerlendirilmektedir.

2.5.5. Öz Farkındalık

Diğer yandan dikkatimizi çeken bir diğer husus, gençlerin öz farkındalık yetisine sahip olmalarıdır. Öz farkındalık, “olaylara dair düşünme ve algılama eğilimlerimizi ve çevremizdeki dünyayı anlamlandırırken kullandığımız örüntüleri fark etmek” anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda görüşmeci gençlerin (K-1, K-2 ve K-8) ebeveynleriyle yaşadıkları anlaşmazlıklara dair bireysel olarak isteklerini ve hedeflerini belirlemiş, duygularının farkında olarak çatışmalara dair bir değerlendirmede bulunmaktadır:

K-1: “Ama annem ders çalışmak dışında yaptığım her şeyin eğitim hayatımı, sosyal hayatımı kötü etkileyeceğini düşünüyor. Ben de ona okul hayatının beni çok fazla strese soktuğunu ve çalışan insan için de bu böyle bence. Sürekli rutin olarak yaptığımız ve sorumluluğunu aldığımız şeylerden bir süre sonra bizi strese sokuyor, bunalıma sokuyor ve belli bir yerden sonra depresyona sebep oluyor. Bu yüzden yemek içmek nasıl ihtiyacımızsa dışarı çıkıp farklı şeyler yapmak da öyle ihtiyacımız oluyor. Ve gencim deneyimlemek istediğim çok fazla şey var. Okul hayatım dışında denemek istediğim belki yeteneğim olduğunu keşfedeceğim bir şeyle karşılaşacağım, çok seveceğim ya da öyle bir şey yapacağım ki bunu hayatımda bir daha yapmayacağım diyerek kendimi bir yanıltan kurtaracağım. Ya şu an yaptığım şeyler, iyi ya da kötü, kötüler beni ilerde yapacağım daha kötü hatalardan kurtaracakmış gibi geliyor. İyiler içinse kendimi keşfetmiş gibi hissediyorum.”

K-8: “Ben lisede hep okul yurt yapan biriydim. Ama üniversiteye geldiğimde baktım ki kendimi hiç yetiştirmemişim. Kendimi geliştirmek için ne yapabilirim diye düşündüm. Topluluklara katılmaya başladım, gençlik merkezine gitmeye başladım. İnsanlarla olan iletişimim biraz daha kuvvetlendi. Ben çok içine kapanık biriydim. Üniversiteye geldikten sonra insanlarla daha iyi iletişim kurmaya başladım. Yani ufkumu genişletti diyebilirim aslında. Ama ailemin buna karşı geldiğini görünce bu canımı sıkmaya başladı. Sonra da dedim ki neden hani ailem bunun önüne geçiyor ki bu yıl son sınıfım belki de seneye iş hayatını atılacağım ve hep şunu mu diyeceğim, ailem istemediği için kendimi geliştirmedim, ailem istemediği için şunu yaptım ya da yapmadım. Ben de şöyle bir karar aldım kendimi geliştirmek için her şeyi yapmaya karar verdim.”

K-2: “Önceden genellikle geri tutuyordum kendimi ama sonrasında eğer hani geri tutarsam hiçbir zaman istediğim gibi hani ne bir insan olabilecektim ne de doğru düzgün hayatımı yaşayamayacağımı fark ettim. O yüzden sürekli kendimi geri çekerek onların istediği olsun, ay aman üzülmeyinler ay aman işte beni böyle görmeyinler diye düşünerek bir yere varamayacağımı fark ettiğimden dolayı azıcık da olsun hani karşı çıkmaya başladım. Fikrimin onlar gibi olmadığını bazı yerlerde belirtebildim”

Ancak gençlerin ifadeleri değerlendirildiğinde öz farkındalık tutumlarını çatışma çözmeye yönelik olmasından ziyade çatışma durumu içerisinde kendi değer sistemini oluşturan bir değer olarak ele almanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. İnsanın olduğu yerde uyum kadar çatışmanın varlığı da oldukça doğal bir olgudur. Kişilerin gelişimi açısından sağlıklı bir şekilde yönetildiği takdirde çatışmaların yaşanması da makul görülmektedir. Zira çatışmalar kişinin kendisini ve çevresini sorgulamasına, tanınmasına, eleştirel ve yapıcı değerlendirmeler yapmasına ve böylece kendi benliğini keşfetmesine ve çevresini anlamlandırmasına katkı sunabilmektedir. Böylece sağlıklı bir şekilde yönetildiği takdirde çatışmalar kişilere kendi değerlerinin de ortaya çıkmasına imkân sağlayabilmektedir.

SONUÇ

Kişiler arası çatışmalar, bir veya daha fazla kişinin herhangi bir konu üzerinde anlaşamaması, ihtiyaç ve dürtülerinin uyuşmaması durumunda ortaya çıkan bir durumdur (E. Aydın, 2017). Kişiler arası etkileşimin en yoğun yaşandığı yerlerden biri ailedir. Aile üyeleri arasında uyum olduğu kadar çatışmalar yaşanması da doğal karşılanmaktadır. Özellikle farklı dönemlerde dünyaya gelmiş, farklı gelişim basamaklarında bulunan, deneyimleri ve algıları birbirinden farklılık gösterebilen ebeveyn-çocuk arasında anlaşmazlıklar yaşanması olağandır.

Literatürden tespit edildiği şekilde ebeveyn-çocuk arasında yaşanan çatışmaların bazı sebepleri şu şekilde ele sıralanabilir: Kuşak farkına dayalı çatışmalar (Duman, 2022); sosyo-kültürel etkiler (Küçükköse, 2018; M. Yılmaz, 2020); gençlik döneminde yaşanan yoğun bilişsel ve duygusal değişimler (Ayten & Vural, 2023); otoriter ve kontrolcü ebeveyn tutumları (M. Kaya, 1997). Alan yazında çatışma durumuna dair genel bakış açısı, kişiler arası çatışmaların yaşanmasının doğal bir durum olduğu, önemli olanın bu çatışmaların nasıl yönetildiği yönündedir. Zira olumlu ve yapıcı bir çatışma çözme yönetimi taraflar arası -dolayısıyla ebeveyn-çocuk arasındaki- ilişkileri güçlendirirken; olumsuz ve yıkıcı çatışma çözme yönetimi kişiler arası ilişkileri zedelemekte ve hatta tamamen kopmasına sebep olmaktadır (Cüceloğlu, 2024b; Taştan, 2004; Türnüklü, 2007). Bu bağlamda ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmaların tespiti ve yapıcı şekilde çözülebilmesi aile bütünlüğü ve aile içi dinamikleri koruyacak ve sağlıklı aile yapısını oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Literatürden elde edilen çatışma çözme yöntemleri ele alındığında kaçınma, kavgı, uyma, gibi yöntemlerin çatışma çözme sürecinde kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda çatışmayı anlık yönetmeye dayalı olduğu ancak problem çözme gibi beceriye dayalı çözüm yöntemlerinin tarafların karşılıklı çıkarlarını önemsedikleri ve çatışma durumunun taraflar için olumlu ve yapıcı bir şekilde çözülmesi doğrultusunda çaba gösterilen bir tutum olduğu değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmalarını çözme sürecinde benimsedikleri tutumları strateji ve beceriler olarak ayrı kategorilerde ele almanın konunun amacına uygun olacağı kanısına varılmıştır. Bu doğrultuda çalışmamızda gençler ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşıyorlar ve bu çatışmalarını çözerken ne gibi strateji ve beceriler kullanıyorlar problemi ele alınmıştır. Problem çözme becerisinin yanı sıra gençlerin empati, etkili iletişim ve

özdenetim gibi becerilerle ebeveynleriyle aralarındaki çatışmaları çözme tutumu benimsedikleri bulgulanmıştır.

Araştırmanın saha çalışması kısmında ilk olarak katılımcıların aile içi ilişkileri ve iletişim biçimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde literatürden elde edilen etki bakımından iletişim biçimleri sınıflandırması olan olumlu iletişim ve olumsuz iletişim (A. Kaya, 2021) çerçevesinde bir kategorilendirme ortaya çıkmıştır. Olumlu aile içi iletişim biçimine sahip olduğu değerlendirilen görüşmeciler, aile içi iletişimlerini anlamak, konuşmak, desteklemek, paylaşmak, değer verme, güven duyma, yol gösterme gibi kodlarla ifade etmişlerdir. Böylece aile içerisinde değer gören, ebeveynleri tarafından güven duyulan, herhangi bir mesele üzerine ebeveynleriyle rahatlıkla konuşabilen, ebeveynleri tarafından desteklenen, fikirlerini paylaşabilen ve tüm bunların ebeveynler tarafından önemsendiği ailelerde ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimin olumlu ve sağlıklı ilerlediği görülmektedir. Olumsuz aile içi iletişim biçimine sahip olduğu değerlendirilen gençlerin ifadelerinden yola çıkarak bu başlık altında çatışmacı iletişim ve mesafeli/kapalı iletişim olarak iki alt başlık oluşmuştur. Çatışmacı aile içi iletişim biçimine sahip katılımcılar, azarlama, kızma, kavga, tehdit, dayatma, kontrolcü tutum kodlarla aile içi ilişkilerini tanımlamaktadırlar. Ebeveynlerin baskı, azarlama, kızma, tehdit gibi tutumlara sahip olması aile içi ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde gençlerin ebeveynlerine karşı gelme ve sinirlenme gibi tutumları aile içi ilişkilerin sağlıklı ilerlemesine, çatışmaların yaşanmasına ya da mevcut çatışmaların yıkıcı biçimde yönetilip sonuçlanmasına sebep olmaktadır. Bir diğer olumsuz iletişim biçimi alt başlığı olan mesafeli/kapalı iletişime sahip olduğu tespit edilen gençler, bir önceki kategoride ele aldığımız gibi ebeveynlerini baskıcı olarak tanımlamaktadırlar. Ayıştıkları nokta önceki kısımda gençler ve ebeveynleri arasında bir tartışma ve kavga ortamı söz konusuysa, bu kısımdaki gençler ebeveynlerinin baskıcı tutumuna karşı susmayı ve kendilerini iletişime kapatmayı tercih etmektedirler. Ancak kimi zaman iletişime kapalı tarafın ebeveynler olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin çocuğa karşı dinlememe, ilgi göstermeme, cevap vermeme gibi tutumları ebeveyn çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkileyen bir durumdur. Dolayısıyla gerek çatışmacı gerek kapalı iletişim biçimi olsun ortaya çıkan ortak bir olgu vardır: “iletişimsizlik”. Aile üyeleri arasında doğrudan ve etkin bir iletişim kurulamadığı takdirde gençler ebeveynlerine karşı ya tepkisel yaklaşmakta ya da iletişimden kaçınmaktadırlar. Her iki

durumda da aile içi ilişkiler olumsuz etkilenmekte ve ortaya sağlıksız bir aile biçimi çıkmaktadır.

Gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma alanlarının neler olduğuna dair veriler değerlendirildiğinde karşımıza dört kategori çıkmaktadır: giyim-kuşam, ibadetler, akraba ziyareti, bireyselleşme/sosyalleşme. Giyim-kuşam konusunda ebeveynlerin tutumlarının temelinde dini faktörlerin yanı sıra kültürel kabullerin bulunduğu görülmektedir. Bir diğer çatışma alanı olan ibadetler konusunda ise katılımcıların çatışmalarını namaz ibadeti üzerinden ele aldığı dikkatimizi çekmektedir. Gençler ibadetlere teşvik etme konusunda ebeveynlerinin tutumlarını baskıcı, sert ya da rahatsız edici olarak değerlendirmektedirler. Akraba ziyareti hususunda ise katılımcı gençlerin büyük bir kısmı akrabalarına dair bir aidiyet duygusu hissetmemektedirler. Akrabalık ziyaretini ya da ilişkilerini bir tercih değil zorunluluk olarak değerlendirmektedirler. Bir diğer çatışma alanı ise gençlerin bireyselleşme istencine dayanmaktadır. Gençler aile ve kültürel değerlerden bağımsız bireysel bir hayat kurma isteği içerisindeyler.

Ele aldığımız bir diğer tema ise gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların nedenlerine dair görüşlerinin değerlendirmesidir. Belirlenen çatışma nedenleri şu şekildedir: Dindarlık algısı, kuşak farkı ve geçmiş deneyimler, olumsuz ebeveyn tutumları, sosyo-kültürel farklılıklar. Veriler değerlendirildiğinde gençlerin din ve değer temelli çatışmalarının bir nedeni olarak dindarlığa dair değerlendirmeleri bulgulanmıştır. Gençlerin bir kısmı dindarlığı ibadet ve inanç boyutunda ayrı olarak ele almaktadır. Özellikle eğitim seviyesi ailelerinden daha iyi olan bu gençler, dindarlık konusunda ebeveynlerine karşı üstenci bir bakışla yaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla eğitim ve bilgi boyutunda kendini daha üstün gören gençlerin bağımsız karar alma ve özgüven seviyeleri yüksek olmakta ve eğitim seviyesini düşük gördükleri ebeveynleriyle aralarında anlaşmazlıklar yaşandığı değerlendirilmektedir. Bir diğer çatışma nedeni olarak kuşak farkı ve geçmiş deneyimler kategorisi ele alınmıştır. Gençler ebeveynleriyle kuşak farkına bağlı olarak birbirlerini anlayamadıklarını ve empati kuramadıklarını değerlendirmektedirler. Aynı zamanda gençler, ebeveynlerinin geçmiş deneyimlerine bağlı olarak kalıplaşmış düşüncelere sahip olduklarını ve çocuklarının kendi deneyimleri çerçevesinde benimsedikleri bu kurallara göre bir yaşam istemelerinden kaynaklı bir değerlendirme yapmaktadırlar. Geçmiş deneyimlere dair gençlerin yaptığı bir diğer değerlendirme ebeveynlerinin geçmiş pişmanlıklarıdır. Ebeveynlerin geçmişleriyle ilgili

pişmanlıklarını çocuklarının yaşamasından endişe duyarak çocukları üzerinde bir baskı kurma eğilimi gösterdikleri ve bu baskı gençler ile ebeveynleri arasında çatışmalara neden olduğu değerlendirilmiştir. Bir diğer çatışma nedeni olumsuz ebeveyn tutumlarıdır. Ebeveynlerin çocukları üzerinde aşırı kontrolcü, müdahaleci ve baskıcı tutumları gençlerin isyankâr ve tepkisel davranmasına sebep olmaktadır. Görüşmelerden belirlenen son ebeveyn-genç arasındaki çatışma nedeni sosyo-kültürel farklılıklardır. Her kuşak doğup büyüdüğü mekânın ve zamanın şartlarına göre bir kimlik ve kişilik geliştirmektedir. Farklı kültürel şartlarda ve ortamlarda dünyaya gelmiş ve farklı deneyimler edinmekte olan ebeveyn ve çocuk arasında bir yapı uyumsuzluğu yaşanmasına bağlı olarak çatışmalar meydana gelmektedir.

Görüşmelerden elde ettiğimiz bir diğer tema “gençler ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmalarını nasıl çözüyorlar?” problemimiz üzerine elde ettiğimiz verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Gençlerin ebeveynleriyle olan çatışmalarını çözme biçimleri birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu problem altında gençlerin çatışma çözme tutumları, çatışma çözme stratejileri ve çatışma çözme becerileri başlıkları altında değerlendirmeye alınmıştır.

Çatışma çözme stratejileri literatürde sıkça ele alınan ve kabul gören bir sınıflandırmayla ele alınmıştır. Çatışma çözme stratejilerinden kasıt, çatışma çözme sürecinde kişiler tarafından gösterilen anlık tepkiler, karşıdakinin gereksinimlerinin önemsenmemesi, çatışmaların olumlu ve yapıcı bir şekilde çözümü için çaba harcanmaması ya da kişilerin kendi çıkarlarını gütmeleri gibi tutumlarla çatışmaya yaklaşım göstermeleridir. Veriler değerlendirildiğinde görüşmecilerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaları çözerken kullandığı stratejiler üç alt başlıkta ele alınmıştır: Kavgacı, uyum gösterme/kaçınma ve taktiksel yaklaşım. Görüşmeci gençlerin bir kısmının ebeveynleriyle olan çatışmalarına karşı kavgacı bir tutum benimsedikleri görülmektedir. Bu tür çatışma çözme tarafların birbirleri üzerinde güç ve baskı kurma eğiliminde olmaları dolayısıyla aralarında iletişimsel kavgalar yaşanabilmesine sebep olmaktadır. Görüşmeci gençlerin bir diğer çatışma çözme tutumu ise uyum gösterme ve kaçınma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde bu tutumdaki gençler, mevcut çatışmalarını çözmek ya da muhtemel çatışmalarını önlemek üzere ebeveynleriyle olan anlaşmazlıklarını görmezden gelmekte ya da çatışma durumunda sessiz kalmaktadırlar. Gençlerin çatışmadan kaçınma ya da ebeveynlerine uyum gösterme tutumu benimsemelerine dair bazı gerekçeleri

bulunmaktadır: Birincisi, gençlerin tanımına göre kalıplaşmış ve geleneksel fikirlere sahip olan ebeveynleriyle konuşmanın fayda sağlamayacağı ve ebeveynleri tarafından anlaşılamayacağı düşüncesidir. İkincisi, gençler ebeveynlerine dair maddi ve manevi bir bağlılık hissetmektedirler. Bir diğer gerekçeleri ise görüşmecî gençlerin bir kısmı, din konulu bir çatışma durumunda doğrudan bir karşı gelme göstermek istememeleridir. Dini pratikler konusunda çatışma yaşayan gençler dini bir meselede ebeveynlerine doğrudan karşı gelmenin aynı zamanda dini emre karşı gelmek olmasından çekinmektedirler. Son olarak görüşmecî gençlerden elde edilen verilere göre gençler karakteristik özelliklerinin farkında olarak çatışma anında ebeveynlerine karşı aşırı tepkisel yaklaşarak ebeveynlerini kırmak ve üzmekten çekinmektedirler. Bu sebepler dolayısıyla gençler ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma durumlarında susma ya da çatışmayı görmezden gelme tutumu benimsemektedirler. Ancak arka planda gençlerin gerçekleştirmek istedikleri kimlik, istek ve hedeflerine dair bazı taktiksel yaklaşımlar benimsedikleri tespit edilmiştir. Böylece gençlerin çatışma çözme yöntemlerine dair son kategori taktiksel yaklaşım olarak ele alınmıştır. Taktiksel yaklaşım kavramı, Lüküslü'nün ortaya koyduğu ve Karahasan'ın (2019) da çalışmasında ele aldığı bir yaklaşım üzere ortaya çıkmıştır. Lüküslü'ye göre gençler, ailelerinin kurallarına ve değerlerine doğrudan karşı çıkmak yerine, onlara yalan söyleme veya gizleme gibi taktiklere başvurmaktadırlar (Karahasan, 2019; Next Generation, 2022). Görüşmelerden elde ettiğimiz veriler değerlendirildiğinde katılımcıların ebeveynleriyle yaşadıkları din ve değer temelli çatışmalara dair taktiksel yaklaşımları Lüküslü'nün ortaya koyduğu yaklaşımla örtüşmektedir. Gençler bir yandan ebeveynlerine uyum gösterirken diğer yandan gizleme, yalan söyleme ve onaylama gibi taktiklerle ebeveynleriyle yaşadıkları muhtemel ve mevcut çatışmaları önlemeye çalışmaktadırlar. Böylece kendilerine aile içi ilişkileri zedelenmeden kendi isteklerini yerine getirebilme imkânı oluşturmaktadırlar. Gençlerin ifadelerinde sıklıkla ebeveynlerinin kalıplaşmış fikirlere sahip olduğu ve ailesi tarafından anlaşılmadıklarını dile getirmeleri, bu tür bir tutum benimsemelerinin temelindeki neden olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla birey olarak istek ve arzularının ebeveyni tarafından kabul görmediğini ve çözüm için çabalamanın olumlu sonuç vermeyeceğini düşünen gençler, çatışma çözme sürecinde bu isteklerini gerçekleştirmek için ebeveynleriyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemeyecek alternatif yollar aramaktadırlar.

Kişiler arasında uyum olduğu gibi çatışmalar olması da doğal bir gerçektir. Her ne kadar doğal bir durum olarak değerlendirilse de kişiler tarafından istenmeyen, kişiler ve ilişkiler açısından yorucu bir durumdur. Dolayısıyla çatışma durumundaki kişiler mevcut çatışmalarını çözme istenci içerisinde olmaktadır. Çalışmamızda sıklıkla vurguladığımız nokta çatışmanın doğrudan olumsuz bir durum olmadığı; çatışmayı olumlu ya da olumsuz kılan hususun çatışmaya gösterilen tepkiler ve taraflar açısından yapıcı ya da yıkıcı sonuçları olduğudur. Çatışmaların sağlıklı ve yıkıcı şekilde yönetildiğinde ilişkilerin zedelendiği ya da tamamen tahrip olduğu, kişisel gelişime engel bir durum olarak olumsuz bir süreç olmaktadır. Nitekim çatışmalar sağlıklı ve yapıcı şekilde yönetilebilirse tarafların ilişkilerini güçlendiren, kişisel gelişimlerin yaşandığı bir olgu olarak olumlu perspektiften değerlendirilebilmektedir.

Diğer yandan aile, kişilerin geliştiği, sosyalleştiği, güven duyduğu, aidiyet hissiyle yalnızlıktan kurtulduğu bir değer olarak kişiler için önemli görülmektedir. Aile toplumun temel yapı taşı olarak değerlendirilmekte ve dolayısıyla birey ve toplum arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu bağlamda aile içi ilişkilerin sağlıklı ve güçlü olması öncelikle aile üyesi bireylerin kimlik ve kişilik ediniminde, sosyalleşmesinde ve sağlıklı bir birey olarak topluma katılımında; diğer yandan toplumu oluşturan bireylerin ilk yetiştiği yer olarak kritik ve önemli rol oynamaktadır. Netice itibarıyla sağlıklı aile yapısı sağlıklı bireylerin yetişmesine ve dolayısıyla sağlıklı bir toplumun inşasına hizmet etmektedir. Sağlıklı aile yapısı denildiğinde aile içi iletişim ve ilişkilerin olumlu ve güçlü olduğu, aidiyet ve bağ kurma duygularının geliştiği, aile üyeleri arasında olumlu duygusal bağların olduğu, dayanışma ve birliğin olduğu bir aile yapısı resmedilmektedir. Dolayısıyla sağlıklı aile yapısının oluşumunda aile üyeleri arasında yaşanan çatışmaların sağlıklı yönetimi ve yapıcı çözümleri oldukça önemlidir. Zira çatışmalar sağlıklı yönetildiğinde kişilerin kendini bulmasına, ilişkilerdeki eksikliklerin belirlenmesine ve karşısındaki kişiyi tanımaya olanak sağlamaktadır. Tüm bunlar sağlıklı ilişkiler ve dolayısıyla sağlıklı aile yapısı kurmada önemli birer etkidir. Çatışmaların sağlıklı yönetimi ise çatışma çözümünde sahip olunan becerilere bağlıdır.

Bu noktada çalışmamızda genç ve ebeveynler arasında yaşanan çatışmalarda gençlerin ne gibi çatışma çözme becerilerine sahip olduklarının tespiti önemli görülmüştür. Gençlerle yapılan görüşmeler neticesinde gençlerin çatışma çözümünde problem çözme, etkili iletişim, empati ve özdenetim becerilerine sahip oldukları bulgulanmıştır. Problem çözme

becerisi, problemin fark edilmesi, tanımlanması, analiz edilerek çözüm için adımlar atıldığı bir beceridir. Dolayısıyla mevcut anlaşmazlıkların tarafların istek ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla karşılıklı çaba göstermesi çatışma çözme becerisi olarak değerlendirilmektedir. Etkili iletişim, kendini açma ve dinleme boyutları olan iletişim becerilerinden oluşmaktadır. Böylece anlaşmazlıklar taraflar arasında etkili bir biçimde konuşulur, taraflar duygu, düşünce ve gereksinimlerini etkin bir şekilde ifade edebilir, etkin dinleme ile karşı tarafın duygu, düşünce ve gereksinimleri anlaşılmaya çalışılır. Etkin dinleme aynı zamanda saygı ve önem verme duygularını içermesi sebebiyle taraflar arasında olumlu bir etki oluşturmaktadır. Bir diğer beceri olarak empati, tarafların birbirlerini bilişsel düzeyde anladığı, duygularını hissettiği ve tüm bunları karşı tarafa hissettirdiği bir beceridir. Dolayısıyla tarafların duygu, düşünce ve gereksinimlerinin anlaşılabilmesi açısından kritik bir beceridir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde gençlerin bu becerileri çatışma çözme sürecinde bir çözüm yolu olarak kullandığı görülmektedir.

Gençlerin beceriler noktasında önem arz eden bir vurguları bulunmaktadır. Gençlerin bir kısmı ebeveynlerinin bu becerilere sahip olmadığını ifade etmektedirler. Gençler “ben kendimi anlatıyorum ama onlar beni kaale almıyor ve dinlemiyor”; “kendini anlatırsın, haklılık payım var dersin ama anlamadıklarını gördükten bir süre sonra susuyorsun”; “ikna olmadıklarını gördüğümde tek çözüm yolu artık onlara anlatmamak oldu” şeklindeki ifadeleri ile ebeveynlerinin çatışma çözme sürecinde karşılıklı becerilere sahip olmadıklarını dile getirmektedirler. Çatışma çözme becerisine sahip olan gençlerin, ebeveynlerinin aynı beceriye sahip olmadığını ve çatışma çözme çabasının fayda sağlamayacağını düşündükleri noktada çatışmadan kaçınma ya da taktiksel yaklaşımlara yöneldikleri görülmektedir. Bu doğrultuda kişiler arası çatışmalar karşılıklı etkileşim neticesinde ortaya çıkmakta ve çözümü de karşılıklı çaba ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla çatışma çözüm becerilerinin işlevsel ve yapıcı olabilmesi için gençlerle birlikte ebeveynlerin de aynı beceri ve çabaya sahip olması gerekliliği vurgusunu yapmak önemlidir.

Genel çerçevede değerlendirilmek istendiğinde ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde belirleyici faktör çoktur. Karşılıklı ebeveyn-genç tutumları, tarafların iletişim becerileri, farklı biliş ve algılamalara sahip olma gibi birçok faktör anne-baba ve çocuk ilişkisinin belirleyici faktörleri olarak gerek alan yazında gerek görüşme verilerimizde karşımıza

çıkılmaktadır. Görüşmelerimizi gerçekleştirdiğimiz gençler arasında ebeveynimle çatışma yaşamıyorum diyen genç sayısı yok denecek kadar azdır. Çatışma yaşamıyorum diyen gençlerin dahi görüşmeyi devam ettirdiğimizde birtakım anlaşmazlıklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun bir sebebi gençlerin çatışma kavramını tartışma ya da kavga olarak yorumlamış olmalarıdır. Oysa ki çatışma doğrudan bir kavga demek değildir. Fikirlerin, duyguların, isteklerin farklılaşması ve dolayısıyla bu farklılıkların bir araya gelerek birbiriyle çatışması durumudur. Dolayısıyla aynı aile içinde dahi kişiler arası çatışma doğal bir durumdur. Önemli olan bu çatışmaların kavga ya da ilişki kopukluğuna dönüşmeden çatışma çözme ve iletişim becerileri çerçevesinde olumlu ve sağlıklı bir şekilde çözülebilmesidir.

Ailenin bir işlevi de çocuğa din ve değer aktarımında bulunmaktır. Bu bağlamda ebeveyn ve genç arasında yaşanan din ve değer temelli çatışmalar ailenin bu işlevini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Zira aile, bireyin dini kimliğinin temellerinin atıldığı önemli bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda ebeveyn ve çocuk arasında yaşanan din ve değer temelli çatışmalar sağlıklı biçimde yönetilemediğinde çocukların dini değerlere karşı mesafeli ya da tepkisel davranmasına neden olabilecektir. Dolayısıyla din ve değer temelli çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülememesi ve varlığını devam ettirmesi hem bireyin manevi gelişimini hem de aile bütünlüğünü olumsuz etkileyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda aile içi yaşanan çatışmaların beceriye dayalı çözümü önemli görülmektedir. Bu noktada genç ve ebeveyn ilişkisinde empati, etkili iletişim, problem çözme, özdenetim gibi çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi aile içi din ve değer aktarımının sağlıklı ve işlevsel şekilde yerine getirilmesi noktasında önemli görülmektedir.

Aynı zamanda çatışmanın başlı başına olumsuz bir durum olmadığı ve çatışmayı olumlu ya da olumsuz kılan durumun çatışma anında gösterilen yapıcı ve yıkıcı tutumlar olduğu kabulü çerçevesinde kişiler arası çatışma çözme sürecinin literatürde oldukça yaygın olarak ele alınan çatışma çözme yöntemleri sınıflandırması ile (problem çözme, kavga, uyum, kaçınma, uzlaşma) sınırlandırılarak ele alınmasının yetersiz olduğu kanaatindeyiz. Zira kişiler birtakım etkenlere bağlı olarak çatışma çözümüne dair farklı yöntemler geliştirebilmektedirler. Çatışmanın yapıcı sonuca ulaşması noktasında sınıflandırma içerisinde yalnızca problem çözme becerisinin bulunmasının çatışma çözme sürecini anlamlandırma noktasında yetersiz kaldığını düşünmekteyiz. Dolayısıyla çalışmamızda

gençlerin çatışmaların çözümünde öne çıkan becerileri nelerdir noktasında problem çözmenin yanı sıra etkili iletişim, empati ve özdenetim gibi becerilere ulaşılmıştır ancak bu becerilerin de farklı çalışmalarla çeşitlendirilebileceği düşünülmektedir.

Son olarak çalışmamıza kuramsal zemin hazırlarken başvurduğumuz literatür araştırması sürecinde ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmalara dair çalışmaların az oluşu dikkatimizi çekmiştir. Çalışmamızın ilk aşamasından itibaren gayesi alandaki bu boşluğa odaklanarak nitel bir çalışma ile desteklenerek alana ve konuya dair bir perspektif sunmak istenmiş olmasıdır. Bu doğrultuda ebeveyn-çocuk arasındaki anlaşmazlık ve çatışma durumları farklı değişkenler üzerinden incelenebilir. Nitel çalışmalar ile yeni anlamlar ortaya çıkarılabileceği gibi nicel çalışmalarla daha fazla gencin düşüncesine ulaşılabilir ve sayısal verilerle destek sağlanabilir. Özellikle mülakatları reddeden ergenlik dönemindeki gençlerin fikirleri nicel bir yöntem olan anket çalışması ile ele alınabilir. Bunların yanı sıra ebeveyn-genç ilişkisinin karşılıklı dinamiklere dayanan bir süreç olduğu daha önce yapılan çalışmalarda kanıtlandığı gibi bizim çalışmamızda da karşılaştığımız bir durumdur. Dolayısıyla ebeveyn-genç arasındaki çatışmaların ve çatışma çözme sürecinin bütüncül okunabilmesi adına ebeveynler tarafından değerlendirilmesi ve ebeveynlerin çatışma çözme becerileri bir diğer inceleme konusu olabilir. Aynı zamanda örgün ve yaygın eğitim programları bünyesinde çocuklara ve ebeveynlere aile içi iletişim becerileri ve çatışma çözme becerilerini geliştirecek uygulamalı eğitim programları tasarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abay Çelik, Z. E. (2023). Aile İçi İletişimde Aile İçi Sorunlar ve Aile İçi Çatışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Ulusal Eğitim Dergisi*, 7(3), 175-186.
- Acun Kapıkıran, N. (2021). Kişilerarası İlişkiler ve İletişimde Empati. İçinde A. Kaya (Ed.), *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Adıgüzel, A. (2015). *Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF ve Dicle Üniversitesi İİBF Karşılaştırmalı Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Akın, E. (2018). *Evli Kadınlarda Çatışma Çözme Stili ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Aktaş Özdemir, M. (2021). *Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İletişime Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Alp, F. (2021). *Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Aile İçi İletişime Etkisi: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2014). Bireyin Siyasal Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. İçinde M. Aydın (Ed.), *Aile Sosyolojisi Yazıları* (1. bs). Açılım Kitap.
- Ardıç, T. (2023). *Teknoloji Bağımlılığı ve Aile İçi İletişim İlişkisi Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Arı, R., & Şahin Seçer, Z. (2003). Farklı Ana Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 451-464.
- Arı, Y. (2023). Aile Kurumunun işlevleri Nelerdir ve Neden Önemlidir: Sosyolojik Bir Araştırma. İçinde K. Ertas (Ed.), *İlahiyat Alanında Uluslararası Araştırma ve Değerlendirmeler* (1. bs). Serüven Yayınevi.
- Atabek, E. (1991). *Gençlik Duvarları Yıkıyor* (7. bs). Altın Kitap.
- Avşaroğlu, S. (2021). Aile İçi İlişkiler ve İletişim. İçinde A. Kaya (Ed.), *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, E. (2017). *Ergenlerde Çatışma Çözme ve Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Ayhan, D. (2024). Gençlerin Akraba Algısı ve İlişkilerini Anlamak: Zorunlu Bir Bağ mı? Sosyal Sermaye mi? *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 690-712.
- Aytekin, H. (2021). *İnsan İlişkileri ve İletişim* (7. bs). Pegem Akademi Yayınları.

- Ayten, A., & Vural, M. E. (2023). *Ah Bu Gençler* (1. bs). İz Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baş, H. (2017). Türkiye’de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üniversitesi*, 2(27), 255-288.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1).
- Baumrind, D. (1966). *Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior*. 37(4), 887-907.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.
- Bingham, A. (2016). *Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi* (A. F. Oğuzkan, Çev.; 3. bs). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Burcu, E. (1998). *Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma*. 1(1-2), 105-136.
- Canatan, K. (2013). Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler. İçinde *Aile Sosyolojisi* (4. bs). Açılım Kitap.
- Cihangir Çankaya, Z. (2021). Kişilerarası İlişkiler ve İletişimde Dinleme. İçinde A. Kaya (Ed.), *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Coşgun, M. (2012). Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 837-850.
- Cüceloğlu, D. (2019). *İçimizdeki Biz* (58. bs). Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2024a). *İçimizdeki Çocuk* (76. bs). Kronik Kitap.
- Cüceloğlu, D. (2024b). *İnsan İnsana* (82. bs). Kronik Kitap.
- Çağan, K. (2013). Ailenin İşlevleri. İçinde E. Yıldırım & K. Canatan (Ed.), *Aile Sosyolojisi* (4. bs). Açılım Kitap.
- Çağrı, M. (2009). SILA-i RAHİM. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 112-113). TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Çalışkan, S. (2019). *Kur'an-ı Kerim’de Çocuk- Ebeveyn İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- Çam, S., & Tümkaya, S. (2007). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 95-108.
- Çavuş Kasık, N. (2012). *Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitim Programının Benlik Saygısı ve Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Çedikçi Elgünler, T., & Çedikçi Fener, T. (2011). İletişimin Kalitesini Etkileyen Engeller ve Bu Engellerin Giderilmesi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), 35-39.
- Çepni, N. (2024). Ergenlik ve Aile İlişkileri: Din Eğitiminin Çatışma Yönetimindeki Rolü. *MANAS Din Bilimleri Dergisi (MDD)*, 03(2), 91-97.
- Daşkiran, İ. (2009). *Gençliğin kimlik oluşumunda din, aile ve medyanın etkisi: Kahramanmaraş lise gençliği üzerine sosyolojik bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Demirel, M. (2023). *COVID-19 Pandemi Sürecinde Artan Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İletişime Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. KTO Karatay Üniversitesi.
- Doğan, A., & Cebioğlu, S. (2011). Beliren Yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 11-21.
- Doğan, F. N., & Sinan, A. T. (2024). Etkili İletişim Becerileri Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 15(57), 1071-1087.
- Dökmen, Ü. (2012). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati* (48. bs). Remzi Kitabevi.
- Duman, M. Z. (2022). *Kuşak Çatışması X ve Z Kuşağı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Duman, M. Z., & Akosman, B. G. (2022). *Gençlerde Din ve Dindarlık Z Kuşağı Örneği* (1. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.
- Görgün Baran, A. (2004). Türkiye'de Aile İçi İletişim ve İlişkiler Üzerine Bir Model Denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 1, 31-42.
- Görgün Baran, A. (2013). *Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış*. 1(1), 6-26.
- Güler, İ. (2013). *Kentli Ön Ergen (12-14 Yaş) Öğrencilerin Ebeveynleri ile Zıtlık/Çatışma Nedenleri Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Güllü, İ. (2011). Gecekondu Gençliğinde Sosyo-Kültürel ve Dini Yaşam -Kayseri Argincık Örneği-. *EKEV Akademi Dergisi*, 15(47), 65-84.
- Güner, İ. (2007). *Çatışma Çözme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Saldırganlık ve Problem Çözme Becerileri Üzerine* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Güven, A. (2013). *Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Hökelekli, H. (2020). *Din Psikolojisi* (15. bs). TDV Yayınları.
- Ince, A. (2022). Türkiye’de Gençlik Profili ve Sorun Alanları Sakarya Örneği. *Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*.
- İkiz, F. E., Balkan, K., & Şensoy, G. (2020). Bilişsel Düzenleme ve Anlaşmazlık Çözümü. İçinde M. E. Deniz & A. Eryılmaz (Ed.), *Sosyal Beceri Eğitimi* (2. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1994). Constructive conflict in the schools. *Journal of Social Issues*, 1(50), 117-137.
- Karahasan, F. (2019). *Açılın Gençler Geliyor* (3. bs). Ceo Plus.
- Karapınar, K. (2021). *Ergenlerin Çatışma Çözme Becerilerinin Sosyal Destek ve Özerklikleri Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kargı, E., & Akman, B. (2007). Üniversiteli Gençlerin Bakış Açısıyla Aile İçi Sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 31-38.
- Kavut, S. (2015). *Kuşaklararası İletişim Farklılıklarının Aile İçi İletişime Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kaya, A. (2021). İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler. İçinde *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204. <https://doi.org/10.17120/omuifd.20359>
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2020). *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (3. bs). Dem Yayınları.
- Keski, Y., & Aykaç, M. (2014). *İletişim Engellerinin Aile İçi İletişime Etkisini İncelemede Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanımına İlişkin Katılımcı Görüşleri*. 183(183), 121-144. <https://doi.org/10.20296/tsad.84384>
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.

- Kırmızı Uysal, N. (2021). *Sosyal Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Aile İçi İletişime Etkisi Üzerine Bir İnceleme: Ümraniye Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Koçak, Z. K., & Aktaş, M. A. (2019). Çatışma ve Çatışma Yönetimi Kavramlarına Güncel Bir Bakış. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 130-137.
- Korap, N. (2013). *Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin İletişim Becerilerine Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Köknel, Ö. (1986). *İnsanı Anlamak*. Altın Kitap.
- Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 133-144.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi* (6. bs). Remzi Kitabevi.
- Küçükköse, İ. (2018). *Kişilerarası Çatışma Çözme Becerilerini Din Temelli Geliştirme Programı* [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lippman, L. H., Ryberg, R., Carney, R., & Moore, K. A. (2015). *Workforce connections: Key "soft skills" that foster youth workforce success: Toward a consensus across fields*. Child Trends.
- Lüküslü, D. (2009). *Türkiye'de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İletişim Yayınları.
- Lüküslü, D. (2013). Necessary conformism: An art of living for yougn people in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 48, 79-100.
- Meydan, H. (2022). Postmodern İklimde Anlam Arayışı. *Feyz Dergisi*, 377.
- Meydan, H., Coşkun Keskin, S., İçöz Arslan, E., & Algül, Ö. (2024). Değer Eğitiminde İşe Koşulacak Beceriler: Uzman Görüşüne Dayalı Bir İhtiyaç Analizi. *Eskiye*, 54, 1485-1512.
- Morgan, C. T. (2011). Düşünme ve Problem Çözme (R. Eski, Çev.). İçinde *Psikolojiye Giriş* (19. bs). Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Next Generation: *Türkiye'deki gençlerin sesi araştırması*. (2022, Aralık 20). Yada - Yaşama Dair Vakıf. <https://www.yada.org.tr/next-generation-turkiyedeki-genclerin-sesi-arastirmasi/> E.T. 22.02.2025.
- Nişancı, Z., Aydın, A. B., & Özer, N. (2021). Türkiye'de Gençlik ve Dinin Önemi. İçinde *Türkiye'nin Gençleri 2*. Uluslararası Tüm Gençlik ve Spor Kulübü Derneği (TGSP).

- Nişancı, Z., & Özdiñ, A. (2022). *Türkiye'nin Gençleri 2. Uluslararası Tüm Gençlik ve Spor Kulübü Derneği (TGSP)*.
- Öğretir, R. (2023). *Çatışma Çözme Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Ebeveyn Tutumu ve Duygu Düzenleme Yetisi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Öğülmüş, S. (2001). *Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi* (1. bs). Nobel Yayın Dağıtım.
- Öner Koruklu, N. (2021). *Kişilerarası İlişkilerde Çatışma ve Çatışma Çözme*. İçinde A. Kaya (Ed.), *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztat, F. (2019). *Aile İçi İletişim ve Sosyal MEduya Kullanım İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Öztürk, E. (2023). *Aile İçi İletişimin Çocuk Üzerindeki Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. KTO Karatay Üniversitesi.
- Perk, F. (2003). *Sivas Merkez İlçede Kuşaklar Arası Çatışma (Anne Baba ile Gençlerin Çatışmasından Gençlerin Etkilenme Durumları ve Dereceleri)* [Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Sağlam, H. (2021). *Gençlerin Aileleriyle Çatışma Düzeylerini Etkileyen Faktörler*. İçinde Z. Nişancı & A. Özdiñ (Ed.), *Türkiye'nin Gençleri 2. Uluslararası Tüm Gençlik ve Spor Kulübü Derneği (TGSP)*.
- Satir, V. (2018). *İnsan Yaratmak* (S. Yeniçeri, Çev.; 3. bs). Beyaz Yayınları.
- Savcı, H. (2023). *Annelerin Ebeveynlik Stilllerinin Kuşaklararası Aktarımının İncelenmesi: Kişiliğin Aracılık Etkisi* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sezai, İ. (1997). *Aile Nedir?* T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Ślaboń, A. (2019). Between solidarity and the conflict of generations. Intergenerational relations in biographical narratives. *Journal of Public Governance*, 49(3), 53-62.
- Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile İçi İletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000029
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. bs). Seçkin Yayıncılık.
- Tabak, N. (2007). *İlköğretim 1. Kademedeki Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne Baba Tutumları* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi.
- Taştan, N. (2004). *Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Tezel, A. (2004). Aile İçi İletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-6.
- Tosun, G. (2024). *Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarında Kişiler Arası Çatışma ve Çatışma Çözme Süreci* [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Tuncer, N., & Aksoy, A. B. (2017). Üniversite Öğrencileri ile Anne-Babaları Arasındaki İlişkinin Taraflar Açısından İncelenmesi: Nitel Bir Analiz. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(26), 176-202.
- Tutar, H. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik: Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2).
- Türel, Y. K., Şimşek, A., Şengül Vautier, C. G., Şimşek, E., & Kızıltepe, F. (2023). 21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Türkiye’de Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*. (2016). Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi.
- Türkoğlu, E. (2019). *Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitiminin 10. Sınıf Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Akran İlişkileri Üzerindeki Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Türnüklü, A. (2007). Liselerde Öğrenci Çatışmaları, Nedenleri, Çözüm Stratejileri ve Taktikleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49(49), 129-166.
- Ünal, Ç. N. (2020). *A person-centered examination of adolescent conflict resolution behavior and psychological well-being in parent and best-friend relationship contexts / Ergenin anne, baba ve yakın arkadaşı ile çatışma çözme davranışının ve psikolojik esenlik halinin birey odaklı yaklaşım ile incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Özyeğin Üniversitesi.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yapıcı, A. (2020). Şüphe ve İnanç Kısılacında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları. *İlahiyat Akademi*, 12, 1-44.
- Yavuz, S., & Özmete, E. (2012). Türkiye’de Genç Bireyler ve Ebeveynleri Arasında Yaşanan Sorunların “Aile Yapısı Araştırması” Sonuçlarına Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(29).
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-Baba ve Çocuk* (16. bs). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2024). *Çocuk eğitimi El Kitabı* (4. bs). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Y., Karataş, Z., & Gündoğdu, R. (2013). Ergenlerin Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi: Nicel ve Nitel Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-1), 428-440.

- Yıldırım, E. (2013a). Aile ve Evlilik Türleri. İçinde *Aile Sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2013b). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. İçinde *Aile Sosyolojisi* (4. bs). Açılım Kitap.
- Yılmaz, G. (2022). *Sosyal Medyanın Aile İçi İletişime Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. KTO Karatay Üniversitesi.
- Yılmaz, M. (2020). *Kuşaklar Arası Toplumsal Değer Farklılaşmasının İletişim Engeli Olarak Yansıması (KKTC Örneği)* [Doktora Tezi]. Girne Amerikan Üniversitesi.
- Yılmaz, M. T. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (self-compassion) ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Yiğit, R., & Deniz, M. E. (2012). Polislerin İletişim Becerilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Empatik Eğilimlerine Göre İncelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(3), 67-84.
- Yiğit, Y. (2020). Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi: Sivas İli Örneği. *Eskiye*, 40, 155-179.
- Yörükoğlu, A. (2016). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. Özgür Yayınları.
- Yüksel Şahin, F. (2021). İletişim Becerilerine Genel Bir Bakış. İçinde A. Kaya (Ed.), *İnsan İlişkileri ve İletişim* (16. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Zeybel, A. S. (2023). *Algılanan Ebeveyn Tutumlarına Göre Ergenlerde Görülen Öz-denetim Sorunları ve Kişilerarası İlişkilerde Bağlanma Stillerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.

EK

Ek 1: Görüşme Formu

Araştırmanın Başlığı: Genç Bireylerin Ebeveynleriyle Olan Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma

Değerli katılımcı, bu görüşme formu “Genç Bireylerin Ebeveynleriyle Olan Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı araştırmanın bir parçasıdır. Görüşme soruları gençlerin ebeveynleriyle din ve değer temelli ne gibi çatışmalar yaşadıkları ve bu çatışmaların çözümünde ne gibi strateji ve beceriler kullandıklarını anlamaya yönelik araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmaya sizin haricinizde tahminen 15 kişi daha katılım sağlayacaktır. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Görüşmeler 30-45 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Sizlerden beklenen sorulara içtenlikle size en uygun şekilde cevaplandırmanız. Şimdiden teşekkür ediyorum.

Saliha KESKİN

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Din Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Mülakat Soruları:

Nerede yaşıyorsun?

Kaç Yaşındasın?

Ailenle birlikte mi yaşıyorsun?

Mesleğin- bölümün nedir?

Kaç kardeşsiniz?

Cinsiyet?

1. Ailenle aradaki iletişimini değerlendirmeni istesem nasıl açıklarsın?

2. Ebeveynlerinin dini inancı ve kendi dini inancını karşılaştırmayı istesem nasıl yorumlarsın? Ebeveynleriyle bu konudaki iletişiminiz nasıl? Bu konuda onlarla konuşmayı tercih eder misin?
3. İbadetlerini yerine getirip getirmemen hususunda ebeveynlerinin yaklaşımı nasıl olmaktadır ve ebeveynlerinin tutumlarına karşı senin düşünce ve yaklaşımın nasıl olmaktadır?
4. Giyim tarzın hususunda ailenin tutumunu nasıl yorumlarsın?
Ailenin giyim konusundaki tutumuna karşı sen neler düşünmekte ve bu düşüncelerini onlara nasıl aktarırsın?
Ailenin olduğu ortamdaki giyim tarzın ile ailenin olmadığı ortamdaki giyim tarzında bir farklılık olur mu?
(Erkekler için) Küpe ya da benzeri aksesuarlar kullanır mısın? Bu hususta ailenin tutumu nasıl olmaktadır?
5. **a.** Aileni arkadaşlarıyla tanıştırır mısın? Ailene onlardan bahseder misin?
Ailenin arkadaşlarına karşı tutumu nasıldır?
b. Karşı cinsten biriyle arkadaşlıklarına karşı ailenin tutumu nasıl olmaktadır?
Ailenin tutumuna karşı sen neler düşünmekte? Ailene bu düşünceni/davranışını nasıl aktarırsın?
6. Sıla-i Rahim (akraba ziyareti) konusunda düşüncelerin neler? Ailenin bu konuda senden beklentileri ve tutumu nasıl olmaktadır? Bu konudaki düşüncelerini ailene nasıl aktarırsın?
7. Tüketim ve harcamaların konusunda ebeveynlerinin tutumları nasıl olmaktadır ve onların tutumlarına karşı sen nasıl bir yaklaşım göstermekte?
8. Sosyal medya kullanımının konusunda ebeveynlerinin tutumu nasıl olmaktadır?
Ailenle sosyal medya platformlarından takipleşmeyi tercih ediyor musun?
Kullandığın sosyal medya platformlarının tamamından ailenin haberi var mı?
Anonim hesap kullanmayı tercih ediyor musun?
Sosyal medyada tanımadığın kişilerle arkadaşlık kurma hususunda düşüncelerin neler? Ailenin bu konudaki düşünceleri nasıl olur? Böyle bir arkadaşlığın bilgisini ailenle paylaşır mısın?
9. Ailenle çatışma yaşadığın konular genelde nelerdir?

10. Çatışma durumunda neler hissedersin ve çatışmalarını zı çözerken ailene karşı ne gibi davranışlarda bulunmayı tercih edersin? Ebeveynlerinin çatışma çözme sürecinde sana karşı tutumları nasıl olmaktadır?
11. atışmalarınızın temel nedeninin ne olduğunu düşünüyorsun?

Ek 2: Etik Kurul Kararı

KARAR

1. Saliha KESKİN'in " Genç Bireylerin Ebeveynleri ile Yaşadıkları Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Saliha KESKİN'in " Genç Bireylerin Ebeveynleri ile Yaşadıkları Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.03.2024-E.347299

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-347299
Konu : 67/01 Saliha KESKİN

15.03.2024

Sayın Saliha KESKİN

İlgi : 07.03.2024 tarihli ve E--050.99-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 14.03.2024 tarihli ve 67 sayılı toplantısında alınan "01" nolu karar ile Saliha KESKİN'in başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Selim İNANÇLI
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Doğrulama Kodu :8SFLN459ET Pin Koda :66662

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd7rk-5783&cD=8SFLN459ET&cS=347299>

Adres:Eseniçe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauiversitesi@hu01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Saliha KESKİN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Keskin, S., & Meydan, H. (2024). Lise Çağındaki Gençlerin Aile İçi Din ve Değer Temelli Çatışmaları Çözme Becerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. İçinde <i>İlahiyat Bilimleri Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Tam Metin ve Bildiri Özetleri</i> . Hitit Üniversitesi Yayınları.	